

Затверджено
Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки «Полтавський
університет економіки і торгівлі»
18 квітня 2019 року № 88-Н
Форма № П - 4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
«ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ»**
Інститут економіки, управління та інформаційних технологій
Форма навчання заочна
Кафедра фінансів та банківської справи

Допускається до захисту
Завідувач кафедри _____ В. В. Карцева
(підпис, ініціали та прізвище)
«_____» _____ 2019 р.

ДИПЛОМНА РОБОТА
на тему:

**НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ
ПІДПРИЄМСТВА**
(за матеріалами ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес»)

зі спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа та страхування»
освітня програма «Фінанси і кредит»
ступеня магістра

Виконавець роботи Реготун Олександр Сергійович

_____
(підпис, дата)

Науковий керівник к.е.н., доц. Гасій Олена Володимирівна

_____
(підпис, дата)

Рецензент

Полтава 2019

ЗМІСТ

ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1 ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА.....	7
1.1 Економічна сутність та класифікація майна підприємства.....	7
1.2 Механізм управління майном підприємства та його елементи.....	15
1.3 Сучасний методичний інструментарій оцінювання ефективності управління майном підприємства.....	29
Висновки за розділом 1.....	41
РОЗДІЛ 2 АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ ПАТ «БЕРДИЧІВСЬКИЙ МАШИНОБУДІВНИЙ ЗАВОД «ПРОГРЕС».....	44
2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».....	44
2.2 Аналіз складу, динаміки і структури майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».....	55
2.3 Оцінка ефективності управління майном ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».....	61
Висновки за розділом 2.....	74
РОЗДІЛ 3 ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ ПАТ «БЕРДИЧІВСЬКИЙ МАШИНОБУДІВНИЙ ЗАВОД «ПРОГРЕС».....	76
3.1 Напрями покращення системи управління майном ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».....	76
3.2 Оптимізація джерел формування майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».....	88
3.3 Напрями підвищення ефективності використання майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».....	95
Висновки за розділом 3.....	105

ВИСНОВКИ.....	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	112
ДОДАТКИ.....	123

ВСТУП

Ефективність діяльності підприємства багато у чому зумовлена правильним формуванням складу і структури його майна. Насамперед формування та посилення конкурентного статусу підприємства, випуск якісної продукції прямо пов'язані з раціональним використанням і розвитком його активів. Тому управління майном є одним із найбільш значимих функціональних напрямів менеджменту підприємства, входить до системи фінансового управління, яка тісно взаємодіє з такими підсистемами, як управління виробничо-збутовою діяльністю (операційний менеджмент) та управління інноваційною діяльністю (інноваційний менеджмент).

Управління майном підприємства потребує постійного моніторингу активів та здійснення співставлення ефекту від їх використання з витраченими ресурсами, оцінювання структури за критерієм оптимальності вкладання коштів, ліквідності, ризиковості, продуктивності. Можливості використання економічних ресурсів підприємства та здатність до їх мобілізації залежать від впливу внутрішніх і зовнішніх факторів, зокрема, від загального обсягу майнових цінностей підприємства, рівня зношення основних засобів, результативності діяльності, рівня використання потужностей, знань, умінь та навичок, досвіду й компетентності персоналу, а також від освоєння можливостей зовнішнього кредитування господарської діяльності підприємства та розвиненості фондового ринку тощо.

Існуюча практика управління майном на більшості підприємств України характеризується обмеженістю поглядів на активи як такі, їх життєвий цикл, а також на роль і значення стратегічного підходу до управління активами, що визначає актуальність проблематики даного дослідження.

Окремі методологічні, методичні й організаційні аспекти управління майном підприємства досліджувалися вченими В. Бабіченком, М.Д. Білик, І. О. Бланком, Ю.Ф. Брігхемом, А.І. Даниленком, М.С. Ерхардтом,

О. А. Зінченко, І.В. Зятковським, В.В. Ковальновою, А.М. Поддєрьогіним, І.О. Рєпіною, Г.В. Ситник, О.О. Терещенко та ін. Однак наявність великої кількості збиткових та неплатоспроможних підприємств з незадовільною структурою активів потребує ґрунтовної оцінки та управління з метою покращення ситуації. У цьому випадку актуальність теми дослідження полягає у виборі оптимальних методів підвищення ефективності формування та використання майна підприємства.

Метою дипломної роботи є розвиток теоретико-методичних засад та розробка практичних пропозицій щодо удосконалення механізму управління майном підприємства та напрямів підвищення його ефективності.

Мета дослідження окреслила коло необхідних для вирішення завдань, а саме :

- з’ясувати економічну сутність та класифікацію майна підприємства;
- розкрити механізм управління майном підприємства та його елементи;
- дослідити сучасний інструментарій оцінювання ефективності управління майном підприємства;
- охарактеризувати фінансово-господарську діяльність ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес»;
- виконати аналіз складу, динаміки і структури майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес»;
- оцінити ефективність управління майном ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес»;
- розробити напрями удосконалення системи управління майном підприємства;
- оптимізувати джерела формування майна підприємства;
- визначити шляхи підвищення ефективності використання майна підприємства.

Об’єктом дослідження є процес управління фінансово-господарською діяльністю підприємства.

Предмет дослідження – теоретичні та практичні засади управління

майном підприємства.

Методологічну основу дослідження становили методи наукової абстракції, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, логічного аналізу, системного підходу тощо. Для розв'язання визначених завдань також застосовувались наступні методи: монографічний – при вивченні літературних джерел, нормативно-правових актів; теоретичне узагальнення, порівняння та аналогії – для розкриття сутності поняття «майно підприємства»; абстрактно-логічний – для здійснення теоретичних узагальнень, формування висновків та обґрунтування нових гіпотез; класифікації – для систематизації ознак класифікації майна та характеристик його складових; аналізу – для визначення основних тенденцій формування та ефективності використання майна підприємства; комплексні – для побудови системи показників управління майном підприємства.

Наукова новизна отриманих результатів дослідження полягає у обґрунтуванні шляхів підвищення ефективності управління майном підприємства на основі розвитку напрямів покращення системи управління майном, а також оптимізації джерел його формування. Це забезпечить конкурентні можливості підприємства на ринку в довгостроковій перспективі.

Практичне значення розроблених у дипломній роботі пропозицій полягає у тому, що вони спрямовані для удосконалення напрямів ефективності управління майном підприємств в сучасних умовах та обґрунтуванні шляхів його покращення. Це дасть можливість подолати кризові явища на підприємствах машинобудівельної галузі та оптимізувати складові їх майна.

Інформаційною базою дослідження є нормативно-правові акти України з питань господарської діяльності підприємства, наукові публікації вітчизняних та зарубіжних вчених економістів і практиків з фінансового менеджменту, фінансового аналізу, а також фінансова звітність ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 роки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність та класифікація майна підприємства

Матеріальною основою підприємницької діяльності є майно, адже така діяльність здійснюється на основі використання досить різноманітних об'єктів.

Майно – сукупність речей та інших цінностей (включаючи нематеріальні активи), які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності підприємств та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів [21].

Слід відзначити відсутність єдиної точки зору щодо визначення майна підприємства. Так, І. О. Бланк визначає активи як економічні ресурси підприємства у формі сукупних майнових цінностей, що використовуються у господарській діяльності з метою одержання прибутку [7, с. 101]. Все майно, яким володіє підприємство, і яке відображене в його балансі, називається активами підприємства. Автор акцентує увагу як на матеріальному, так і на фінансовому аспектах категорії активів та наголошує на тому, що активи повинні належати підприємству на правах власності або розпорядження.

У науковій літературі зустрічається поняття «майновий потенціал». Так, А. П. Миргородська окреслює майновий потенціал як можливості підприємства ефективно використовувати майнові цінності, що перебувають у користуванні підприємства, та при необхідності здійснювати їх мобілізацію в процесі виробничо-господарської діяльності [49, с. 147].

На обсяги та складові майнових цінностей впливає наявна інформація щодо попиту на продукцію підприємства, стан фінансового ринку та рівень конкуренції, тенденції розвитку галузі тощо, на основі якої приймаються рішення щодо нарощення, сталого відтворення, скорочення або зміни структури майнового потенціалу підприємства. За допомогою підприємницького потенціалу майновий потенціал поєднується з іншими

видами ресурсного потенціалу для здійснення виробничо-господарської діяльності та досягнення цілей підприємства.

На думку В. В. Сольської, основними характеристиками майна підприємства є наступні [78, с. 6] :

1. Економічні ресурси, що є власністю підприємства, контролюються ним і використовуються в процесі здійснення господарської діяльності та мають на меті отримання прибутку.

2. Ресурси, які забезпечують безперебійну діяльність підприємства, застосування яких пов'язано з урахуванням факторів ризиків, часу і ліквідності для отримання стабільного доходу.

3. Майнові цінності, що мають вартісне вираження і знаходяться на балансі підприємства та формуються за рахунок інвестиційного капіталу.

Отже, майно – це активи підприємства, це його економічні ресурси.

Характеристиками майна як об'єкта управління, які комплексно відображають суть цієї категорії є такі (рис. 1.1).

Рисунок 1.1 – Основні характеристики майна підприємства як об'єкта дослідження [7, с. 101]

У Законі України «Про оцінку майна, майнових прав та професійну

оціночну діяльність в Україні» № 2000 від 12 липня 2001 р. записано, що «майном, яке може оцінюватися, вважаються об'єкти в матеріальній формі, будівлі та споруди (включаючи їх невід'ємні частини), машини, обладнання, транспортні засоби тощо; паї, цінні папери; нематеріальні активи, в тому числі об'єкти права інтелектуальної власності; цілісні майнові комплекси всіх форм власності» [66].

Склад майна підприємства наведено на рис. 1.3

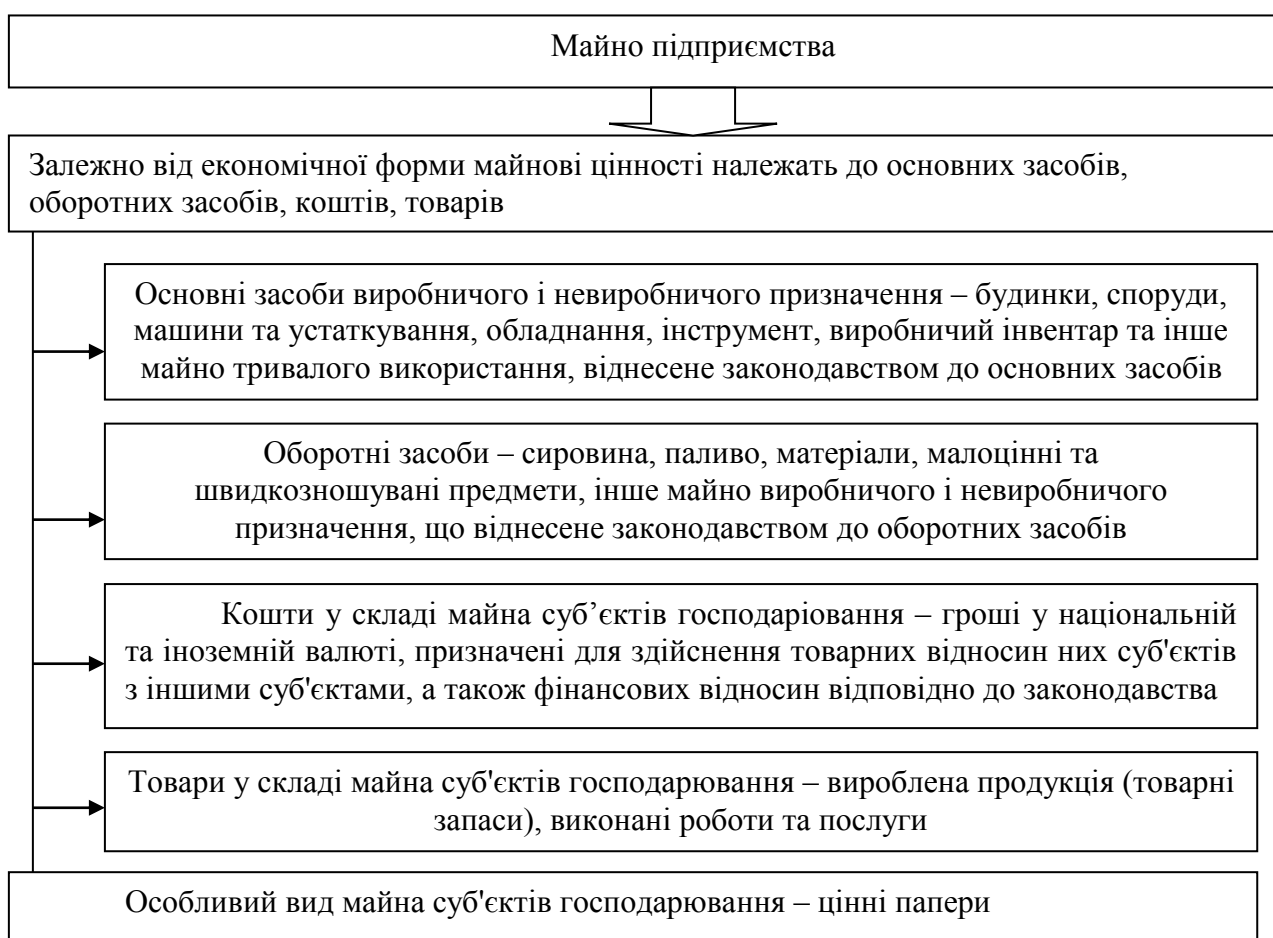

Рисунок 1.2 – Склад майна підприємства

Джерело: розроблено за [7]

Майновий стан, ліквідність та фінансова стійкість в свою чергу є складовими такої важливої фінансової категорії як фінансовий стан підприємства (рис. 1.2). Класичний підхід виділяє у фінансовому стані 7 основних складових [74, с. 177].

З наведеної схеми легко можна побачити, що саме перші три групи показників (показники оцінки майнового стану підприємства, показники ліквідності та платоспроможності, показники фінансової стійкості та стабільності підприємства) безпосередньо характеризують стан підприємства на певний момент часу.

Фінансовий стан підприємства (класичний підхід)						
Майновий стан	Ліквідність та платоспроможність	Фінансова стійкість (стабільність)	Ділова активність	Прибутковість	Рентабельність	Ринкова активність (для акціонерних товариств)
Майно	Фінансові ресурси		Показники ефективності			
Окремі складові економічного потенціалу						
Фінансовий стан підприємства						
Характеризує моментні показники (дату складання звітності)			Характеризують звітний період – хаотичні показники			
Форма 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан), Форма 5 Примітки до річної фінансової звітності			Форма 1 Баланс (Звіт про фінансовий стан), Форма 2 Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід), Форма 5 Примітки до річної фінансової звітності			

Рисунок 1.2 – Взаємозв'язок майнового та фінансового потенціалу як складових фінансового стану підприємства

Джерело: [74, с. 177]

Отже, майно підприємства характеризується величиною, складом та станом активів, перш за все довгострокових, якими володіє та розпоряджається підприємство для досягнення конкретних цілей в ході виробничої або фінансово-інвестиційної діяльності [6, с. 153].

Активи балансу містять відомості про розміщення капіталу, що є в розпорядженні підприємства, тобто про вкладення в конкретне майно і матеріальні цінності, про витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції і про залишки вільної готівки.

І.А.Бланк визначає активи як «...економічні ресурси підприємства в різних його видах, що використовуються в процесі здійснення господарської діяльності» [7, с. 13]. До них відносять усі існуючі матеріальні цінності, нематеріальні активи та кошти, що належать підприємству на певну дату.

Згідно з Національним положенням (стандарт) бухгалтерського обліку 1. «Загальні вимоги до фінансової звітності» активи підприємства поділяються на оборотні та необоротні активи [65]. Кожному виду розміщеного капіталу відповідає окрема стаття балансу. Укрупнену схему структури активів балансу наведено на рисунку 1.4.

Рисунок 1.4 – Схема структури активів балансу

Джерело: [7, с. 88]

Відповідно до цього, необоротні активи – це частина майна підприємства, яка багаторазово бере участь у процесі господарської діяльності і переносить свою вартість на готову продукцію шляхом нарахування амортизаційних відрахувань.

Необоротні активи – це нематеріальні активи, незавершене будівництво, основні засоби, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, відстрочені податкові активи, інші необоротні активи [12, с. 263].

Нематеріальні активи – сукупність можливостей підприємства

використовувати права на нові чи існуючі продукти інтелектуальної праці у господарському процесі з метою реалізації корпоративних інтересів на основі задоволення суспільних потреб.

Серед необоротних активів найбільшу питому вагу займають, як правило, основні засоби. Згідно Податкового кодексу України від 02.12.2011 р. [60] основними засобами вважаються матеріальні активи, що призначаються платником податку для використання у власній господарській діяльності, вартість яких перевищує 2500 грн. і поступово зменшується у зв'язку з фізичним або моральним зносом та очікуваний строк корисного використання (експлуатації) яких з дати введення в експлуатацію становить понад один рік (або операційний цикл, якщо він довший за рік). До основних засобів (за умови дотримання всіх установлених критеріїв) прирівнюються також запаси корисних копалин наданих у користування ділянок надр.

Незавершене будівництво – це сума інвестицій, вкладених у будівництво, що здійснюється для власних потреб підприємства, а також авансові платежі для фінансування такого будівництва.

Довгострокові фінансові інвестиції – це фінансові інвестиції на період більше одного року, а також усі інвестиції, які не можуть бути вільно реалізованими в будь-який момент.

Фінансові інвестиції – активи, які вкладаються підприємством з метою збільшення прибутку за рахунок процентів, дивідендів, зростання вартості капіталу або отримання інших вигід для інвестора. Фінансові інвестиції — це вкладення в придбані цінні папери, внески до статутних фондів інших підприємств.

Довгострокова дебіторська заборгованість – це заборгованість фізичних та юридичних осіб, яка буде погашена у термін понад один рік з дати відображення в балансі. Наприклад, заборгованість орендаря за фінансовою орендою.

За статтею «Відстрочені податкові активи» відображається сума податку на прибуток, що підлягає відшкодуванню в наступних періодах унаслідок

виникнення тимчасової різниці між обліковою та податковою базами оцінки.

За статтею «Інші необоротні активи» відображаються всі інші необоротні активи, які не є нематеріальними активами, основними засобами, довгостроковими фінансовими інвестиціями, довгостроковою дебіторською заборгованістю та відстроченими податковими активами.

Оборотні активи – це частина майнового потенціалу підприємства у вигляді певної сукупності предметів праці, які перебувають у виробничих запасах, незавершеному виробництві, напівфабрикатах власного виготовлення і витратах майбутніх періодів.

Згідно з Національним положенням (стандарт) бухгалтерського обліку 1. «Загальні вимоги до фінансової звітності» оборотні активи – гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу [65].

До оборотних активів належать: запаси; дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги; дебіторська заборгованість за розрахунками; інша поточна дебіторська заборгованість; поточні фінансові інвестиції; грошові кошти в національній та іноземній валютах; інші оборотні активи.

Для здійснення виробничо-господарської діяльності підприємствами всіх форм власності та галузей економіки використовуються товарно-виробничі запаси, які є найбільш важливою і значною частиною активів підприємства. Вони займають особливе місце у складі майна та домінуючі позиції у структурі витрат підприємств різних сфер діяльності. Товарно-виробничі запаси є складовою частиною групи матеріальних ресурсів, які формують економічні (виробничі) ресурси.

Запаси відносяться до складу оборотних активів, тому що можуть бути перетворені на грошові кошти протягом року або одного операційного циклу. Оборотні засоби є фінансово-економічною категорією, яка впливає з існування товарно-грошових відносин, дії закону вартості і організації діяльності підприємства.

Готовою вважається продукція повністю закінчена обробкою, укомплектована, яка пройшла необхідні випробування (перевірки), відповідає діючим стандартам або затвердженим технічним умовам (має сертифікат чи інший документ, що засвідчує її якість), прийнята відділом технічного контролю підприємства та здана на склад або ж прийнята замовником (якщо готова продукція здається на місці) відповідно до затвердженого порядку її приймання (оформлена встановленими здавальними документами).

Витрати майбутніх періодів – витрати, оплачені у звітному періоді, які відносяться до наступного (наступних) облікового періоду, наприклад, наперед сплачені орендна плата, страховка, рекламні послуги тощо. Слід зазначити, що по статті «Витрати майбутніх періодів» можуть обліковуватись як оборотні, так і необоротні активи, а саме: витрати, які стосуються наступного облікового періоду, та ті, що будуть віднесені на більш пізні періоди.

Окремо у розділу III активу балансу відображуються необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття.

Для того, щоб правильно управляти майном, його класифікують за певними ознаками, які узагальнено в таблиці 1.1.

Таблиця 1.1 – Класифікація об'єктів майна підприємства

Класифікаційні ознаки	Види
1	2
1. За формою функціонування майна	– матеріальні; – нематеріальні; – фінансові
2. За характером участі в господарському процесі і швидкості (тривалості) обороту	– оборотні; – необоротні
3. За характером обслуговування видів діяльності	– операційні; – інвестиційні
4. За характером фінансових джерел формування [16]	– валові активи (вся сукупність майнових активів, які сформовані за рахунок власного і позикового капіталу); – чисті активи (характеризують вартість майна сформованого за рахунок власного капіталу)
5. За характером володіння	– власні активи; орендовані
6. За ступенем ліквідності	– активи в абсолютно ліквідній формі (грошові активи у національній та іноземній валюті); – високоліквідні активи (короткострокові фінансові вкладення і короткострокова дебіторська заборгованість);

1	2
6. За ступенем ліквідності	<ul style="list-style-type: none"> – середньоліквідні активи (види дебіторської заборгованості, окрім короткострокової та безнадійної); – слаболіквідні активи (активи, які можуть бути переведені у грошову форму без втрат своєї поточної ринкової вартості, а саме: виробничі запаси, незавершене виробництво, основні засоби, незавершені капіталовкладення, обладнання, яке призначене для монтажу, нематеріальні активи); – неліквідні активи (активи, які не можуть бути самостійно реалізовані: безнадійна дебіторська заборгованість, витрати майбутніх періодів. Можуть бути продані лише в складі цілісного майнового комплексу

Джерело: [92, с. 296]

З урахуванням розглянутої класифікації формується процес управління активами (майном) підприємства.

Таким чином, на нашу думку, майно підприємства – це будь-які ресурси, рухомі та нерухомі, річ або сукупність речей, матеріальні (земельні ділянки, будівлі, споруди, машини, обладнання, транспортні засоби, паї, цінні папери) та нематеріальні (об'єкти права інтелектуальної власності) цінності, якими володіють юридичні або фізичні особи та мають вартісне вираження і знаходяться на балансі підприємства, які виробляються чи використовуються суб'єктами господарювання з метою отримання економічної вигоди.

1.2 Механізм управління майном підприємства та його елементи

У ринкових умовах господарювання суб'єктами фінансових відносин в ефективному та раціональному використанні активів зацікавлені, насамперед, власники та менеджери підприємства. Адже метою управління фінансами на підприємстві, у тому числі менеджменту активів, є максимізація добробуту власників у довгостроковій перспективі.

Система управління майном підприємства реалізує свою головну мету і основні задачі шляхом здійснення певних функцій (рис. 1.5).

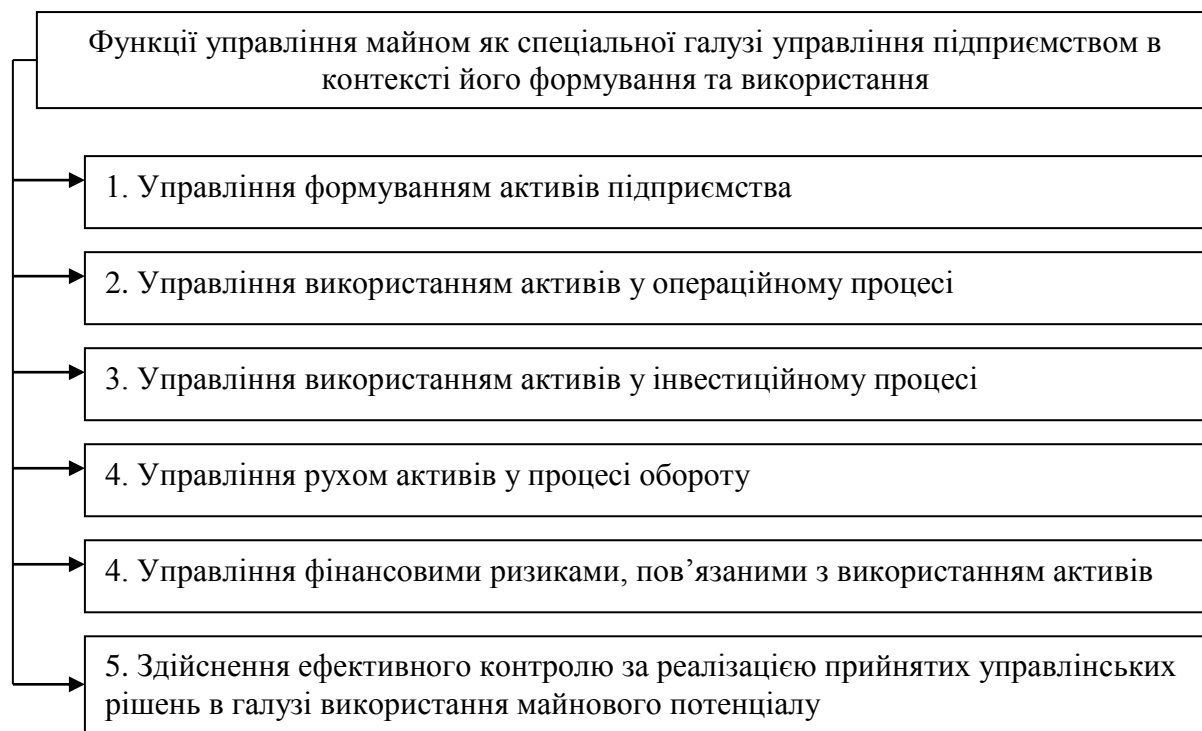

Рисунок 1.5 – Функції управління майном підприємства

Джерело: [7, с. 78]

Процес управління майном підприємства базується на певному механізмі. Механізм формування та використання майна підприємства є системою основних елементів, що регулюють процес розробки і реалізації управлінських рішень.

У сучасних умовах господарювання необхідно усвідомлювати необхідність чіткої організації управління майном (активами) на вітчизняних підприємствах з обґрунтуванням конкретних можливостей фінансового механізму та інструментів його здійснення.

Вчені розглядають фінансовий механізм з позиції двох підходів. Перший полягає у тому, що цей механізм сприймають як систему управління фінансами, а другий – визначає його сутність через сукупність методів і форм, інструментів, прийомів і важелів впливу на стан та розвиток організації. Так,

І. О. Бланк називає фінансовий механізм системою основних елементів, які регулюють процес розроблення й реалізації управлінських рішень у сфері фінансової діяльності підприємства [7].

А. М. Поддєрьогін вважає, що фінансовий механізм – це система управління фінансами, призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності, основними складовими якого є фінансові методи і важелі, а також правове, нормативне й інформаційне забезпечення [87, с. 17].

У структуру механізму формування та використання майна підприємства входять наступні елементи (рис. 1.6):

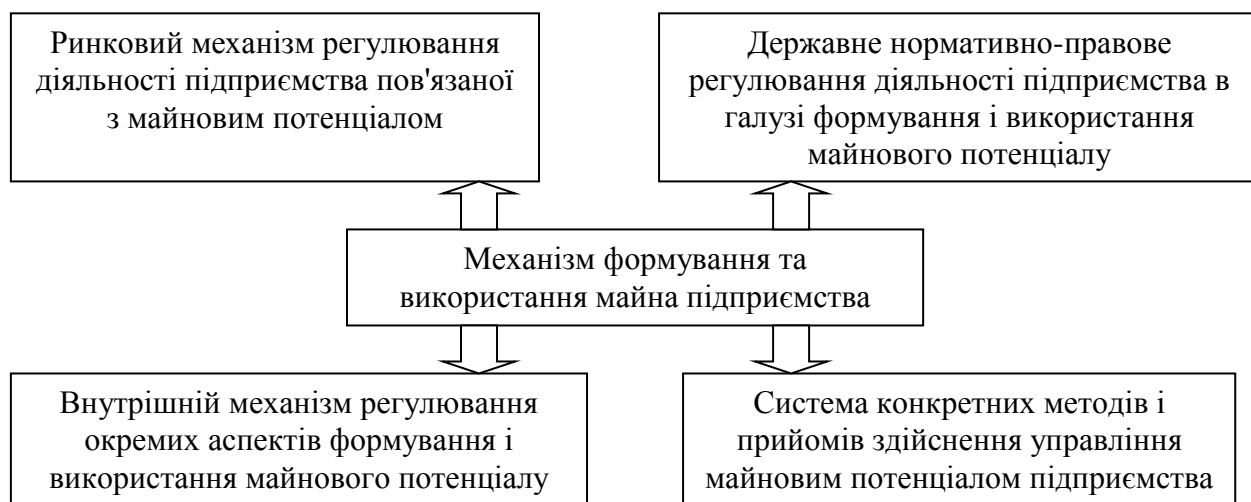

Рисунок 1.6 – Характеристика основних елементів механізму управління майном підприємства

Джерело: [7, с. 83]

Фінансовий механізм управління активами підприємства повинен розв'язувати комплекс проблем, які періодично виникають у процесі формування та використання майна підприємства, сприяти його ефективному використанню з метою розвитку підприємства та збільшення його ринкової вартості. Адже формування та ефективне, раціональне використання активів підприємства може бути забезпечене відповідним чітко розробленим

механізмом, що ґрунтується на відповідних елементах, які і визначають способи управління активами, відповідні важелі та інструменти, за допомогою яких здійснюється менеджмент, а також суб'єктів управління.

На думку Н.О. Ковальчук, структуру фінансового механізму управління активами можна розглядати як сукупність елементів, що його утворюють, та відповідних взаємозв'язків між ними [37, с. 193]. Складовими фінансового механізму управління активами Н.О. Ковальчук визначає фінансові відносини підприємства з приводу формування та використання активів підприємства; суб'єкти (керуюча система) та об'єкти (керована система) фінансового механізму; мета та завдання управління активами; фінансові методи, фінансові важелі та фінансові інструменти, за допомогою яких безпосередньо впливають на формування активів, їх стан та використання; інформаційне, правове та нормативне забезпечення управління активами підприємства; система оцінки управлінських рішень в галузі менеджменту активів [37, с. 193].

Об'єктом фінансового механізму управління активами підприємства виступає процес їх формування, оцінки та використання, а також контролю за менеджментом активів на підприємстві.

Враховуючи мету управління активами підприємства, суб'єкти управління ставлять перед собою відповідні завдання, які залежать від конкретних складових майна підприємства, серед яких можна виділити такі:

- 1) формування достатнього обсягу активів підприємства, в тому числі в розрізі оборотних та необоротних активів;
- 2) формування задовільної структури оборотних та необоротних активів, враховуючи рівень виробничого та фінансового ризику;
- 3) оптимізація джерел формування активів підприємства;
- 4) забезпечення раціонального та ефективного використання сформованого обсягу активів;
- 5) підвищення ефективності інвестиційної діяльності підприємства;
- 6) стимулювання інноваційної складової діяльності підприємства;
- 7) оцінка управлінських рішень стосовно менеджменту активів;

8) контроль за формуванням та використанням активів підприємства [37, с. 194].

О. Г. Денисюк систему управління майном представляє як сукупність визначених принципів, підходів, методів щодо формування та використання даного потенціалу, а також пріоритетних напрямів його розвитку [24, с. 164] (рис. 1.7).

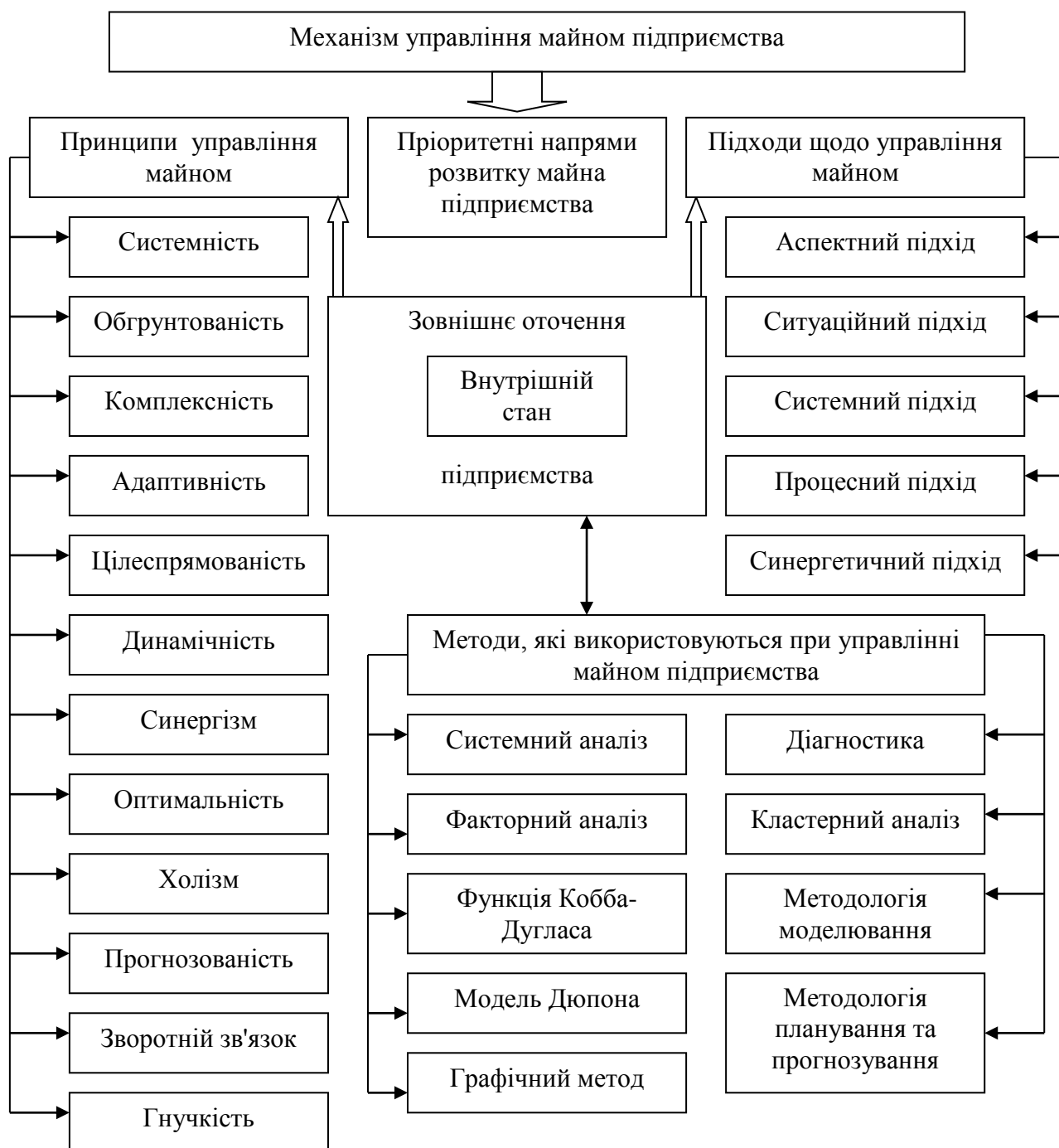

Рисунок 1.7 – Механізм управління майном підприємства

Джерело: [24, с. 164]

Виходячи із загальновідомих принципів, підходів, методів, розглянемо їх зміст, адаптувавши до системи управління майном підприємства.

Принципи, на яких ґрунтується система управління майном підприємства, мають наступний зміст [24, с. 165]:

- системність – визначає процес формування активів з метою забезпечення їх збалансованості; дотримання системності у розробці стратегії і тактики фінансування, а також в реалізації запланованих заходів через дослідження системи взаємопов'язаних та взаємоузгоджених показників, наприклад, співвідношення необоротних та оборотних активів, основних засобів та оборотних активів, власного капіталу та зобов'язань, дебіторської та кредиторської заборгованості, доходів та витрат тощо;

- обґрунтованість – забезпечує формування майна на реалістичних показниках розвитку підприємства, а також розрахунках доходів і витрат діяльності, що здійснюються відповідно до затверджених методик та правил. Основними такими показниками є: загальна вартість активів підприємства, обсяги основних засобів, оборотних активів, дебіторської заборгованості, готової продукції і товарів, власні та залучені фінансові ресурси, власні оборотні активи, чисті доходи, чистий прибуток (збиток), чиста прибутковість доходів, рентабельність, рівень використання ресурсів на 1 грн. чистого доходу, операційні витрати, рівень зобов'язань на 1 грн власного капіталу, загальна платоспроможність, рівень придатності основних засобів, продуктивність праці тощо;

- комплексність – припускає наявність повного набору всіх функцій управління майном – прогнозування, програмування, планування, контролю, регулювання, обліку, організації, координування, нормування, керівництва, активації;

- адаптивність – визначає інноваційність формування активів, який на основі даного принципу має бути гнучко пристосований до впливу зовнішнього та внутрішнього середовища. У відповідності з цим, майновому потенціалу підприємства має бути характерний інноваційний тип розвитку;

– цілеспрямованість – орієнтує на цілі й завдання, які на визначений момент ставить перед собою підприємство щодо формування та ефективного використання активів через регулювання обсягів господарювання, асортименту та якості продукції, продуктивності праці, а також забезпечення дотримання показників ефективності господарської діяльності;

– динамічність – визначає необхідність систематичного залучення інвестицій для стимулювання формування та розвитку майнового потенціалу підприємства.

В системі управління майном важливе місце посідають підходи щодо її побудови та функціонування. До базових підходів, на основі яких діє механізм управління майном підприємства можна віднести:

– аспектний – передбачає управління майном як комплексним процесом, що направлений на розвиток основних його структурних елементів та функціональних сфер;

– ситуаційний – формує певне припущення, яке має вплив на стан та розвиток майнового потенціалу. На основі такої гіпотези можливо краще визначити, які саме фактори будуть сприяти розвитку майнового потенціалу, а які, навпаки, будуть лише його стримувати в майбутньому;

– системний – один із спеціальних способів наукового пізнання, за яким досліджуваний об'єкт можливо розчленувати на елементи, які будуть розглянуті як взаємопов'язана система. Управління майном з точки зору даного підходу дає можливість визначити основні елементи системи та встановити стійкі, а також змінні взаємозв'язки між ними з метою виявлення факторів впливу внутрішнього та зовнішнього середовища. Системний підхід припускає створення системи показників, методів, моделей, які відповідали б змісту кожного елементу активів і одночасно дозволяли б побудувати цілісну картину можливого розвитку майнового потенціалу;

– процесний – розглядає управління майном як мережу взаємодіючих процесів, що реалізують мету його існування та розвитку. Майно підприємства повинне забезпечувати процес придбання ресурсів, перетворення їх в готову

продукцію та, відповідно, її реалізацію;

– синергетичний – полягає в дослідженні процесів самоорганізації та становлення нових упорядкованих структур потенціалу. Образ майна постає як сукупність нелінійних процесів, яка включає багатоваріантність, альтернативність шляхів еволюції та її незворотність [24, с. 167].

До фінансових методів управління активами підприємства слід віднести планування, прогнозування, інвестування, кредитування, самофінансування, оподаткування, оренду, лізинг, факторинг тощо.

Прогнозування передбачає розробку прогнозу стану, розвитку та результату ефективного використання майнового потенціалу підприємства на основі наявної інформаційної бази з метою передбачення напрямів, характеру та особливостей розвитку підприємства в майбутньому.

Планування майна підприємства – це системний процес управління майном та його розвитком, який передбачає розробку і обґрунтування цілей діяльності, визначення найкращих методів і способів їх досягнення при ефективному використанні усіх елементів, характеристик потенціалу з метою отримання оптимальних результатів діяльності, створення максимально можливого обсягу благ, які б відповідали потребам суспільства на певному етапі його розвитку [82].

Кожному фінансовому методу відповідає окремий фінансовий важіль. Відповідно, фінансовими важелями виступатимуть прибуток, дохід, амортизаційні відрахування, податки, фінансові санкції, ціна, орендна плата, відсоткові ставки, інвестиції, види кредитів тощо.

Під фінансовим інструментом загалом мається на увазі будь-який контракт, за яким відбувається одночасне збільшення фінансових активів одного підприємства і фінансових зобов'язань іншого [37, с. 194].

Таким чином, фінансові інструменти – це документи, що мають грошову вартість (або підтверджують рух коштів), за допомогою яких здійснюються операції на фінансовому ринку. Виділяються первинні і вторинні (виробничі) фінансові інструменти. До первинних відносять: гроші, цінні папери,

кредиторську і дебіторську заборгованість за поточними операціями та ін.

Правове забезпечення фінансового управління активами – це чинне законодавство, що регулює підприємницьку діяльність. Складність фінансової діяльності підприємства в умовах переходу до ринку полягає у необхідності державного регулювання, що здійснюється за такими напрямками:

- регулювання фінансових аспектів створення підприємств, в тому числі формування його майна;
- податкове регулювання;
- регулювання порядку амортизації основних засобів і нематеріальних активів;
- регулювання грошового обігу і форм розрахунків між підприємствами;
- регулювання валютних операцій, здійснюваних підприємствами;
- регулювання інвестиційної діяльності підприємств;
- регулювання кредитних операцій.

Контроль (моніторинг) майна є інструментом виявлення змін, які відбуваються у процесі здійснення господарської діяльності та управлінні майновим потенціалом підприємства.

Облік майна ведеться з метою отримання даних про його наявність, втрату, нестачу, рух, вартість та якісний стан, тобто про всі кількісно-якісні характеристики, які необхідні для формування та накопичення майнового потенціалу, встановлення належного контролю за умовами зберігання, доцільністю та ефективністю його використання;

Дослідження показали, що будь-яка система управління не буде ефективною без використання методів її моніторингу та оцінки. Основними методами, які є ефективними при управлінні майном підприємства є:

1. Системний аналіз. За допомогою даного методу є можливість вивчити майно в сукупності елементів, що його утворюють як систему. З наукової точки зору він передбачає оцінку поведінки об'єкта як системи з усіма факторами, які впливають на його функціонування. Цей метод можливо широко застосовувати в дослідженнях при комплексному вивченні майна та джерел його

фінансування, визначенні пропорцій розвитку тощо.

2. Діагностика. Основною метою діагностики майна підприємства є формування узагальнюючого висновку стосовно його поточного та перспективного стану, доцільності та необхідності здійснення корегування основних параметрів функціонування в цілому та в розрізі окремих підсистем. Діагностикою управління майном називають виявлення невідповідності між фактичним та цільовим (нормативним) його станом, між внутрішнім та зовнішнім оточенням, між окремими підсистемами, а також аналіз розмірів відхилень та їх впливу на процес функціонування та розвитку потенціалу.

3. Факторний аналіз – виявляє вплив окремих факторів (причин) на майновий потенціал підприємства за допомогою детермінованих або стохастичних прийомів дослідження. Він використовується для дослідження зв'язку між змінними з метою зменшення кількості чинників впливу до найбільш суттєвих, тобто на його основі можливо визначити основні структурні елементи, якими доцільно систематично управляти, а також фактори, які мають на майно безпосередній вплив.

4. Кластерний аналіз – дозволяє поєднати майнові потенціали суб'єктів господарювання або в групи, або в так звані кластери таким чином, щоб відмінності між об'єктами, що утворюють один кластер, були б меншими порівняно з іншими кластерами з метою їх дослідження та, відповідно, забезпечення сталого розвитку в майбутньому.

5. Функція Кобба-Дугласа. Функція Кобба-Дугласа відображає залежність обсягу виробництва підприємства від утворюючих його праці та капіталу. Використовуючи дану функцію для управління майном можливо визначити трудові та фінансові ресурси, які використовуються або в яких є потреба для подальшого розвитку потенціалу суб'єкта господарювання.

6. Модель Дюпона. Система фінансового аналізу DuPont, в першу чергу, досліджує спроможність підприємства ефективно генерувати прибуток, реінвестувати його, нарощувати обороти. Розщеплення ключових показників на чинники, що їх складають, дозволяє визначити і надати порівняльну

характеристику основних причин, які впливають на зміну того чи іншого показника і визначити темпи економічного зростання підприємства. Модель ефективного управління підприємством і, відповідно, його майновим потенціалом, передбачає розщеплення рентабельності капіталу на добуток рентабельності активів і фінансового важеля, причому кожний із чинників є самостійним змістовим фінансовим показником. В моделі DuPont використовуються такі ключові коефіцієнти, як рентабельність продажу, оборотність активів, рентабельність активів, рентабельність власного капіталу, фінансовий важель.

7. Моделювання – конструювання моделі на основі попереднього вивчення об'єкта, визначення його найбільш суттєвих характеристик, експериментальний і теоретичний аналіз створеної моделі, а також необхідне коригування на підставі одержаної інформації.

Моделювання майна як об'єкта дослідження передбачає розробку певних економіко-математичних моделей для найбільш повного і достовірного відображення процесу формування, використання та розвитку як потенціалу в цілому, так і окремих його структурних елементів.

8. Планування – передбачає розробку комплексу заходів, які визначають послідовність досягнення конкретних цілей з урахуванням можливостей найефективнішого використання ресурсів підприємства.

Планування – це цілеспрямована діяльність із забезпечення пропорційного й динамічного розвитку майнового потенціалу, визначення основних його параметрів в майбутньому періоді та досягнення їх з найменшими витратами; це проектування бажаного майбутнього та розробка ефективних шляхів його досягнення з урахуванням сьогоденних умов і можливостей.

9. Прогнозування – ґрунтується на вивченні закономірностей розвитку майнового потенціалу, виявляє найбільш ймовірні та альтернативні шляхи його розвитку і створює базу для вибору та обґрунтування політики підприємства в цій сфері на перспективу.

Предметом прогнозування є якісні та кількісні зміни, які відбуваються в управлінні майновим потенціалом під впливом сукупних або окремих факторів у межах періоду, що прогнозується.

Прогнозування поширюється на такі процеси управління, які в момент розробки прогнозу або можливі в досить малому діапазоні, або зовсім неможливі, або можливі, але вимагають урахування дій таких факторів, вплив яких не може бути повністю або однозначно визначено. Прогнози економічних явищ і процесів розробляють у вигляді якісних характеристик розвитку і кількісних оцінок прогнозованих показників, а також їх величин. Правильність вихідних теоретичних передумов і методологічних основ прогнозу вирішальним чином впливає на його результати та можливість його практичного використання.

10. Графічний метод. Це метод умовних зображень статистичних даних за допомогою фігур, ліній, крапок і різноманітних символічних образів.

Графічний метод широко використовується для поточного контролю за ходом виконання плану формування та використання майна.

Оцінка управлінських рішень щодо менеджменту активів реалізується через використання так званих фінансових індикаторів. У теорії фінансів система фінансових індикаторів включає: фінансові категорії; фінансові показники; фінансові коефіцієнти.

Фінансові показники підприємства характеризують кількісну сторону фінансових відносин і показують обсяги фінансових операцій, що дозволяє оцінити масштаби фінансової діяльності підприємства через формування відповідного обсягу активів.

Фінансові коефіцієнти – це відносні фінансові показники, які виконують оцінюючу функцію, тобто дають можливість оцінювати фінансову діяльність. Саме вони можуть виступати у ролі фінансових індикаторів, якщо виконуються вимоги повноти, достовірності та своєчасності [37, с. 195].

Спрощена схема оцінки формування і використання майна підприємства наведена на рисунку 1.8.

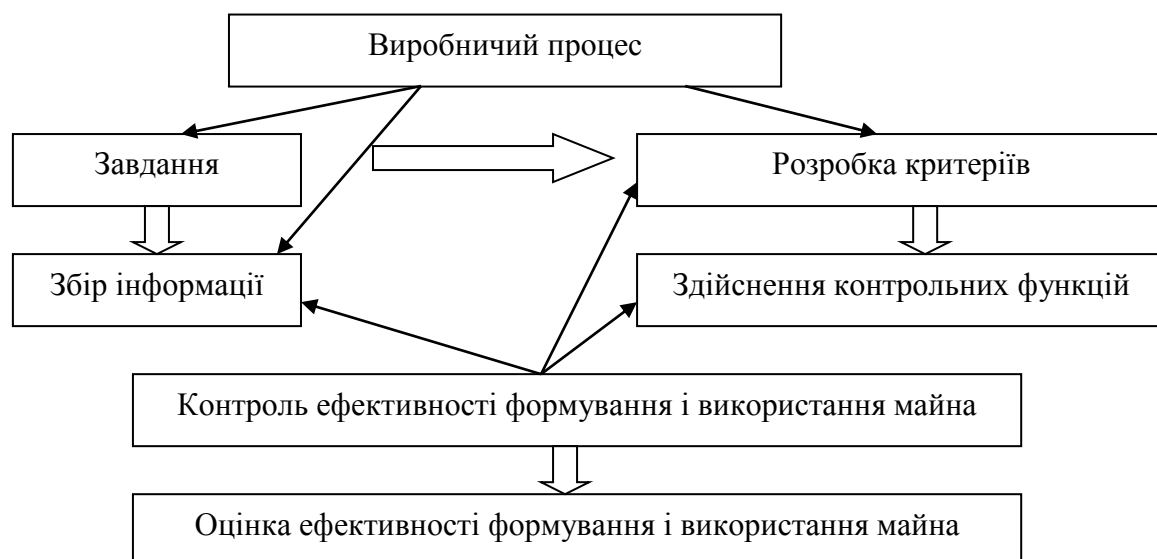

Рисунок 1.8 – Схема процедури оцінки ефективності формування і використання майна підприємства

Джерело: [72, с. 5]

Найбільш суттєвим ризиком, з яким може зіткнутися підприємство у разі неефективного формування активів, є ризик неплатоспроможності, який виступає головною передумовою банкрутства і виникає внаслідок недостатності наявних коштів для погашення зобов'язань.

Оскільки варіант мінімізації ризику або максимізації прибутку не є прийнятним для підприємств в ринкових умовах, при управлінні активами вони керуються принципом оптимального поєднання ризику та прибутковості діяльності, з чого випливає, що критерієм ефективності формування активів є забезпечення максимального прибутку за допустимого ризику втрати ліквідності і платоспроможності.

З метою формування збалансованого, здатного до самозростання майнового потенціалу підприємства необхідно здійснювати постійний пошук, відбір і опрацювання найбільш привабливих ідей розвитку підприємства, як по окремих напрямках його діяльності, так і в цілому з урахуванням потреб конкретних груп споживачів, інтереси яких тісно переплітаються з інтересами самого підприємства і співпрацюючих з підприємством сторін [6, с. 322].

Послідовна і вміла реалізація пріоритетів розвитку майна підприємства з обов'язковим врахуванням інтересів сторін обіцяє у багатьох випадках значний економічний ефект [24, с. 169].

Наслідком реалізації принципів, підходів щодо формування системи управління майновим потенціалом, а також методів визначення ефективності її функціонування є обґрунтування пріоритетних напрямів розвитку майнового потенціалу підприємства, якими можуть бути [24, с. 169 – 170]:

1. Орієнтація діяльності підприємства на існуючі ринки та продукцію (метод економії витрат). Підприємство обирає ринок продукції, який продовжує розвиватись або ще не є наповненим. Підприємство намагається розширити збут своїх товарів на традиційних ринках за рахунок цінової конкуренції, інтенсивної реклами щодо просування товарів та інших маркетингових зусиль.

2. Товарна експансія – полягає в удосконаленні існуючих товарів і розробці нових продуктів для існуючих та освоєних ринків з орієнтацією на стабільного споживача.

3. Розвиток ринку – передбачає розширення його обсягів за рахунок проникнення на нові географічні території, у тому числі за кордон; завоювання нових сегментів ринку, де існує незадоволений попит.

4. Диверсифікація – застосовується з метою надійного уникнення залежності підприємства від одного контрагента чи одного асортиментного набору продукції, а також у випадку, якщо підприємство залишає стагнуючі чи застійні ринки. Вона передбачає розробку нових продуктів і нових ринків.

5. Формування поліпшення інвестиційно-інноваційного розвитку майнового потенціалу суб'єктів господарювання.

6. Ефективне державне регулювання в сфері управління майном підприємства.

Перелічені варіанти діють на систему управління майном та сприяють його розвитку тільки в комбінації та в певній послідовності залежно від конкретної ситуації на підприємстві. Формування пріоритетів розвитку майна підприємства базується на вивченні можливостей здійснення тих чи інших змін

за умов впливу як внутрішніх, так і зовнішніх (інституційних) чинників. Це дозволяє створити в цілому сприятливе середовище для розвитку підприємства.

Таким чином, управління майном передбачає визначення основних завдань, які повинні вирішуватись в процесі управління, як оборотними, так і необоротними активами, а також використання відповідних методів та інструментів у процесі управління ними. Управління повинно забезпечувати не тільки поточну діяльність підприємства, а й бути ефективним у довгостроковій перспективі, що потребує розробки конкретного фінансового механізму управління активами вітчизняних підприємств.

Процес управління із застосуванням фінансового механізму може діяти результативно лише за поєднання доцільно спрямованого взаємовпливу усіх його елементів на процес відтворення. Тому він повинен відповідати наступним вимогам: налаштованість кожного елемента фінансового механізму на виконання властивого йому навантаження; спрямованість усіх елементів фінансового механізму на процес відтворення з метою отримання запланованого обсягу фінансових ресурсів, необхідних для забезпечення соціально-економічного розвитку суспільства; організація дії фінансового механізму на забезпечення інтересів усіх суб'єктів фінансових відносин; зворотний зв'язок елементів фінансового механізму різних рівнів; своєчасність реакції елементів фінансового механізму вищого рівня на зміни, що відбуваються під впливом елементів нижчого рівня.

1.3 Сучасний методичний інструментарій оцінювання ефективності управління майном підприємства

Для успішного функціонування підприємства об'єктивною необхідністю є методична оцінка управління майновим потенціалом підприємства, яка дає можливість виявити сильні та слабкі місця підприємства, удосконалити його

потужності та виявити приховані потенційні можливості.

Метою оцінки управління майновим потенціалом підприємства є вчасне виявлення й усунення недоліків цього, пошук резервів підвищення інтенсивності та ефективності їх використання.

Й. О. Бланк до завдань управління майновим потенціалом включає [8, с. 328]:

- формування достатнього обсягу і необхідного складу активів, що забезпечують задані темпи розвитку операційної діяльності;
- забезпечення максимальної прибутковості (рентабельності) використовуваних активів при передбачуваному рівні комерційного ризику;
- забезпечення мінімізації комерційного ризику використання активів при передбачуваному рівні їх прибутковості (рентабельності);
- забезпечення постійної платоспроможності підприємства за рахунок підтримки достатнього рівня ліквідності активів;
- оптимізація обороту активів.

Для оцінки управління майновим потенціалом підприємства потрібні:

- адекватна інформаційна база, яка має бути достатньою та достовірною для ретельного аналізу з метою управлінського впливу;
- забезпечення єдиних методологічних принципів до організації та ведення обліку окремих складових активів, зобов'язань та капіталу, що зумовлює співставлення даних інформаційної бази;
- ефективність управлінських рішень, що забезпечує прозорість інформаційної бази, яка набуває особливого значення в періоди економічної кризи, корупції та нестабільності економіки [16, с. 298].

Організація оцінки управління майновим потенціалом підприємства, яка відповідає об'єктивним вимогам, передбачає більш усвідомлене врахування її основних принципів. Отже, методологія цієї оцінки повинна базуватися на таких найважливіших принципах [47, с. 140]:

- принцип об'єктивної необхідності використання фінансового аналізу і

прогнозування для початкового етапу управління фінансами, тобто проведення попереднього прогнозування на основі аналізу є найважливішим інструментом і способом визначення фінансових можливостей підприємства, визначення відповідності накреслених завдань та програм наявності і руху фінансових ресурсів;

- принцип комплексності передбачає узгодження прогнозів різних структурних підрозділів, а також прогнозів на різних рівнях управління для досягнення єдиної мети – з'ясування фінансового стану на визначений період часу;

- принцип ефективності, що відображає якісну сторону даного процесу та орієнтує його на досягнення позитивних фінансових результатів за окремими операціями від діяльності кожного підрозділу, а також на досягнення бажаного економічного ефекту;

- принцип науковості, який забезпечує реальність і ефективність запланованих заходів, дає змогу якнайточніше визначити прогнозні показники, виявити основні і передбачувані фактори впливу та обґрунтувати обрану модель для прогнозування.

Типова процедура оцінки управління майном підприємства повинна містити декілька послідовних етапів [89, с. 124]:

- визначення повного попереднього переліку показників (параметрів), що надають змогу оцінити управління майном;

- збір вихідних даних;

- аналіз нормативних джерел та формування системи нормативних параметрів;

- визначення кількісних значень параметрів та аналіз їх змін за основними складовими майнова підприємства;

- дослідження впливу зміни ефективності використання майна підприємства на зміни його фінансового стану;

- аналіз результатів оцінки, розробка заходів щодо підвищення ефективності управління майновим потенціалом, прогнозна оцінка їх впливу на

результативність його функціонування.

Етапи процедури оцінювання оцінки управління майном зображено на рисунку 1.9.

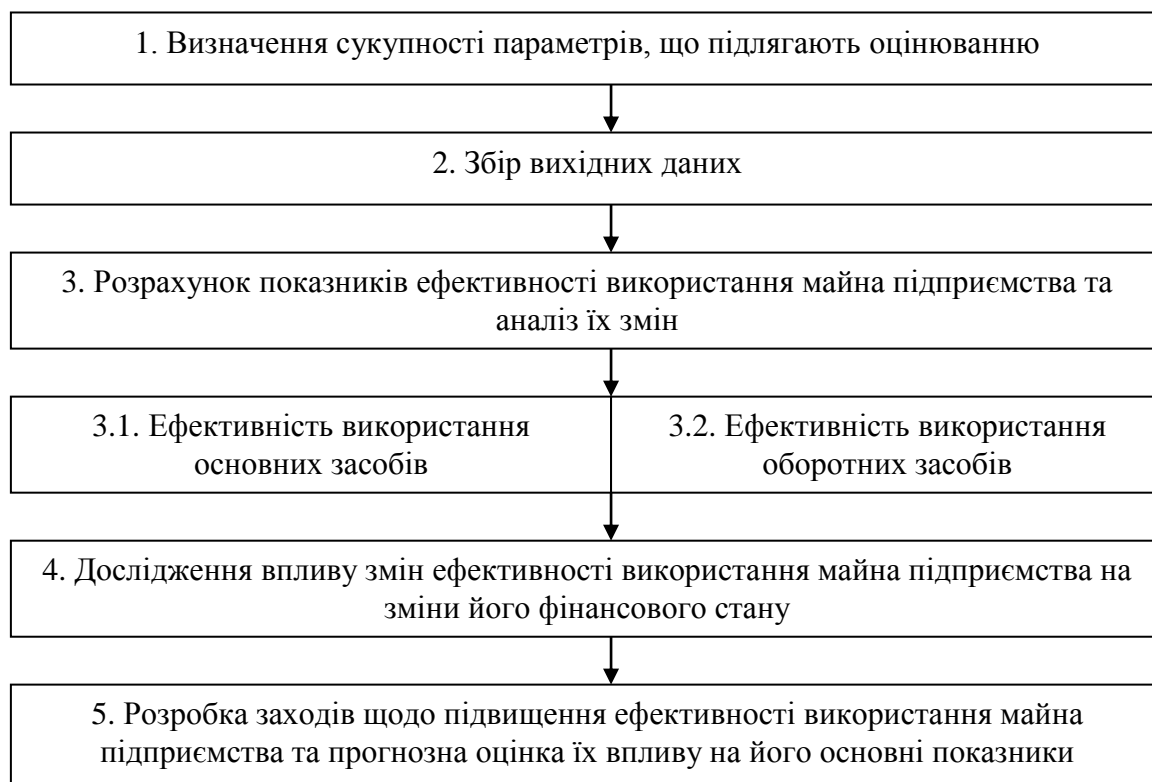

Рисунок 1.9 – Етапи процедури оцінювання управління майном підприємства

Джерело: [8, с. 303]

Аналіз майна підприємства проводиться за допомогою скороченого аналітичного балансу, який утворюється з вихідного балансу шляхом об'єднання в окремі групи однорідних за своїм складом та економічним змістом статей. Аналіз скороченого аналітичного балансу поділяється на горизонтальний і вертикальний.

Горизонтальний аналіз визначає абсолютні й відносні зміни величин окремих видів активів за звітний період, а також у динаміці за ряд років. Вертикальний аналіз передбачає вивчення структури активу балансу. Перевагою вертикального аналізу порівняно з горизонтальним є можливість

співставлення структурних показників різних за розміром активів підприємств аналогічного напрямку діяльності.

Стандартна скорочена організаційно-інформаційна модель аналізу активів складається з шести взаємопов'язаних блоків. (рис. 1.10).

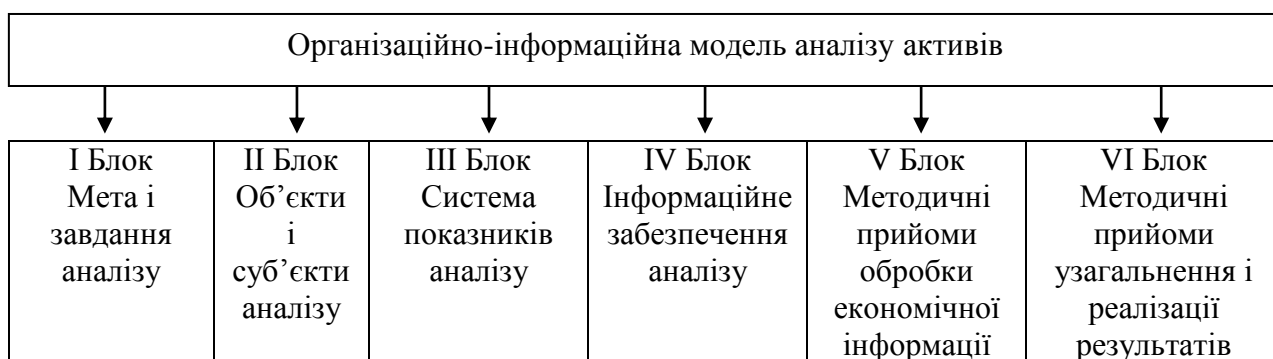

Рисунок 1.10 – Узагальнена організаційно – інформаційна модель аналізу оборотних активів підприємства

Джерело: [92, с. 296]

Формалізація аналітичного процесу щодо активів підприємства на основі побудови організаційно-інформаційної моделі аналізу ґрунтується на визначенні мети і завдань, суб'єктів і об'єктів дослідження, системи показників, інформаційного та методичного забезпечення аналізу.

Аналіз використання основних засобів, які складають найбільш вагому частину активів підприємства, пропонується починати з розгляду змін показників, які відображують ефективність їх відтворення та ефективність їх використання (рис. 1.11).

Характеристику відтворення надають наступні показники: коефіцієнт оновлення основних фондів, коефіцієнт вибуття, коефіцієнт зносу (відношення зносу в грошовому виразі до первісної вартості об'єкту основних засобів) або коефіцієнт придатності (відношення залишкової вартості об'єкта до його первісної вартості).

Коефіцієнт оновлення розраховується за формулою :

$$Ko = \frac{\Phi_y}{\Phi_{вк}}, \quad (1.1)$$

де K_0 – коефіцієнт оновлення основних засобів ;

Φ_u – вартість введених основних засобів за звітний період ;

$\Phi_{вк}$ – балансова вартість основних засобів на кінець року.

Рисунок 1.11 – Система показників ефективності використання виробничих засобів

Джерело: [87, с. 263]

Коефіцієнт оновлення основних засобів характеризує інтенсивність введення в дію нових основних засобів. Він показує частку введених основних засобів за визначений період у загальній вартості основних засобів на кінець звітного періоду і характеризує політику підприємства по оновленню основних засобів.

Коефіцієнт вибуття розраховується за формулою:

$$K_v = \frac{\Phi_v}{\Phi_{вп}}, \quad (1.2)$$

де K_v – коефіцієнт вибуття основних засобів;

Φ_v – вартість виведених основних засобів за звітний період;

$\Phi_{вп}$ – балансова вартість основних засобів на початок року.

Він показує інтенсивність вибуття основних засобів, тобто ступінь вибуття тих основних засобів, які або морально застарілі, або зношені й непридатні для дальшого використання. Позитивною в діяльності підприємства є ситуація, коли вартість введених у дію основних засобів перевищує вартість вибувшлих основних засобів.

Коефіцієнт зносу характеризує частку вартості основних засобів, що її списано на витрати виробництва в попередніх періодах. Коефіцієнт зносу визначається відношенням суми зносу основних засобів до балансової вартості основних засобів:

$$K_z = \frac{З_0}{\Phi_k}, \quad (1.3)$$

де K_z – коефіцієнт зносу основних засобів;

$З_0$ – сума зносу основних засобів;

Φ_k – балансова вартість основних засобів.

Показник зносу основних засобів може визначатись також у відсотках на початок і на кінець звітного періоду і дає змогу оцінити стан основних засобів.

Коефіцієнт придатності основних засобів розраховується за формулою:

$$K_n = \frac{K_{зал}}{\Phi_k}, \quad (1.4)$$

де K_n – коефіцієнт придатності основних засобів;

$K_{зал}$ – залишкова вартість основних засобів.

Коефіцієнт придатності показує, яка частина основних засобів придатна

для експлуатації в процесі господарської діяльності.

Для характеристики ефективності використання основних засобів зазвичай використовують показники: коефіцієнт оборотності основних засобів (фондовіддача), фондоозброєність праці, рентабельність основних засобів (прибуток підприємства від його основної діяльності в розрахунку на середню вартість основних засобів), коефіцієнт використання виробничих потужностей, який у значній мірі обумовлений ступенем завантаження основних засобів та розраховується відношенням фактичного річного обсягу виробництва до виробничої потужності підприємства.

При цьому важливим є не тільки дослідження напряму змін показників, а й порівняння фактичних значень з нормативом, що надає змогу провести оцінку достатності їхнього рівня.

Найбільш загальним показником, який характеризує ефективність використання основних засобів, є фондовіддача:

$$\Phi_v = \frac{B_n}{\Phi_k}, \quad (1.5)$$

де Φ_v – фондовіддача основних засобів;

B_n – вартість виробленої продукції за звітний період;

Φ_k – середньорічна початкова (первісна) балансова вартість основних засобів.

Фондовіддача дає можливість визначити вартість виробленої продукції на одну гривню основних засобів і характеризує ефективність використання основних засобів. За нормальних умов вона має тенденцію до збільшення.

Фондомісткість є величиною, що обернена до фондовіддачі. Цей показник дає можливість визначити вартість основних засобів на одну гривню виробленої продукції:

$$\Phi_m = \frac{\Phi_k}{B_n}, \quad (1.6)$$

де Φ_m – фондомісткість основних засобів;

Φ_k – середньорічна початкова (первісна) балансова вартість основних засобів;

V_n – вартість виробленої продукції за звітний період.

При ефективному використанні основних засобів фондовіддача повинна мати тенденцію до збільшення, а фондомісткість – до зменшення.

Відносним показником ефективності використання основних засобів є рентабельність. Цей показник визначається за формулою:

$$R\phi = \frac{\Pi_3}{\Phi_k} \times 100\% , \quad (1.7)$$

де $R\phi$ – рентабельність основних засобів;

Π_3 – загальний прибуток від операційної діяльності за звітний період;

Φ_k – середньорічна балансова вартість основних засобів.

Рентабельність основних засобів дає можливість оцінити ефективність функціонування основних засобів підприємства. Вона визначає ступінь використання основних виробничих засобів підприємства. Виявлення недоліків і резервів в організації виробничо-фінансової діяльності підприємства дає можливість підвищити рентабельність функціонування виробничих засобів, а, отже, підприємства в цілому.

Для забезпечення ефективного функціонування системи управління майном підприємства дані вимоги додатково мають бути доповнені вимогами до методики оцінки ефективності використання оборотних активів підприємства [11, с. 125]:

1. Джерелом вихідної інформації, по можливості, має слугувати лише фінансова звітність підприємства – для досягнення порівнянності результатів періодичної та постійної оцінки фінансового стану і визначення ефективності системи моніторингу.

2. Розрахунки для підвищення оперативності отримання результатів оцінки ефективності використання оборотних активів мають бути достатньо

простими, що передбачає наявність відповідного програмного забезпечення.

3. Результати оцінки для забезпечення їх безпосереднього використання в процесі оперативного управління без додаткової інтерпретації повинні бути наочними й зрозумілими.

На наш погляд, типова процедура оцінки ефективності фінансового управління оборотними активами підприємства повинна містити декілька послідовних етапів (рис. 1.12).

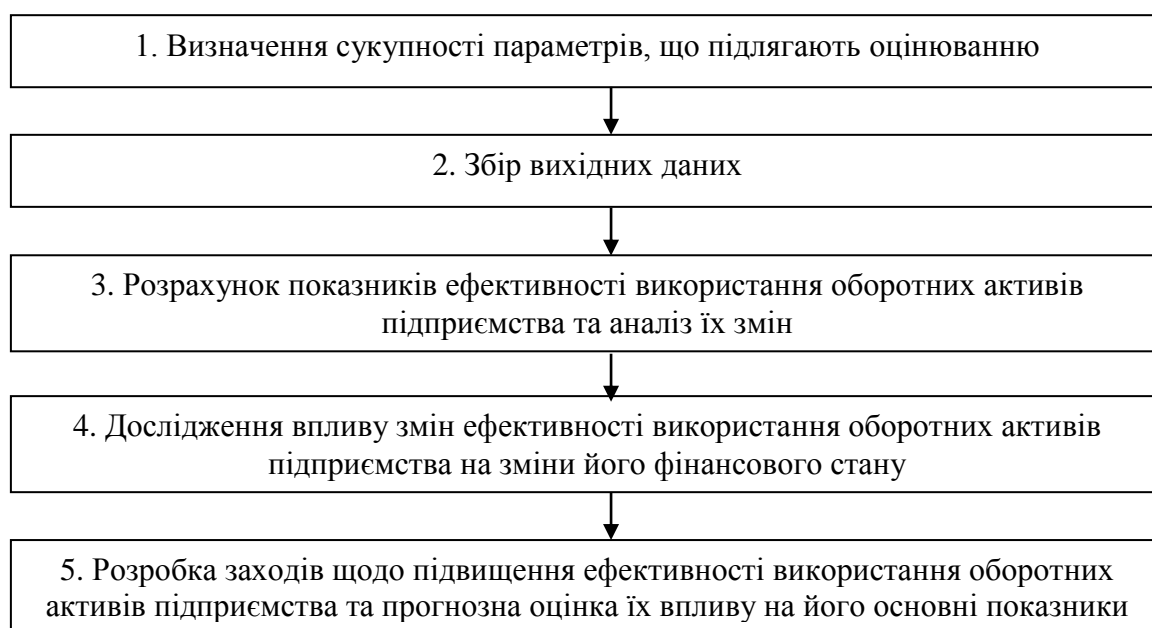

Рисунок 1.12 – Етапи процедури оцінювання ефективності фінансового управління оборотними активами підприємства

Джерело: [8, с. 303]

Цими етапами є [89, с. 124]:

- визначення повного попереднього переліку показників (параметрів), що надають змогу оцінити ефективність використання майна;
- збір вихідних даних;
- аналіз нормативних джерел та формування системи нормативних параметрів;
- визначення кількісних значень параметрів та аналіз їх змін за основними складовими оборотних активів підприємства;

- дослідження впливу зміни ефективності використання оборотних активів підприємства на зміни його фінансового стану;

- аналіз результатів оцінки, розробка заходів щодо підвищення ефективності використання оборотних активів підприємства та прогнозна оцінка їх впливу на результативність його функціонування.

Розглянемо методику аналізу показників, що характеризують стан та ефективність використання оборотних активів підприємства за певними напрямками, в наступних аспектах [100, с. 253]:

- по-перше, методика – це побудований у чітко визначеному порядку перелік етапів або питань, які підлягають аналізу;

- по-друге, методика повинна містити певний набір макетів аналітичних таблиць, які заповнюватимуться конкретними показниками діяльності підприємства;

- по-третє, методика передбачає певний набір аналітичних показників (коефіцієнтів) та алгоритм їх розрахунку, які відповідають кожному напрямку аналітичної роботи.

Ефективність використання оборотних активів істотно впливає на результати господарської діяльності. Для характеристики ефективності використання оборотних активів на підприємствах використовуються різноманітні показники (табл. 1.2)

Для більш детального аналізу необхідно розраховувати показники для окремих складових оборотних активів. Зазначені показники порівнюються за ряд звітних періодів. При цьому визначаються темпи і напрями зміни показників. Основну увагу при дослідженні ефективності використання основних засобів необхідно приділити аналізу впливу чинників.

Джерелами інформації фінансового моніторингу майна підприємства є фінансова звітність, до якої віднесено: Баланс (Звіт про фінансовий стан); Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід); Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом); Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом); Звіт про власний капітал; Примітки до фінансової звітності [65].

Таблиця 1.2 – Показники наявності та ефективності використання оборотних активів [100, с. 253 – 254]

Показник	Визначення	Економічна суть
Наявність оборотних коштів	$(B_K + Д_K) - \sum HA$	Характеризує величину власних оборотних коштів
а) брак	$I < (\sum OA - ГК) - \sum ПЗ$	Перевищення поточної потреби понад наявність власних оборотних коштів
б) надлишок	$I > (\sum OA - ГК) - \sum ПЗ$	Перевищення наявності власних оборотних коштів понад поточну потребу
Коефіцієнт реальної вартості оборотних коштів у майні підприємства (Кр.в)	$\frac{\Phi p}{M}$	Відображає питому вагу вартості оборотних коштів у загальній вартості майна підприємства
Оборотність (О)	$\frac{CT}{P}$	Характеризує час, за який оборотні кошти здійснюють один оборот
Оборотність виробничих запасів (О)	$\frac{C_{вз}T}{P}$	Відображає час перетворення товарно-матеріальних цінностей на готову продукцію чи гроші
Абсолютне вивільнення оборотних коштів	$\pm \Delta E = (T_{o\delta_1} - T_{o\delta_0}) \cdot \frac{P}{360}$	Відображає абсолютне вивільнення (перевитрату) оборотних коштів у зв'язку із прискоренням (уповільненням) тривалості обороту оборотного капіталу
Відносне вивільнення оборотних коштів	$\Delta_{відн} = \frac{(P_1 - P_0)}{360}$	Відображає відносне вивільнення (перевитрату) оборотних коштів у зв'язку із прискоренням (уповільненням) оборотності оборотного капіталу
Оборотність дебіторської заборгованості (Од з)	$\frac{ДзT}{P}$	Відображає середній термін отримання платежу
Оборотність кредиторської заборгованості (Ок.з)	$\frac{КзT}{P}$	Відображає час покриття кредиторської заборгованості
Коефіцієнт оборотності (К _о)	$\frac{P}{C}$	Характеризує кількість оборотів за період, що аналізується
Коефіцієнт завантаження (К _з)	$\frac{C}{P}$	Показує, скільки оборотних коштів авансовано в 1 грн реалізованої продукції
Прибутковість (К _е)	$\frac{P}{C}$	Характеризує, скільки прибутку припадає на 1 грн оборотних коштів
Рентабельність (Р)	$\frac{P}{C} \cdot 100\%$	Визначає використання оборотних коштів

Примітки. В_к – власні кошти; Д_к – довгострокові кредити; НА – необоротні активи; ОА – оборотні активи; ГК – грошові кошти; ПЗ – поточні зобов'язання; Ф_н – фактична наявність оборотних коштів; М – вартість майна підприємства; С – середня вартість оборотних коштів; Т – тривалість періоду, за який обчислюється оборотність оборотних коштів; Р – обсяг реалізації продукції; П – прибуток від реалізації продукції.

Джерелами інформації для аналізу оборотних активів також можуть

бути : план матеріально-технічного постачання, заявки, угоди на постачання сировини та матеріалів, форми статистичної звітності про наявність і використання матеріальних ресурсів та про витрати на виробництво, оперативні дані відділу матеріально-технічного постачання, відомості аналітичного бухгалтерського обліку про надходження, витрати й залишки матеріальних ресурсів і т. ін.

Отже, методичний інструментарій оцінювання ефективності управління майном підприємства дає можливість виявити сильні та слабкі місця підприємства, удосконалити його потужності та виявити приховані потенційні можливості. При цьому підприємство залежно від специфіки своєї діяльності обирає методи, на основі яких здійснюється оцінка управління майном, враховуючи всі позитивні та негативні сторони кожного з цих методів.

Формування та використання оперативної та достовірної інформації щодо складових активів підвищує ефективність управління.

Таким чином, головною умовою ефективної фінансово-господарської діяльності підприємств є оптимізація розмірів і структури активів, а також зниження витрат, пов'язаних з іммобілізацією оборотних активів.

Управління майном є важливою частиною забезпечення ефективної діяльності підприємств, оскільки від правильності визначення потреби в активах, ефективності їх використання залежить виконання запланованих показників динаміки виробництва і реалізації продукції, стійкість фінансового стану підприємств, їх кредитоспроможності.

Висновки за розділом 1

Вивчення наукових джерел щодо визначення сутності майна підприємства показало, що його ототожнюють з активами, майновим потенціалом, економічними ресурсами для здійснення господарської

діяльності, ресурсами, що приносять дохід, майновими цінностями, акцентуючи увагу як на матеріальному, так і на фінансовому аспектах категорії. Склад майна підприємства формують основні засоби виробничого і невиробничого призначення, оборотні засоби, кошти та товари у складі майна суб'єктів господарювання. Визначено, що кожному виду розміщеного капіталу відповідає окрема стаття балансу. Узагальнено класифікацію об'єктів майна підприємства за формою функціонування майна, за характером участі в господарському процесі і швидкості (тривалості) обороту, обслуговування видів діяльності, фінансових джерел формування, володіння та ступенем ліквідності.

Запропновано під майном підприємства розуміти будь-які ресурси, рухомі та нерухомі, річ або сукупність речей, матеріальні (земельні ділянки, будівлі, споруди, машини, обладнання, транспортні засоби, паї, цінні папери) та нематеріальні (об'єкти права інтелектуальної власності) цінності, якими володіють юридичні або фізичні, що мають вартісне вираження і знаходяться на балансі підприємства, виробляються чи використовуються суб'єктами господарювання з метою отримання економічної вигоди.

Головну мету і основні задачі реалізує система управління майном підприємства, виражена через механізм управління, який доцільно розуміти як систему управління фінансами підприємства, яка призначена для організації взаємодії фінансових відносин і грошових фондів з метою оптимізації їхнього впливу на кінцеві результати його діяльності, основними складовими якого є фінансові методи і важелі, а також правове, нормативне й інформаційне забезпечення. Ефективність управління майном підприємства буде досягнута за рахунок поєднання усіх його елементів на процес відтворення. Механізм управління майном підприємства повинен враховувати спрямованість усіх його елементів на процес відтворення фінансових ресурсів підприємства та забезпечення інтересів усіх суб'єктів фінансових відносин; зворотний зв'язок елементів фінансового механізму різних рівнів; своєчасність реакції елементів фінансового механізму на зміни внутрішнього і зовнішнього середовища.

Аналіз сучасних методик оцінки ефективності формування і використання майна підприємства засвідчив різнобічність науково-практичних підходів. Така методика повинна ґрунтуватися на принципах об'єктивної необхідності, комплексності, ефективності, науковості. Етапи процесу оцінки управління майном підприємства узагальнено у такій послідовності: вибір та обґрунтування показників оцінки управління майном, збір вихідних даних; аналіз нормативної літератури, формування системи нормативних параметрів та визначення кількісних їх значень з метою наступного аналізу змін майна підприємства; дослідження впливу зміни ефективності використання майна підприємства на зміни його фінансового стану; аналіз результатів оцінки, розробка заходів щодо підвищення ефективності управління майновим потенціалом, прогностична оцінка їх впливу на результативність його функціонування.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ

ПАТ «БЕРДИЧІВСЬКИЙ МАШИНОБУДІВНИЙ ЗАВОД «ПРОГРЕС»

2.1 Загальна характеристика фінансово-господарської діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес»

З невеличкого механічного і чавунного виробництва з чисельністю працюючих у декілька десятків робітників, заснованого у 1880 році підприємцем Л.К. Плохецьким та купцем І. М.Доберським завод за роки свого існування виріс в сучасне потужне підприємство відоме не тільки у своїй країні, а й далеко за її межами. З 1926 року завод докорінно змінює свою спеціалізацію, починаючи виготовляти перші зразки хімічного устаткування, сушильні барабани і печі, холодильники, теплообмінники, фільтри, компресори та інше. На початку 50-років «Прогрес» став одним із найбільш розвинутих виробництв визнаних постачальників сучасного складного устаткування. 80-ті роки були насичені технічними виробками, значними виробничими досягненнями. За видатні виробничі досягнення колектив заводу був удостоєний високої державної нагороди ордена «Трудового Червоного Прапора». Рішенням Бердичівського міськвиконкому 18 березня 1996 року зареєстровано ВАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» яке створено на базі «Бердичівський машинобудівний завод нафтопромислового машинобудування «Прогрес». Згідно рішення загальних зборів акціонерів 10.04.2012 року в зв'язку з необхідністю приведення діяльності Товариства у відповідність до норм ЗУ «Про акціонерні товариства», було визначено тип товариства як публічне. Відповідно змінено назву Відкритого акціонерного товариства «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» на Публічне акціонерне товариство «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».

До складу підприємства входять економічновідособлені підрозділи, дочірні підприємства, управління, а також адміністративне приміщення – 5; Складські приміщення -12.

Середньооблікова чисельність штатних працівників облікового складу становила 1023 особи. Середньоспискова чисельність позаштатних працівників та осіб, які працюють за сумісництвом – 15 осіб, працюючих по цивільно-правовим договорам – 16 осіб. Фонду оплати праці – 104827 тис.грн. За звітний період розмір фонду оплати праці збільшився відносно попереднього року на 30695 тис.грн. На ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» ведеться кадрова програма спрямована на забезпечення високого рівня кваліфікації працівників.

Підприємство займається виготовленням фільтрувального, сушильного, ємкісного та нестандартного обладнання для хімічної, нафтохімічної, нафтодобувної, гірничорудної, вугільної, металургійної, мікробіологічної, будівельної, харчової, переробної галузі, а також для очистки промислових та побутових водостоків, а також надає послуги: з ремонту обладнання; з виготовлення бланків, плакатів, афіш, канцелярських книг, журналів; з автотранспортних перевезень; медичні послуги. Основними ринками збуту є замовники, підприємства близького зарубіжжя: Росія, Білорусь, Естонія, Казахстан, Фінляндія, Німеччина, США.

Основні ризики в діяльності підприємства: діловий та ринковий ризик. Основними заходами щодо зменшення ризиків та захисту своєї діяльності є виготовлення продукції після підтвердження її оплати та акредитиву. Основними конкурентами ПАТ "БМЗ "Прогрес" на ринках України та за кордоном є: По фільтр-пресам камерним: OUTUTEK, LAROX (Фінляндія), PUTSCH, HOESCH (Німеччина), DIEMME (Італія), НПК "Восточная Украина" (Україна), Андріц, Делькор.

Конкурентна боротьба на ринку промислового обладнання постійно посилюється та проводиться в дуже жорстких умовах. Усі підприємства-конкуренти постійно намагаються вдосконалити власну продукцію та сервісне

обслуговування і за рахунок цього збільшити свою частку ринку. Також одним з основних чинників, що призводить до жорсткої конкуренції є постійне збільшення присутності на ринках потужних закордонних виробників, таких як LAROX, PUTSCH, DIEMME, HOESCH, а також виробники з таких країн як Китай та Туреччина.

Підприємство постійно впроваджує нові види обладнання, особливу увагу приділяє якості продукції і запиту замовників, а також впроваджує нові технології, що направлено на удосконалення продукції, що випускається і її конкурентноспроможність на ринку.

Товариство працює з шістьма основними постачальниками за основними видами сировини та матеріалів, що займають більше 10% в загальному обсязі постачання. Найбільшими основними постачальниками сировини є підприємства України, а саме: ТОВ "СетавСтальсервіс" м.Дніпропетровськ, ТОВ "Проммашредуктор" м.Дніпропетровськ, ТОВ "Оланд" м.Бердичів.

Основні фінансово-економічні показники діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016–2018 роки розраховані на основі даних фінансової звітності (додатки А-Е) та наведені в додатку Ж.

Капітал підприємства характеризує загальну вартість у грошовій, матеріальній і нематеріальній формах, інвестовану у формування його активів.

Як свідчать дані таблиці Ж, протягом досліджуваного періоду розмір капіталу підприємства стійко збільшується. Так, у 2017 році капітал підприємства збільшився на 118106 тис. грн, або на 67,54 % відносно 2016 року, у 2018 році він збільшився ще на 14423 тис. грн, або на 4,92 % відносно 2017 року. Отже, підприємство збільшило валюту балансу, що свідчить про розширення його фінансових та майнових можливостей.

Фінансування діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» відбувається за рахунок власних коштів, а також позикових коштів у вигляді кредиторської заборгованості.

Власний капітал товариства збільшився у 2017 році відносно 2016 року на 1956 тис. грн, або на 3,29 %, а у 2018 році відносно 2017 року зменшився – на

10844 тис. грн, або на 17,65 %, що при збільшенні сукупного капіталу вказує на зниження фінансової автономності підприємства. Це підтверджує і збільшення позикового капіталу, який зріс у 2017 році відносно 2016 року на 131059 тис. грн, або на 145,96 %, а у 2018 році відносно 2017 року – ще додатково на 19249 тис. грн, або на 8,72 %, у тому числі за рахунок поточних зобов'язань за розрахунками на 210,59 % та на 8,68 % відповідно.

Підприємство забезпечене робочим капіталом (різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов'язаннями), який суттєво зменшився. Так, на кінець 2017 року робочий капітал відносно 2016 року зменшився на 36381 тис. грн, або майже в 2,5 рази, а на кінець 2018 року – зменшився на 6917 тис. грн, або на 30,58 % та склав 15701 тис. грн.

Статутний капітал ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» станом на кінець 2018 року склав 35990 тис. грн та протягом досліджуваного періоду не змінювався.

Середньорічна вартість основних засобів не має чіткої тенденції зміни: на кінець 2016 року вона зменшилася порівняно з 2015 роком на 1020,5 тис. грн, або на 2,36 %, а на кінець 2018 року порівняно з попереднім періодом – зменшилась на 2713,5 тис. грн, або на 6,43 %. При цьому залишкова балансова вартість основних засобів на початок звітного періоду (станом на 31.12.2018 р.) становила 42496 тис. грн та 47321 тис. грн на кінець звітного періоду.

Знос основних засобів станом на кінець 2018 року склав 73343 тис. грн, або 59,77 % від первісної вартості, що вказує на значну зношеність підприємства, адже, придатними до використання є лише 40,23 %. Якщо у 2017 році порівняно з 2016 роком відбулось підвищення фондівіддачі на 54,79, то на кінець 2018 року вона зросла на 21,47 % і склала 6 грн. 08 коп. на 1 грн основних засобів, що вказує на підвищення ефективності їх використання.

Середньорічна вартість оборотних активів підприємства збільшилась на кінець 2017 року порівняно з 2016 роком на 80382 тис. грн, або на 85,61 %, а на кінець 2018 року порівняно з 2017 роком – вона зросла на 285133,5 тис. грн, або на 163,61 %, у тому числі за рахунок збільшення середньорічної вартості

запасів на 39418,5 тис. грн, або на 81,19 % у 2017 році та за рахунок збільшення її на 42152 тис. грн, або на 47,92 % відповідно у 2018 році. На кінець звітнього періоду середньорічні залишки запасів склали 130118,5 тис.грн, що більше, ніж у минулих роках. Така тенденція є негативною, адже при розширенні обсягів діяльності свідчить про уповільнення їх оборотності.

Як свідчать дані додатку Ж середньооблікова чисельність працівників облікового складу за звітний період склала 1023 особи. Середньоспискова чисельність позаштатних працівників та осіб, які працюють за сумісництвом – 15 осіб, працюючих по цивільно-правовим договорам – 16 осіб. За звітний 2018 рік розмір фонду оплати праці збільшився відносно попереднього року на 30695 тис.грн. і склав 104827 тис. грн. На ПАТ "Бердичівський машинобудівний завод "Прогрес" ведеться кадрова програма спрямована на забезпечення високого рівня кваліфікації працівників. Заключено договори з підготовки робочих різних спеціальностей з ПТУ, інженерно-технічного персоналу з Житомирським державним технологічним університетом, Бердичівським політехнічним коледжем та іншими учбовими закладами.

При збільшенні продуктивності праці у ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» на кінець 2018 року на 25,36 %, середньомісячна заробітна плата збільшилась на 37,12 %. Випереджаюче зростання продуктивності праці порівняно із середньомісячною заробітною платою вказує на можливість розширеного відтворення виробництва.

Загальну оцінку фінансово-господарської діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» продовжимо аналізом майна підприємства та джерел його формування, відображених у аналітичному балансі за 2016 – 2018 рр. (додаток И).

Дослідження змін структури активів та пасивів підприємства дозволяє зробити висновок про суттєве збільшення валюти балансу: у 2017 році відносно 2016 року капітал ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» збільшився на 67,54 %, а у 2018 році – ще додатково на 4,92 % відносно 2017 року.

Збільшення активів відбулось за рахунок збільшення у 2017 та 2018 роках необоротних активів (34,57 % та 5,56 % відповідно). При цьому частка оборотних активів зросла у 2017 році на 8,0 % відносно 2016 року, але зменшилась на кінець 2018 року на 0,12 % відносно 2017 року.

Зменшення частки оборотних активів у майні може свідчити про формування менш мобільної структури активів за рахунок зростання неліквідної їх частини – запасів (47,6 % від усіх активів), що не є позитивним, адже це відбулось на фоні збільшення частки готової продукції на складах підприємства.

Негативним слід вважати зменшення у 2018 році у 2,6 рази відносно попереднього року високоліквідних активів – грошових коштів, при вкрай низькій у загальній вартості майна підприємства їх питомій вазі (0,8 % у валюті балансу). Позитивним є, у свою чергу, вилучення частини коштів на кредитування споживачів продукції (20 % від усіх активів), що іммобілізується із господарського обороту, яка не перевищує нормативного рівня (20-30 % від активів підприємства).

Основними негативними моментами щодо джерел формування майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» є :

- наявність незначної частки власного капіталу (17,6 % у структурі капіталу). Фінансування майна підприємства здійснюється за рахунок власного капіталу та зобов'язань підприємства;

- наявність у балансі підприємства протягом всього досліджуваного періоду статті – «нерозподілений прибуток», який має тенденцію до зменшення: у 2017 році відносно 2016 року на 11,34 % та у 2018 році відносно 2017 року – ще на 46,9 %, що погіршує можливості підприємства щодо самофінансування. На початок 2018 року підприємство мало нерозподілений прибуток у сумі 24222 тис. грн. На дату складання балансу (31.12.2018 р.) сума нерозподіленого прибутку склала 12868 тис. грн, що на 46,9 % менше від рівня 2017 року.

Негативним моментом у діяльності підприємства слід вважати

скорочення в цілому фінансових можливостей щодо фінансування майна підприємства.

У зв'язку із покращенням ситуації на даному сегменті ринку, відзначається збільшення виручки від реалізації продукції підприємства. Так, на кінець 2017 року чистий дохід від реалізованої продукції збільшився на 71409 тис. грн, або на 51,13 % порівняно з попереднім роком, а на кінець 2018 році відбулось збільшення чистого доходу від реалізації продукції ще на 61799 тис. грн, або на 29,28 %.

Відповідним чином відбулись зміни собівартості реалізованої продукції, що вплинуло на операційні витрати, які найбільшими були у 2018 році.

У структурі доходів переважає чистий дохід від реалізації продукції, частка якого у сукупних доходах підприємства на кінець 2018 року склала 73,75 %. При цьому інші операційні доходи зменшились з 27,98 % у 2017 році до 26,25 % на кінець 2018 року (додаток К).

У структурі витрат переважає собівартість реалізованої продукції, частка якої на кінець 2018 року склала 55,28 %, що менше на 0,11 % порівняно з попереднім роком. Зменшення частки собівартості реалізованої продукції при збільшенні її суми спричинило підвищення інших операційних витрат, до яких відносять окремі витрати, які не увійшли до собівартості та інших витрат підприємства.

Операційна діяльність підприємства є збитковою за результатами діяльності у 2018 р. (рис. 2.1).

Але операційний прибуток підприємства за три роки переходить у від'ємні значення. Якщо на кінець 2017 року прибуток від операційної діяльності зменшився порівняно з попереднім роком на 8888 тис. грн, або в 4,1 рази, прибуток від звичайної діяльності до оподаткування – на 7192 тис. грн, або в 4,7 рази, а чистий прибуток – на 6997 тис. грн, або 4,3 рази, то на кінець 2018 року підприємство від операційної діяльності отримало збиток в сумі 9936 тис. грн., збиток від звичайної діяльності до оподаткування – на 11354 тис. грн, який сформував величину чистого збитку 11354 тис. грн.

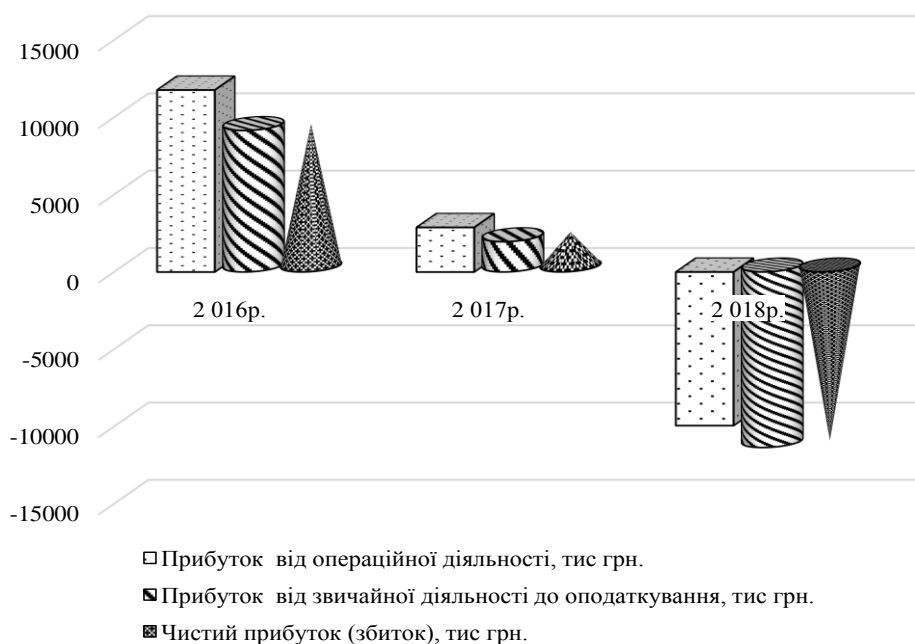

Рисунок 2.1 – Динаміка фінансових результатів діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 роки

Отже, фінансовим результатом від звичайної діяльності є отриманий збиток у розмірі 11354 тис. грн.

За підсумками роботи в 2018 році товариство отримало чистий збиток у розмірі 11354 тис. грн від здійснення звичайної діяльності (операційної, інвестиційної), що сформований відповідно до діючого законодавства і на підставі даних бухгалтерського обліку.

Ефективність використання фінансових ресурсів підприємства з'ясуємо за допомогою аналізу показників ділової активності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» (додаток Л).

Виходячи з отриманих результатів розрахунків, ділова активність ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» може бути охарактеризована як недостатня, їй присутні негативні моменти.

Так, прискорення оборотності капіталу підприємства в 2018 році – на 0,01 оборотів порівняно з 2017 роком свідчить про підвищення ефективності при зменшенні вкладень фінансових ресурсів у формування активів, до того ж це відбулось на фоні значного зростання обсягу чистого доходу від реалізації.

Прискорення оборотності власного капіталу на 29,61 дня можна вважати позитивним фактом, адже це відбулось на фоні збільшення виручки від реалізації (із 139658 тис грн. у 2016 р. до 272866 тис. грн. у 2018 р.), але незмінності обсягів власного капіталу.

Значне збільшення суми кредиторської заборгованості за рахунок її нарощення обумовило її уповільнення (21,17 та 58,74 днів відповідно). Незважаючи на це, ефективність її «утримання» підприємством з позицій дотримання платіжної дисципліни та забезпечення стійкого фінансового становища визначається порівнянням термінів повного погашення кредиторської та повної інкасації дебіторської заборгованості. Розрахунки свідчать, що погашення поточної заборгованості підприємства перед кредиторами відбувається повільніше за інкасацію боргів контрагентів перед підприємством. Якщо середній термін інкасації заборгованості дебіторів у 2018 році становив 98,19 днів, то термін погашення кредиторської заборгованості підприємства – 295,59 дня.

Головними причинами зниження ділової активності підприємства є, насамперед, погіршення ефективності використання запасів, тривалість обороту яких у 2017 році подовжилася на 103,89 днів, а у 2018 році – ще на 21,21 днів.

Враховуючи попередні дані можна стверджувати, що подовження тривалості операційного циклу підприємства у 2017 році на 77,84 днів та його зниження у 2018 році на 94,17 дні зумовлене подовженням тривалості обороту саме запасів, адже термін інкасації дебіторської збільшився незначно.

Треба відзначити, що зменшення тривалості операційного циклу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», без сумніву, є позитивним моментом у 2018 році. У відношенні фінансового циклу безапеляційного судження винести не можна. Початок формування негативного явища проходить як збільшення тривалості фінансового циклу за рахунок більш інтенсивного збільшення операційного циклу порівняно із відносною зміною періоду погашення кредиторської заборгованості. У свою чергу, тривалість

операційного циклу збільшується внаслідок погіршення ефективності використання запасів. Це виявляється в уповільненні їх оборотності.

Подовження виробничого циклу обумовлює затримку процесу трансформації ресурсів у розрахунки, вивільненню коштів з яких перешкоджають неплатежі споживачів. У такий спосіб у ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» формується додаткова потреба у залученні коштів кредиторів, а отже, підвищується фінансова залежність від них.

Період окупності власного капіталу у 2017 році склав майже 28 днів, що майже на 23 дня довше від минулого року, що вказує на суттєве погіршення ефективності його використання, а отже, і зниження ділової активності досліджуваного підприємства.

Слід зазначити, що рівень ділової активності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», ефективність та кінцевий результат його діяльності залежить і від оптимального розміру та структури його капіталу (пасивів балансу), ступеня забезпечення їх власними джерелами формування та ефективності використання (див. додаток Ж).

Фінансові показники мають значення, що не завжди відповідають нормативним. Так, наявність недостатнього рівня власного капіталу зумовлює майбутні втрати фінансової автономності підприємства, низький рівень робочого капіталу та високий ризик втрати підприємством у найближчий період фінансової самостійності у вирішенні господарських питань життєдіяльності.

Показники термінової та загальної ліквідності свідчать про можливість підприємства погасити свої термінові зобов'язання як за рахунок власних коштів, так і за рахунок оборотних активів.

Коефіцієнт швидкої ліквідності як індикатор короткострокової ліквідності підприємства, вимірює його здатність вчасно погасити свої короткострокові зобов'язання з допомогою високоліквідних активів. Норматив показника знаходиться в межах 0,5-1 і вище. В аналізованого підприємства значення вказує на те, що в нього досить ліквідних оборотних коштів для

своєчасного розрахунку за зобов'язаннями. Однак, враховуючи спадну динаміку за три роки з 0,684 у 2016 р. до 0,682 у 2018 р. підприємству потрібно працювати в напрямку збільшення суми високоліквідних активів і зниження суми поточних активів.

Показник поточної ліквідності (покриття) - це індикатор здатності компанії відповідати за поточними зобов'язаннями за допомогою оборотних активів. Показник демонструє, скільки в компанії є гривень оборотних коштів на кожную гривню поточних зобов'язань.

Нормативним є значення в рамках 1-3, однак більш бажаним є значення 2-3. Показник нижче нормативного свідчить про проблемний стан платоспроможності, адже оборотних активів недостатньо для того, щоб відповісти за поточними зобов'язаннями. Це веде до зниження довіри до компанії з боку кредиторів, постачальників, інвесторів і партнерів. Крім цього, проблеми з платоспроможністю ведуть до збільшення вартості позикових коштів і, як результат, до прямих фінансових втрат.

Показники рентабельності у 2016-2018 році мали тенденцію до зниження, що зумовлено втратою прибутку підприємства, та отриманими збитками за результатами 20018 року.

Таким чином, підприємство є збитковим, має дефіцит власного робочого капіталу, який характеризує майже повну залежність підприємства від зовнішніх кредиторів та вказує на недостатній рівень фінансової стійкості ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» та проблеми з можливістю його до самофінансування та подальшого розвитку. Достатньо низький рівень ділової активності досліджуваного підприємства вказує на його інвестиційну непривабливість.

У наступному підрозділі більш детально проаналізуємо склад та структуру майна досліджуваного підприємства.

2.2 Аналіз складу, динаміки і структури майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес»

Майно підприємства є основою його діяльності і забезпечує перебіг усіх господарських процесів та отримання прибутку. Ефективність використання майна підприємства значною мірою залежить від особливостей його формування – складу, структури, відповідності вимогам зовнішнього середовища, джерел фінансування. Враховуючи те, що особливості формування і використання майна суттєво впливають на фінансовий стан суб'єкта господарювання, дослідження їх фінансових аспектів є актуальним і необхідним для визначення резервів підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

Майно ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» характеризується розміром, складом і станом засобів, якими володіє підприємство. Майно підприємства складається з оборотних та необоротних активів (рис. 2.2).

Вартість майна збільшилася протягом досліджуваного періоду. Так, активи підприємства в 2017 році збільшились відносно 2016 року на 117944 тис. грн, або на 67,45 %, а у 2018 році відносно 2017 року – ще додатково на 14585 тис. грн, або на 4,98 % (Додаток М).

Структуру майна можна оцінити як мобільну: у підприємства значно переважають оборотні активи, частка яких у 2018 році склала 76,5 %, що пояснюється особливостями діяльності досліджуваного підприємства. Загальна сума оборотних активів підприємства за 2016-2018 рр. зросла на 111141 тис грн., що склало 89,62 %. Це, в основному, відбулося за рахунок нарощення обсягів незавершеного виробництва, інших оборотних активів, готової продукції.

Рисунок 2.2 – Склад та динаміка активів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 роки

На збільшення майна вплинуло як збільшення необоротних активів, так і оборотних. Вартість необоротних активів збільшилась у 2017 році відносно 2016 року на 17700 тис. грн, або на 34,8 %, а у 2018 році відносно 2017 року – ще на 3688 тис. грн, або на 5,38 %, що відбулось за рахунок збільшення основних засобів, які є головною складовою необоротних активів, адже їх частка в активах підприємства на кінець 2018 року склала 15,39 %. Так, основні засоби підприємства збільшилися у 2017 році на 606 тис. грн, або на 1,45 % відносно 2016 року, а у 2018 році – ще додатково на 4825 тис. грн, або на 11,35 % порівняно з попереднім роком.

Слід відзначити, що підприємство має інші фінансові інвестиції та довгострокову дебіторську заборгованість, частка яких у майні ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» на кінець 2018 року склала 7,83 %, та несуттєву частку нематеріальних активів (0,28 %).

Обсяг капіталу, вкладеного в основні промислово-виробничі засоби, стан і використання його визначають виробничу потужність підприємства, а в сукупності з їх динамікою – темп запровадження досягнень науково-технічного прогресу, необхідні для цього кошти та є важливим фактором підвищення

ефективної діяльності підприємства.

До показників, які характеризують забезпеченість підприємства джерелами формування основних засобів, належать: фондомісткість, фондоозброєність, коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства. Коефіцієнти, що характеризують забезпеченість ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» виробничими засобами за 2016 – 2018 рр., наведені в таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 – Забезпеченість ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» основним капіталом та ефективність його використання за 2016 – 2018 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+, -)		Темп росту, %	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн.	139658	210470	272866	70812	62396	150,70	129,65
Середньорічна вартість виробничих засобів, тис. грн.	43288,5	60007	44908,5	16718,5	-15099	138,62	74,84
Первісна вартість, тис. грн.	129494	142316	122715	12822	-19601	109,90	86,23
Залишкова вартість виробничих засобів, тис. грн.	41890	42496	47321	606	4825	101,45	111,35
Знос основних засобів, тис. грн.	87604	94995	73343	7391	-21652	108,44	77,21
Середньооблікова чисельність працівників, осіб	949	992	1023	43	31	104,53	103,13
Вартість майна, тис. грн.	174874	292818	307403	117944	14585	167,45	104,98
Фондоозброєність, грн./ос.	45,61	60,49	43,90	14,8761	-16,592	132,61	72,57
Коефіцієнт зносу	0,68	0,67	0,60	-0,009	-0,0698	98,67	89,54
Коефіцієнт придатності	0,32	0,30	0,39	-0,0249	0,08701	92,31	129,14
Коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства	0,24	0,15	0,15	-0,0944	0,00881	60,59	106,07

За даними таблиці 2.1 видно переважające збільшення залишкової вартості виробничих засобів порівняно із зменшенням первісної вартості, що вказує на повну амортизацію частини основних засобів або їх списання, що підтверджує розмір їх зносу. Економічним вимірником фізичного зносу є коефіцієнт зносу, який характеризує частку вартості капіталу в основних засобах, що її списано на витрати виробництва у попередніх періодах.

Коефіцієнт зносу розраховується як відношення суми зносу до первісної

вартості основних засобів на кінець року. Слід зазначити, що технічний стан виробничих засобів на кінець 2018 року покращився відносно попереднього року, що і обумовило збільшення коефіцієнту зносу та відповідне зменшення коефіцієнту їх придатності, оскільки це – взаємопов'язані показники.

Так, на кінець 2018 року знос основних засобів склав 60 %, а коефіцієнт придатності – відповідно лише 39 % (рис. (2.3)).

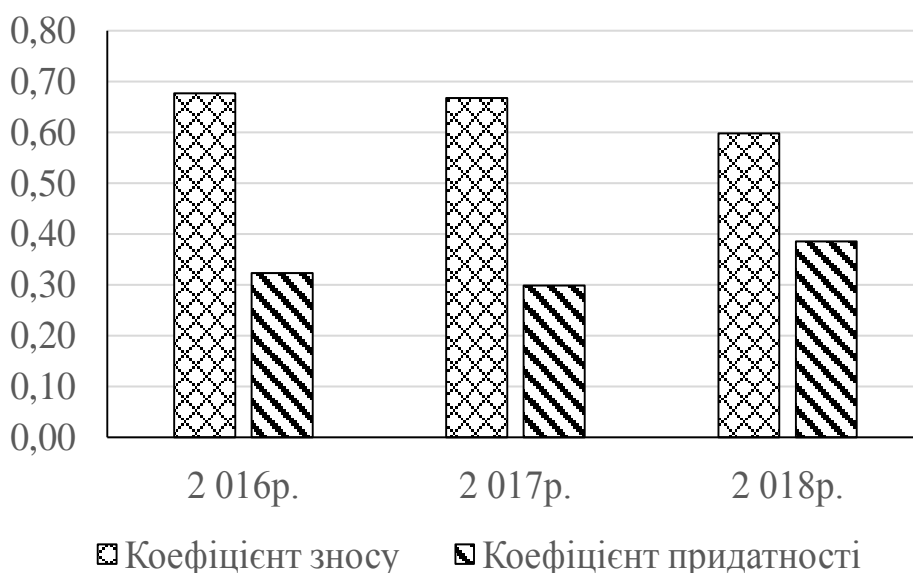

Рисунок 2.3 – Показники стану основних засобів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 роки

Цей рівень зношеності дозволяє підтримувати виробничий процес на належному рівні, але потребує уваги керівників підприємства, тому що є реальна загроза швидкого занепаду діяльності.

При цьому фондозброєність суттєво зросла у 2017 році – на 32,61 %, а на кінець 2018 року зменшилася на 27,43 %, що, крім списання основних засобів, пояснюється значним збільшенням середньооблікової чисельності працівників.

Коефіцієнт реальної вартості капіталу, вкладеного в основні виробничі засоби, у майні підприємства визначається відношенням їх вартості (за мінусом зносу) до вартості майна підприємства. Цей показник у ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» зменшився у 2017 році на 0,8 або на 7,69 %, і на кінець 2018 року зріс на 6,07% та склав 0,15. Якщо коефіцієнт реальної

вартості основних виробничих засобів у майні підприємства нижче критичної позначки (0,2–0,3), що спостерігається у ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», то реальний виробничий потенціал підприємства є достатньо низьким.

Вартість оборотних активів протягом досліджуваного періоду коливається (див. додаток М). Якщо, у 2017 році відносно 2016 року вона збільшилась на 100244 тис. грн, або на 80,8 %, то у 2018 році вартість оборотних активів збільшилась на 10897 тис. грн, або на 4,9 %.

Відбулись зміни і в структурі активів. Так, у 2017 році зменшилася частка необоротних активів на 5,67 %, а у 2018 році зросла на 0,09 п.п. При цьому відзначаємо більші темпи розширення основних засобів (1,45% та 11,35 %), що вказує на збільшення технічної оснащеності підприємства. Натомість суттєво зросла частка інших фінансових інвестицій та довгострокової дебіторської заборгованості у 2017 році, а саме на 190,3 % відносно попереднього року.

Слід відзначити аналогічну тенденцію до зміни частки оборотних активів у 2017 та 2018 роках – відповідно на 5,67 % та -0,09 %, що відбулось за рахунок зменшення частки виробничих запасів (- 2,17 %), дебіторської заборгованості за розрахунками (-6,89%) та грошових коштів (-1,46 %). Збільшення частки оборотних активів спричинило збільшення частки незавершеного виробництва (+9,98 %), готової продукції (+0,93 %), іншої поточної дебіторської заборгованості (+4,31 %), зумовлене розширенням обсягів діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».

Одним із головних завдань аналізу потенціалу оборотних активів є визначення їх обсягу і структури, адже для забезпечення довгострокової виробничої і ефективної діяльності підприємству необхідно мати достатній рівень поточних активів для того, щоб бути спроможним покрити кредиторські зобов'язання і зберегти свою ліквідність та платоспроможність (додаток Н).

За даними додатку Н оборотні активи згруповано за рівнем їх ліквідності. Як свідчать дані таблиці Н.1, найбільш ліквідні оборотні активи (грошові кошти та їх еквіваленти) зменшились на кінець 2017 року порівняно з 2016

роком на 5036 тис. грн, або на 308,96 %, а на кінець 2018 року порівняно з 2017 роком – зменшились на 4150 тис. грн, або в 2,5 рази (рис. 2.4).

Рисунок 2.4 – Склад оборотних активів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 роки залежно від рівня їх ліквідності

Середньоліквідні активи – кошти у розрахунках – збільшились у 2017 році відносно 2016 року на 36591 тис. грн, або на 72,18 %, а у 2018 році відносно 2017 року – зменшились на 25724 тис. грн, або на 29,48 %. Це відбулось за рахунок збільшення дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги на кінець 2017 року порівняно з 2016 роком на 19940 тис. грн, або на 424,44 % та її скорочення на кінець 2018 року порівняно з 2017 роком – на 20909 тис. грн, або на 84,86 %.

При цьому слід відзначити анулювання на кінець 2017 та 2018 років порівняно з 2016 роком дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом, зростаючу динаміку дебіторської заборгованості за виданими авансами на 34764 тис. грн, або на 537,14 % у 2017 році порівняно з 2016 роком та її зменшення у 2018 році порівняно з 2017 роком на 19126 тис. грн., або на 46,38 %. Інша поточна дебіторська заборгованість зросла на 66,84 % у 2018 році

порівняно з 2017 роком, що в сумі склало 35723 тис грн.

Зростання у 2017 році найменш ліквідних активів – запасів на 83,43 % порівняно з попереднім роком при збільшенні обсягів діяльності слід вважати негативним явищем, адже подовжується тривалість їх обороту, а отже, і операційного циклу. До того ж їх зростання відбулось за рахунок збільшення готової продукції у 2017 році відносно 2016 року – на 6842 тис. грн, або в 1,96 рази та у 2018 році – ще на 3550 тис. грн, або на 25,49 %.

Таким чином, на кінець 2018 року в структурі оборотних активів у цілому відбулись в основному негативні зрушення, а саме: зменшення частки найбільш ліквідних активів (грошових коштів), зростання запасів, насамперед готової продукції.

Негативною характеристикою структури майна є не достатньо високий рівень забезпеченості високоліквідними оборотними активами. Частка залишку грошових коштів і поточних фінансових інвестицій становила на кінець 2018 року лише 1,07 %.

Дебіторська заборгованість є одним із різновидів активів підприємства, який може бути реалізований, переданий, обмінаний на майно, продукцію, результати виконання робіт або надання послуг. У залежності від розміру дебіторської заборгованості, термінів її погашення, а також від того, яка ймовірність непогашення заборгованості, можна зробити висновок про стан оборотних активів підприємства та тенденції їх розвитку.

Так, дебіторська заборгованість ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» має достатню частку у майні підприємства, яка зменшилась з 28,99 % у 2016 році до 26,18 % у 2018 році, що є позитивним, адже, в оборот підприємства залучені додаткові кошти, які вивільнені дебіторами.

На рисунку 2.5 відображено динаміку дебіторської заборгованості ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 роки, яка характеризує нестабільність процесів управління цього виду розрахунків .

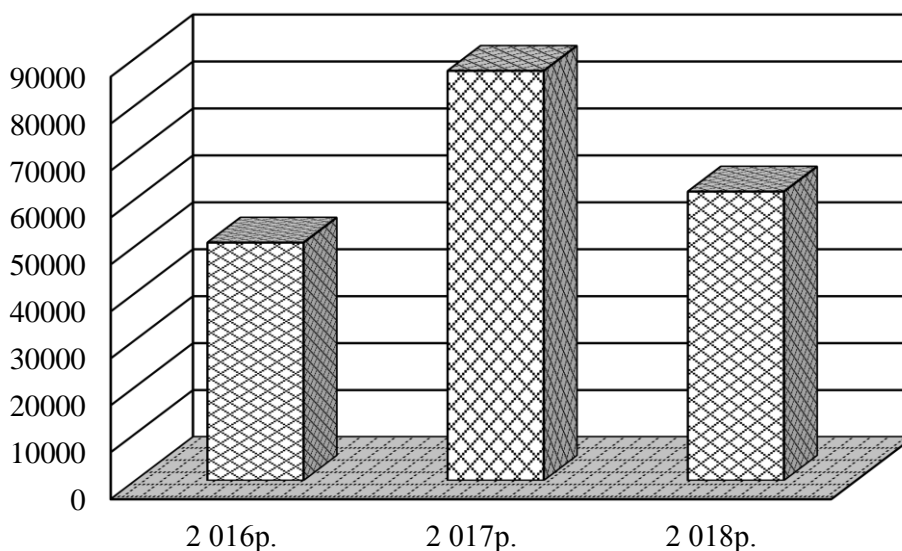

Рисунок 2.5 – Динаміка дебіторської заборгованості ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 роки

Таким чином, зміни у формуванні майна підприємства впливають не лише на ефективність їх використання, а й на характеристики його фінансового стану – фінансову стійкість, ліквідність і платоспроможність, ділову активність, рентабельність. При цьому застосування агресивних підходів формування майна сприяє підвищенню рентабельності підприємства, а консервативних – збереженню його ліквідності і платоспроможності.

Для забезпечення ефективності функціонування підприємства необхідно, щоб його політика формування та використання майна відповідала стратегічним та оперативним цілям розвитку, враховувала ринкові тенденції та технологічні можливості діяльності.

2.3 Оцінка ефективності управління майном ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес»

Необхідність ефективного розвитку фінансово-господарської діяльності обумовлює розмір, склад та структуру джерел формування майна підприємства.

В свою чергу, від величини фінансових ресурсів залежить фінансування процесу розширеного відтворення, виконання фінансових зобов'язань перед бюджетом, банками, страховими й іншими організаціями та соціально-економічний розвиток підприємства загалом. Достатня наявність фінансових ресурсів, їх ефективне використання визначають фінансовий добробут підприємства: платоспроможність, ліквідність, фінансову стійкість. Інноваційний розвиток суб'єктів господарювання зумовлює необхідність всебічного дослідження проблем їх фінансування, зокрема, процесів формування та використання майна як основи фінансового забезпечення господарської діяльності підприємств.

Сучасні умови господарювання та активізація підприємницької діяльності потребують нових підходів до формування, розміщення та використання майна як основи фінансування господарської діяльності підприємства. Саме тому дедалі вагомішого значення набувають дослідження процесів управління майном підприємств. Водночас обсяги залучення власних коштів є обмеженими, оскільки залежать від фінансових можливостей засновників та ефективності діяльності за попередній період. Збільшення розміру власних ресурсів, на відміну від позикових, стримує зростання рентабельності власних коштів – показника найбільш привабливого для власників підприємства. Залучення власних коштів супроводжується більш високою вартістю порівняно з альтернативними зовнішніми джерелами.

На відміну від власних, позикові кошти характеризуються достатньо широкими можливостями обсягів залучення і значним позитивним впливом на збільшення активів і зростання обсягів діяльності підприємства. Однак залучення позикових коштів пов'язане з деякими організаційними труднощами оформлення кредитної угоди, необхідністю мати згоду кредиторів та заставу у вигляді матеріальних цінностей або гарантій третіх осіб. Використання позикових фінансових ресурсів знижує також фінансову стійкість підприємства і збільшує ризик його неплатоспроможності.

Фінансовий аналіз майна підприємства і відповідно джерел фінансування

дозволяє встановити структуру капіталу (власного й позикового), а також їх питому вагу в загальній сумі капіталу підприємства.

Аналіз капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» повинен віддзеркалювати інформацію про рух, структуру, динаміку та інші чинники, що впливають на їх формування та використання, а також містити дослідження впливу різних чинників на результати діяльності підприємства (Додаток П).

Структурний аналіз капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» дає можливість зазначити, що у його складі переважає позиковий капітал (83,5 %) (рис. 2.6).

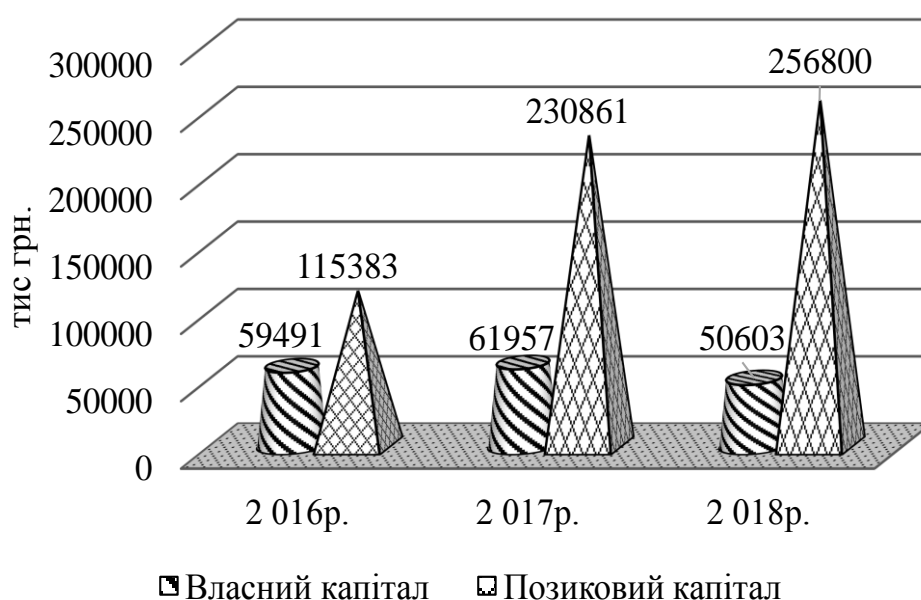

Рисунок 2.6 – Склад та динаміка капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 рр.

Як свідчить рисунок 2.6, протягом досліджуваного періоду відбулось збільшення капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», що свідчить про розширення фінансових можливостей щодо здійснення господарської діяльності. При цьому відзначаємо загальне зменшення саме власного капіталу: у 2017 році відносно 2016 року він дещо збільшився на 2466 тис. грн, або на 4,15 %, а у 2018 році відносно 2017 року зменшився на 11354

тис. грн, або на 8,23 %

Статутний капітал залишався незмінним протягом всього досліджуваного періоду і складав 35990 тис. грн, а його частка зменшилась з 20,58 % у 2016 році до 11,71 % у 2018 році за рахунок збільшення сукупного капіталу підприємства.

При зменшенні суми власного капіталу збільшення капіталу відбувалось лише за рахунок позикового капіталу. Протягом досліджуваного періоду відзначалася тенденція до збільшення зобов'язань підприємства. Так, у 2017 році позиковий капітал підприємства збільшився відносно 2016 року на 115478 тис. грн, або на 100,08 %, а у 2018 році відносно 2017 року – ще на 25939 тис. грн, або на 11,24 %. Частка залучених коштів у валюті балансу підприємства збільшилася з 65,98 % у 2016 році до 83,54 % у 2018 році, що обумовило майже повну фінансову залежність підприємства від зовнішніх кредиторів за рахунок зменшення власного капіталу підприємства.

ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» користувалося послугами банку, отримуючи короткострокові кредити лише у 2016 році, частка цього виду заборгованості складала лише 3,09 % у валюті балансу.

Як довгострокові, так і короткострокові кредити банків у структурі позикових коштів у 2016 та 2017 роках займали незначну частку (близько 6-17 %). Строкова структура кредитів є незбалансованою: їх більшість є короткостроковими, що свідчить про спрямування кредитів на поповнення оборотних коштів підприємств. Фінансування ж інвестиційних заходів не здійснюється, адже довгострокові кредити у ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» відсутні.

Короткострокову нестачу власних фінансових ресурсів підприємство компенсувало поточними зобов'язаннями (тимчасово залученими коштами кредиторів).

Поточні зобов'язання на кінець 2018 року склали лише 76,82 % у фінансових ресурсах підприємства, з яких 71,39 % належить кредиторській заборгованості. Вартість поточних зобов'язань збільшилась у 2017 році

відносно 2016 року на 121325 тис. грн, або на 133,9 %, а на кінець 2018 року – ще на 24223 тис. грн, або на 11,43 %, як і їх частка, що збільшилась з 51,81 % у 2016 році до 76,82 % у 2018 році.

ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» у 2016 році мав короткострокові кредити банків на суму 5409 тис грн., а на кінець 2017 року вони були погашені. Якщо розглядати структуру позикового капіталу досліджуваного підприємства, то можна зазначити, що основну їх частку займає кредиторська заборгованість. Поточна кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги зросла на кінець 2017 року на 12939 тис. грн, або на 63,18 %, але на кінець 2018 року значна частка її була погашена (6299 тис грн.) і склала 8,82 % від валюти балансу. Така ситуація, що склалася на підприємстві, свідчить про покращення розрахункової дисципліни.

Таким чином, можна відзначити, що фінансування активів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» відбувалося переважно за рахунок позикового капіталу, який суттєво збільшився на кінець 2018 року.

Станом активів та їх співвідношенням з джерелами фінансування характеризується ліквідність балансу підприємства. Г. В. Савицька, О. О. Шеремет деталізують це загальне трактування, визначаючи ліквідність балансу як ступінь покриття зобов'язань підприємства активами, термін перетворення яких у грошові кошти відповідає строку погашення зобов'язань [73]. Отже, баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються умови:

$$A1 > P1, A2 > P2, A3 > P3, A4 < P4$$

Для оцінки ліквідності використовується форма фінансової звітності – баланс, де статті активів розміщено за принципом зростання ліквідності зверху донизу, а статті пасивів – за терміновістю погашення зобов'язань.

Оцінку фінансового стану ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» з урахуванням ступеня ліквідності балансу за 2016 – 2018 роки проведемо за допомогою таблиці 2.2.

Таблиця 2.2 – Активи та пасиви ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за рівнем ліквідності станом на кінець 2016 – 2018 років, тис. грн

Гру- па	Вид активів за рівнем ліквідності	Роки			Гру- па	Вид зобо- в'язань за строковістю сплати	Роки			Надлишок (+) або нестача (-) платіжних засобів (А-П)		
		2016	2017	2018			2016	2017	2018	2016	2017	2018
A1	Високо- ліквідні активи	4970	6666	2516	П1	Найбільш строкові зобов'язання	65012	190332	219451	-60042	-183666	-216935
A2	Середньо- ліквідні активи	50695	103734	86254	П2	Коротко- строкові зобов'язання	25594	21599	16703	2703	82135	69551
A3	Низько- ліквідні активи	68346	113855	146382	П3	Довгостро- кові зобов'язання	24777	18930	20646	25053	94925	125736
A4	Важколіквідні активи	50863	68563	72251	П4	Постійні пасиви	59491	61957	50603	-7958	6606	21648
	Разом	174874	292818	307403		Разом	174874	292818	307403	x	x	x

За даними таблиці 2.2 можна відзначити, що перша нерівність не виконується у 2016-2018 роках та має знак мінус, що не відповідає оптимальному варіанту, ліквідність балансу протягом цього періоду також не є абсолютною. Високоліквідні активи у цей період не покривають найбільш термінові зобов'язання.

Дотримання другої та третьої нерівностей інших груп активів і пасивів протягом досліджуваного періоду свідчить про наявність у досліджуваного підприємства у достатньому обсязі платіжних засобів.

Повне не виконання четвертої нерівності у 2017-2018 роках свідчить про недотримання підприємством мінімальної умови фінансової стійкості – дефіцит власних оборотних засобів.

Таким чином, можна зробити висновки щодо негативних змін у фінансуванні активів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», що обумовлює кризовий фінансовий стан підприємства за рахунок структури капіталу, в якій значно лише 16,46 % становить власний капітал.

Для узагальнюючої характеристики ефективності та інтенсивності використання основних засобів підприємства застосовують такі показники:

- рентабельність капіталу, вкладеного в основні засоби (відношення прибутку від основної діяльності до середньорічної вартості основних засобів);
- фондovіддача основних засобів (відношення вартості виробленої продукції до середньорічної вартості основних засобів);
- фондомісткість (відношення середньорічної вартості основних засобів виробничого призначення до вартості виробленої продукції за звітний період).

Коефіцієнти, що характеризують ефективність використання основних засобів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 рр., наведені в таблиці 2.3.

Таблиця 2.3 – Показники ефективності використання основних засобів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+,-)		Темп росту, %	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.	2017 р. до 2016 р.	2018 р. до 2017 р.
Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	139658	210470	272866	70812	62396	150,70	129,65
Середньорічна вартість виробничих засобів (за залишковою вартістю), тис. грн	43288,5	60007	44908,5	16718,5	-15098,5	138,62	74,84
Фондовіддача, грн./грн	3,23	3,51	6,08	0,28	2,57	108,72	173,23
Фондомісткість, грн./грн	0,31	0,29	0,16	-0,02	-0,12	91,98	57,73

За даними таблиці 2.4 відносна економія капіталу в основних засобах (-E) за рахунок зменшення фондомісткості ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» у 2018 році розраховується з формулою:

$$-E_{O3} = ЧД \times \Delta ФМ \quad (2.2)$$

де ЧД – чистий дохід від реалізації продукції звітного періоду, тис. грн;

$\Delta ФМ$ – зміна фондомісткості, грн/грн.

$$-E_{O3} = 272866 \times (-0.12) = -32888.19 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, зменшення фондомісткості у 2018 році порівняно з 2017 роком призвело до відносного вивільнення капіталу, вкладеного в основні

засоби, на суму 32888,19 тис. грн.

Фактична фондovіддача (ФВ) за 2018 рік вище рівня 2017 року на 2,57 грн/грн. На її зміну впливають дві групи чинників:

- чинники, що пов'язані із зміною обсягу реалізації наданих послуг;
- чинники, пов'язані із зміною вартості основних засобів.

Скористаємося даними таблиці 2.3 для визначення впливу кожного з цих чинників на фактичний показник фондovіддачі у 2018 році порівняно з 2017 роком. Використаємо скоригований показник фондovіддачі, розрахований з врахуванням обсягу реалізації наданих послуг у 2018 році та вартості основних виробничих засобів у 2017 році.

Вплив чинників на фондovіддачу :

- обсяг наданих послуг :

$$\Phi B_{\text{чд}} = \frac{\text{ЧД}_1}{\text{ОЗ}_0} - \Phi B_0 \quad (2.3)$$

де ОЗ_0 – вартість основних засобів у 2017 році;

ΦB_0 – фондovіддача у 2017 році.

$$\Phi B_{\text{чд}} = \frac{272866}{60007} - 3.51 = 1.040 \text{ грн}$$

- зміна величини основних засобів:

$$\Phi B_{\text{оз}} = \Phi B_{\text{оз}_1} - \frac{\text{ЧД}_1}{\text{ОЗ}_0} \quad (2.4)$$

$$\Phi B_{\text{оз}} = 6.08 - \frac{272866}{60007} = 1.529 \text{ грн}$$

Сукупний вплив всіх чинників :

$$\Phi B = 1,040 + 1,529 = 2,569 \text{ грн.}$$

Отже, фондovіддача збільшилась на 1,040 грн за рахунок збільшення

чистого доходу, зросла на 1,529 грн за рахунок зміни капіталу, вкладеного в основні засоби. В цілому фондівдача зросла у 2018 році порівняно з 2017 роком на 2,569 грн.

Фондорентабельність підприємства у 2018 році має негативну тенденцію до зниження, що пояснюється зменшенням основних засобів підприємства у цей період (див. додаток Ж).

Показниками ефективності використання оборотного капіталу, вкладеного в активи, є їх оборотність, а саме, коефіцієнти: обороту, завантаження, прибутковості, а також рентабельність (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Показники ефективності використання оборотного капіталу в оборотних активах ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2016 – 2018 рр.

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення (+,-)		Темп росту, %	
				2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.	2017 р. від 2016 р.	2018 р. від 2017 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
1. Чистий дохід від реалізації продукції, тис. грн	139658	210470	272866	70812	62396	150,70	129,65
2. Середні залишки оборотних активів, тис. грн	93892	174133	229704	80242	55571	185,46	131,91
3. Одноденний обсяг реалізації, тис. грн.	387,9	584,6	758,0	196,7	173,3	150,70	129,65
4. Час обороту оборотних активів, дн	242,0	297,8	303,1	55,8	5,2	123,06	101,75
5. Прибуток, тис. грн	9146	2149	-11354	-6997	-13503	23,50	-528,34
6. Коефіцієнт оборотності оборотних активів, обороти	1,487	1,209	1,188	-0,279	-0,021	81,26	98,28
7. Коефіцієнт завантаження оборотних активів, грн./грн	0,672	0,827	0,842	0,155	0,014	123,06	101,75
8. Коефіцієнт прибутковості, грн./грн	0,097	0,012	-0,049	-0,085	-0,062	12,67	-400,52
9. Рентабельність оборотних активів, %	9,74	1,23	-4,94	-8,51	-6,18	12,67	-400,52

Показники таблиці 2.4 свідчать, що тривалість обороту оборотних активів суттєво зросла: у 2017 році відносно 2016 року – на 55,8 дня, або на 23,06 %, а у 2018 році відносно 2017 року – ще на 5,2 дні, або на 1,75 %, що означає уповільнення оборотності та зниження ефективності використання оборотних активів підприємства.

Коефіцієнт оборотності оборотних активів, що характеризує кількість оборотів, здійснених оборотними активами ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», має протилежну тенденцію до зменшення у

2017 році на 0,279 оборотів порівняно з 2016 роком, та на 0,021 оборотів у 2018 році порівняно з 2017 роком, що є негативним моментом, адже, чим менше оборотів здійснюють оборотні активи, тим гірше вони використовуються.

Коефіцієнт завантаження оборотних активів, який характеризує участь оборотного капіталу у кожній гривні реалізованої продукції, свідчить про їх зменшення у 2017 році відносно 2016 року на 0,155, або майже на 15,5 %, а відносно 2018 року – ще на 0,014 пункта, або на 1,75 %, що є негативним моментом, адже чим більше оборотного капіталу припадає на 1 грн. обороту, тим гірше він використовується, тим менш ефективно використані майнові цінності підприємства.

Визначимо чинники, що вплинули на ефективність використання оборотних активів та можливість оборотних активів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» генерувати прибуток при їх використанні.

Тривалість обороту як усього оборотного капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», так і окремих видів сформованих ним активів ($Тоб_1$) може змінитися за рахунок суми виручки (ВР) і середніх залишків оборотних активів (Акт). Для розрахунку впливу цих факторів використовується метод ланцюгової підстановки:

$$Тоб_o = \frac{Акт_o \cdot Д}{ВР_o} = \frac{174133 \cdot 360}{210470} = 297,8 \text{ днів}$$

$$Тоб_{ум} = \frac{Акт_1 \cdot Д}{ВР_o} = \frac{229704 \cdot 360}{210470} = 392,9 \text{ днів}$$

$$Тоб_1 = \frac{Акт_1 \cdot 360}{ВР_1} = \frac{229704 \cdot 360}{272866} = 303,1 \text{ днів}$$

де Д – кількість календарних днів у досліджуваному періоді (360 днів).

Звідси зміна тривалості обороту оборотного капіталу за рахунок :

– суми обороту (виручки) :

$$\Delta T_{об.ВР} = 303,1 - 392,9 = -89,8 \text{ днів}$$

– середньої величини оборотних активів :

$$\Delta T_{об.ОА} = 392,9 - 297,8 = 95,1 \text{ днів}$$

Економічний результат у разі уповільнення оборотності активів виражається у відносному залученні оборотного капіталу в оборот, а також у зменшенні суми прибутку. Сума залученого оборотного капіталу в оборот у зв'язку з уповільненням (+E) оборотності активів визначається множенням одноденного обороту за реалізацією (звітного періоду) на зміну тривалості обороту:

$$+ E = \frac{\text{Сума обороту (фактична)}}{\text{Дні звітного періоду}} \cdot \Delta T_{об} = \frac{272866}{360} (-0,021) = -15,917 \text{ тис. грн}$$

Отже, у зв'язку з уповільненням оборотності оборотних активів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» на 5,2 дня в оборот додатково залучено оборотних коштів на суму 15,917 тис. грн.

Зменшення суми прибутку за рахунок зміни коефіцієнта оборотності капіталу можна розрахувати множенням скорочення останнього на базовий рівень коефіцієнта рентабельності продажу і на середньорічну суму оборотного капіталу звітного періоду :

$$\Delta \Pi = Akt \cdot Kоб \cdot Rob \quad (2.5)$$

де Kоб – коефіцієнт оборотності оборотних активів;

Rob – рентабельність обороту.

$$\Delta \Pi = Akt_1 \cdot \Delta Kоб \cdot Rob_0 = 229704 \cdot (-0,021) \cdot 1,23 = -5933,25 \text{ тис. грн}$$

Таким чином, за рахунок уповільнення оборотності оборотних активів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» в оборот додатково залучено оборотний капітал на суму 15917 тис. грн, а підприємство недоотримало прибуток на суму 5933,25 тис. грн.

Отже, підсумовуючи викладене, можна відзначити поступове поліпшення стану основних засобів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», які на 60 % зношені. Однак, реальний виробничий потенціал підприємства є невисоким. На кінець 2018 року відзначається незначне покращення ефективності використання основного капіталу, але зниження ефективності використання оборотного капіталу, за рахунок чого в оборот залучено додаткові кошти, а підприємство недоотримало прибуток, що знижує ділову активність досліджуваного підприємства.

Таким чином, фінансові аспекти формування і використання майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» проявляються у впливі цих процесів на його фінансовий стан. Тому резервами підвищення ефективності використання майна досліджуваного підприємства вважаємо дві складові: ефективне використання необоротних активів, насамперед, основних засобів, та оборотних активів.

Серед основних проблем фінансування ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» можна виділити:

- обмеженість власного капіталу для фінансування інвестиційних заходів підприємства внаслідок недостатніх сум отриманого прибутку; недосконалість системи нарахування амортизації, що пов'язане із знеціненням коштів амортизаційного фонду та можливістю їх нецільового використання; відсутності стимулів для інвестування у технологічне переобладнання виробництв;
- обмеженість використання банківського кредитування як інвестиційного ресурсу внаслідок високих процентних ставок за кредитами;
- нерозвиненість альтернативних джерел фінансування промисловості (фінансового лізингу, спільного інвестування тощо).

Висновки за розділом 2

Аналіз показників фінансово-господарської діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» засвідчив як позитивні, так і негативні зміни.

Підприємство є збитковим, має дефіцит власного оборотного капіталу, що визначає його залежність від зовнішніх кредиторів, недостатній рівень фінансової стійкості, проблеми з можливістю до самофінансування та подальшого розвитку. Достатньо низький рівень ділової активності досліджуваного підприємства вказує на його інвестиційну непривабливість. При загальному нарощенні сукупного капіталу зменшився власний, що вказує на зниження фінансової незалежності підприємства. Збільшення обсягу оборотних активів за рахунок збільшення вартості запасів свідчить про уповільнення їх оборотності та зменшення частки високоліквідних активів.

Ефективність використання фінансових ресурсів підприємства характеризує недостатній рівень ділової активності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», що пов'язано із погіршенням ефективності використання запасів. Фінансові показники не завжди відповідають нормативним. Підприємство має втрати фінансової автономності, низький рівень робочого капіталу та високий ризик втрати підприємством у найближчий період фінансової самостійності у вирішенні господарських питань життєдіяльності. Поточна ліквідність нижче нормативу характеризує проблемний стан платоспроможності.

Структура майна оцінена як мобільна. Реальний виробничий потенціал підприємства є недостатнім, відзначається значна зношеність основних засобів, яка перевищила 60 %, що потребує уваги керівників підприємства. Ефективність використання майна підприємства значною мірою залежить від особливостей його формування. Показники забезпеченості підприємства джерелами формування основних засобів виробничими засобами

(фондоозброєність та коефіцієнт реальної вартості основних виробничих засобів у майні підприємства) знизилися. В структурі оборотних активів у цілому відбулись в основному негативні зрушення, а саме: зменшення частки найбільш ліквідних активів (грошових коштів), зростання запасів.

Негативною характеристикою структури майна є не достатньо високий рівень забезпеченості високоліквідними оборотними активами. Частка залишку грошових коштів і поточних фінансових інвестицій становила у 2018 р. лише 1,07 %. Дебіторська заборгованість має достатню частку у майні підприємства, її зменшення свідчить про залучення додаткових коштів, які вивільнені дебіторами. Для забезпечення ефективності функціонування підприємства необхідно, щоб його політика формування та використання майна відповідала стратегічним та оперативним цілям розвитку, враховувала ринкові тенденції та технологічні можливості діяльності.

Оцінка ефективності управління майном ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» дала можливість визначити негативні тенденції в діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес». Погіршення платоспроможності підтверджено оцінкою майна підприємства за рівнем ліквідності. Невиконання двох з чотирьох умов засвідчило неліквідність балансу та недотримання підприємством мінімальної умови фінансової стійкості за наявності власних оборотних засобів.

Розрахункові показники ефективності та інтенсивності використання основних засобів підприємства мають негативну динаміку за рахунок збитковості діяльності. Позитивним слід визнати зростаючу динаміку фондоддачі та зменшення фондомісткості основних засобів у 2018 році порівняно з 2017 роком, що призвело до відносного вивільнення капіталу, вкладеного в основні засоби, на суму 32888,19 тис. грн.

Негативними є розрахункові показники ефективності використання оборотних активів у частині тривалості одного обороту, завантаження, прибутковості, а також рентабельності.

РОЗДІЛ 3

ШЛЯХИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ УПРАВЛІННЯ МАЙНОМ ПАТ
«БЕРДИЧІВСЬКИЙ МАШИНОБУДІВНИЙ ЗАВОД «ПРОГРЕС»3.1 Напрями покращення системи управління майном
ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес»

Незадовільний фінансовий стан підприємств є сьогодні основним фактором, що заважає стабілізації роботи підприємства галузі. Тому покращення фінансової діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» можливе у разі побудови більш ефективної системи управління майном підприємства.

Розглянемо заходи, які може використати ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» з нарощування майнового потенціалу за рахунок підвищення придатності до використання необоротних активів, насамперед основних засобів, які зношені на 60 %.

В умовах ринкової економіки ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» самостійно визначає інноваційну політику. Підприємство може замінити зношену техніку на нову аналогічного призначення, підтримувати в робочому стані чи модернізувати застаріле обладнання, придбати нову техніку, призначену для заміни раніше освоєної, або принципово нове обладнання, що не має аналогів ні у виробництві, ні у споживанні.

Розглянемо різні варіанти фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства.

У сучасних умовах для промислових підприємств однією із важливих задач в контексті амортизаційної політики є зберігання та підтримка структури основних виробничих засобів, для чого необхідно задіяти усі важелі відновлювального механізму. Науково обґрунтована амортизаційна політика в ринковій економіці є важливим важелем підвищення технічного рівня виробництва, оновлення основних засобів.

Реалізація зазначених методичних положень і практичних рекомендацій дозволить підвищити ефективність амортизаційної політики підприємства, створити найсприятливіші умови для його подальшого розвитку, таким чином забезпечити передумови для економічного зростання.

Так, ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» може найшвидшими темпами покрити витрати на відтворення основних засобів, використовуючи методи зменшення залишкової вартості, прискореного зменшення залишкової вартості та кумулятивний метод нарахування зносу. Це впливає із швидкого зниження залишкової вартості устаткування в перші роки експлуатації. Підприємство може також розглянути варіант застосування виробничого методу нарахування амортизації, оскільки він забезпечує відповідність величини нарахуваної амортизації і обсягу виробництва.

Обираючи засоби формування основних засобів, підприємству слід звертати увагу на доцільність вкладання коштів за різними варіантами. Так, підприємство розглядає питання про доцільність вкладення 3600 тис. грн в проект, який передбачає купівлю обладнання за рахунок власних коштів, що може дати прибуток за перший рік 2000 тис. грн, за другий – 1600 тис. грн і за третій рік – 1200 тис. грн. При альтернативному вкладенні капіталу щорічний дохід становить 10 % (табл. 3.1).

Таблиця 3.1 – Надходження від проекту впровадження обладнання ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» у 2019 – 2022 рр.

Рік	Грошові надходження, тис. грн	Коефіцієнт дисконтування при $r = 0,10$	Поточна вартість доходів, тис. грн.
2019	(3600)	1,0	(3600)
2020	2000	0,909	1818
2021	1600	0,826	1321,6
2022	1200	0,751	901,2
Усього			4040,8

Щоб визначити, чи варто вкладати кошти в цей проект, розрахуємо NPV за допомогою дисконтування грошових надходжень. Чиста поточна вартість грошових надходжень протягом 2019 – 2022 рр. становитиме:

$$NPV = 4040,8 - 3600 = 440,8 \text{ тис. грн.}$$

За даними таблиці 3.1 чиста поточна вартість грошових надходжень більше нуля. Отже, дохідність проекту вища 10 %. Для одержання запланованого прибутку треба було б вкласти у банк 4040 тис. грн. Оскільки проект забезпечує таку дохідність при витратах 3600 тис. грн, то він вигідний, бо дає змогу одержати дохідність більшу ніж 10 %.

Так, ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» інвестує кошти в основні засоби. За першим варіантом об'єкт будується протягом двох років і починає приносити доходи з третього року. Другий проект потребує разового вкладення капіталу і з першого ж року починає давати прибуток у сумі 250 грн щорічно. Альтернативна ставка дохідності, доступна цьому підприємству, яку приймають як дисконт, дорівнює 10 %.

Зіставивши дисконтований дохід з дисконтованою сумою інвестиційних витрат, можна впевнитися в перевазі другого проекту.

$$NPV_A = 812,4 - 867,2 = - 54,8 \text{ тис. грн};$$

$$NPV_E = 1088,75 - 1000 = + 88,75 \text{ тис. грн.}$$

Якщо інвестиційні витрати припадають не на кінець кожного періоду (постнумерандо), а на початок його як передоплата (преаумерандо), то для дисконтування інвестиційних витрат застосовують таку формулу:

$$NRV = \frac{500}{(1 + 0,1)^0} + \frac{500}{(1 + 0,1)^1} = 500 + 454,5 = 954,5 \text{ тис. грн}$$

Розрахунок поточної вартості доходів та інвестиційних витрат наведено в таблиці 3.2.

Таблиця 3.2 – Розрахунок поточної вартості доходів та інвестиційних витрат на впровадження у ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» обладнання у 2019 – 2025 роках

Показники за роки	Облікова вартість витрат і доходів, тис. грн.		Коефіцієнт дисконтування при $r = 0,10$	Дисконтована сума витрат, тис. грн.	
	Варіант 1	Варіант 2		Варіант 1	Варіант 2
Інвестиційні витрати, тис. грн	1000	1000		867,2	1000
У тому числі:					
2019	500	—	0,909	454,5	—
2020	500	—	0,826	413,0	—
Дохід, тис. грн:					
2019	—	250	0,909	—	227,25
2020	—	250	0,826	—	206,50
2021	500	250	0,751	375,5	187,75
2022	300	250	0,683	204,9	170,75
2023	200	250	0,621	124,2	155,25
2024	100	250	0,565	56,5	141,25
2025	100	—	0,513	51,3	—
Усього доходу	1200	1500	—	812,4	1088,75

За таких умов інвестиційний проект щодо впровадження обладнанн стає для ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» ще менш привабливим, оскільки його від’ємне значення NPV_A стає ще більшим:

$$NPV_A = 812,4 - 954,5 = - 142,1 \text{ тис. грн.}$$

Щоквартальне інвестування коштів на умовах передоплати вигідніше для інвестора, ніж передоплата на рік наперед. Дисконтована сума інвестиційних витрат при цьому стає меншою на 36 тис. грн.

При наявності значної вартості основних засобів не доцільно купувати нове обладнання. У разі потреби у певних об’єктах основних засобів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» доцільно використати лізинг.

Отримання основних засобів в оперативний лізинг доцільне при нетривалому їх використанні або необхідності застосування новітніх

технологій виробництва. Операції з фінансового лізингу доцільно застосовувати у разі тривалого використання основних засобів, дефіциту оборотних коштів тощо.

Лізинг є одним зі способів прискореного оновлення основних засобів. За договором фінансового лізингу лізингодавець зобов'язується набути у власність річ у продавця (постачальника) відповідно до встановлених лізингоодержувачем специфікацій та умов і передати її у користування лізингоодержувачу на визначений строк не менше одного року за встановлену плату [67]. Лізинг дає змогу підприємству одержати у своє розпорядження засоби виробництва, не купуючи їх і не стаючи їхнім власником.

Переваги лізингу для ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» як орендатора:

1. Підприємство-користувач звільняють від необхідності інвестування одноразової значної суми, а тимчасово вивільнені суми грошових коштів може бути використано на поповнення власного оборотного капіталу, що підвищує його фінансову стійкість.

2. Гроші, заплачені за оренду, враховують як поточні витрати, що входять у собівартість продукції, у результаті чого на цю суму зменшується оподатковуваний прибуток.

3. Підприємство-орендатор замість звичайного гарантійного терміну одержує гарантійне обслуговування обладнання на весь термін оренди.

4. З'являється можливість швидкого нарощування виробничої потужності, впровадження досягнень науково-технічного прогресу, що сприяє підвищенню конкурентоспроможності підприємства.

Лізинг як альтернативний фінансовий прийом заміняє джерела довгострокового і короткострокового фінансування.

Порівняльний аналіз ефективності лізингу і банківського кредитування купівлі основних засобів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» на 2015 – 2019 рр. наведено в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3 – Порівняльний аналіз ефективності лізингу і банківського кредитування купівлі основних засобів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2019 – 2023 рр.,

(тис. грн.)

Показник	Роки					Усього
	2019	2020	2021	2022	2023	
Варіант I						
Лізинговий платіж	100	100	100	100	100	500
Податкова пільга за лізингом	-30	-30	-30	-30	-30	-150
Післяподаткова вартість лізингу	70	70	70	70	70	350
Дисконтована вартість лізингових платежів (г= 10 %)	63,6	57,8	52,6	47,2	43,5	265,4
Варіант II						
Повернення кредиту	80	80	80	80	80	400
Залишок кредиту	320	240	160	80	-	-
Проценти за кредит	40	32	24	16	8	120
Загальна сума платежу	120	112	104	96	88	420
Податкова пільга на проценти за кредит	-12	-9,6	-7,2	-4,8	-2,4	-36
Післяподаткова вартість кредиту	108	102,4	96,8	91,2	85,6	484
Амортизація (5 років)	80	80	80	80	80	400
Податкова пільга на амортизацію (податковий щит)	-24	-24	-24	-24	-24	-120
Післяподаткова вартість об'єкта	84	78,4	72,8	67,2	61,6	364
Дисконтована вартість інвестицій (г = 10 %)	76,4	64,8	54,7	45,9	38,2	280

Як свідчать дані таблиці 3.3, варіант I – післяподаткова вартість лізингу на п'ятий рік становитиме – 70 тис. грн., а у варіанті II – 91,2 тис. грн.

Дисконтована вартість лізингових платежів для першого варіанту за п'ять років складатиме – 265,4%, а дисконтова на вартість інвестицій за другим варіантом становитиме за всі п'ять років – 280 %. Загальна сума платежу за другим варіантом за всі п'ять років становитиме – 420 тис. грн, а податкова пільга за лізингом у першому варіанті – (-150 тис. грн).

Більш вигідний лізинг обладнання, бо він дає змогу знизити його вартість на 14,6 тис. грн. (280 – 265,4).

Застосування лізингових операцій для ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» забезпечить введення в дію нових об'єктів та потужностей, дасть можливість за короткий проміжок часу оновити активну

частину основних засобів, запобігатиме впровадженню застарілої за своїми конструктивними рішеннями техніки.

Управління оборотними активами ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» є головною частиною фінансового менеджменту даного підприємства. Це пов'язано з великою кількістю їх елементів, внутрішнього матеріально-речового та фінансового складу, що потребують індивідуального підходу, а також з високою динамікою трансформації їх видів, високою роллю у забезпеченні платоспроможності, рентабельності та інших цільових результатів фінансової діяльності підприємства.

Важливим завданням та етапом управління оборотними активами є визначення оптимальної їх потреби. Затрати і ризики, що пов'язані з неоптимальним обсягом оборотних активів можна визначити наступним чином (табл. 3.4).

Таблиця 3.4 – Затрати і ризики, пов'язані з неоптимальним обсягом оборотних активів [48, с. 206]

Затрата і ризики, які пов'язані з нестачею оборотних активів	Затрати і ризики, які пов'язані з надлишкाम оборотних активів
Затримки у забезпеченні сировиною і матеріалами і, як наслідок, збільшення виробничого циклу і зростання затрат	Зростають витрати на зберігання надлишків запасів
Зниження обсягів продажів із-за недостатніх запасів готової продукції	Запаси можуть зіпсуватися фізично або морально Застаріти
Додаткові затрати на вирішення питань фінансування	Боржники можуть відмовитися платити або збанкрутяться
	Банки, у яких зберігаються кошти можуть збанкрутитися
	Інфляція може значно зменшити реальну вартість дебіторської заборгованості і грошових коштів

Тому головною умовою ефективної фінансово-господарської діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» має бути оптимізація розмірів і структури оборотних активів, а також зниження витрат, пов'язаних з їх іммобілізацією (використання оборотних коштів не за призначенням: відвантажені товари, не оплачені в строк покупцями; понаднормові втрати і витрати від псування товарно-матеріальних цінностей, витрати на капітальні вкладення у розмірах, що перевищують наявні джерела, тощо).

Розглянемо більш детально процес оптимізації оборотних активів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», який можна надати у вигляді певної послідовності етапів (рис. 3.1).

Рисунок 3.1 – Структурно-логічна модель процесу оптимізації оборотних активів

Джерело: удосконалено автором за [15]

Управління оборотними активами в першу чергу має передбачати визначення їх оптимальної величини, розробку варіантів фінансування та забезпечення ефективності їх використання. Основною формою та засобом оптимізації, на думку багатьох науковців, є нормування, яке являє собою процес розрахунку потреби в оборотних активах для забезпечення нормальної роботи, тобто процес розрахунку нормативів [15, с. 137]

Великий інтерес представляють моделі управління оборотними активами, які підприємствам дозволяють розрахувати оптимальний розмір відповідного активу, доцільніше використовувати свої засоби у виробничій і господарській діяльності. Це, насамперед, є важливим для управління запасами, адже, саме від них залежить тривалість як виробничого, так і всього операційного циклу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».

Управління запасами полягає у вирішенні двох основних завдань:

- визначення розміру необхідного запасу тобто норми запасу;
- створення системи контролю за фактичним розміром запасу і своєчасним його поповненням у відповідності із встановленою нормою.

Розмір залишків запасів, які утворюються кожною їх складовою частиною, має бути оптимальним при забезпеченні безперервної, безперебійної і ритмічної роботи підприємства, у відповідності до його бізнес-плану. За відповідності складу, структури й наявності запасів визначеному технологічному процесу і обсягам господарської діяльності підприємство отримує максимальний прибуток.

Заниження розміру запасів підприємства може створити перебої у господарській діяльності, призвести до зменшення її обсягів та невиконання договорів з покупцями і відповідно погіршення фінансового результату. Надлишок запасів призводить до відволікання ресурсів з господарської діяльності, послаблення режиму економії, додаткових витрат на їх зберігання, природних втрат, псування, використання не за призначенням і відповідно погіршення фінансового результату.

Для розрахунку потреби в оборотних коштах ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», вкладених в оборотні активи пропонується застосувати модель оптимізації джерел фінансування оборотних коштів, яка враховує досягнення заданих обмежень на ліквідність і фінансову стійкість підприємства.

Так, розрахунок приросту суми запасів виконується спрощеним методом і ґрунтується на тому, що фактичну наявність оборотних коштів потрібно

скорегувати на зростання обсягів виробництва, а також на зміни в оборотності оборотних коштів. В ідеалі повинно мати місце зростання обсягів виробництва, а відповідно і виручки від реалізації продукції поряд з прискоренням оборотності оборотних коштів.

Використовуючи дані Звіту про фінансові результати ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» (початок 2016 року – 2018 рік) з чистого доходу від реалізації продукції побудуємо лінію тренду та визначимо тенденцію зміни його на майбутній період (рис. 3.2).

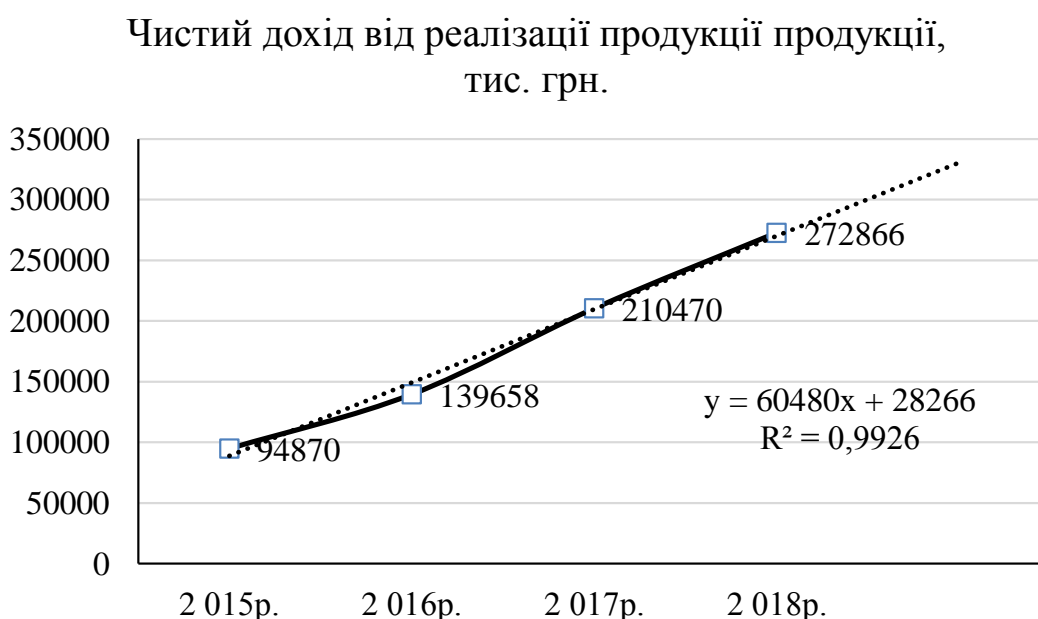

Рисунок 3.2 – Динаміка зміни чистого доходу від реалізації продукції ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за 2015 – 2018 роки

Побудована лінія тренда чистого доходу від реалізації продукції ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» дає можливість визначити його значення на 2019 рік, яке має становити близько 330666 тис. грн.

Оптимальний розмір залишку грошових коштів можна розрахувати за такою формулою:

$$Z_{\text{з.к.о.}} = \frac{C_n - A}{O}, \quad (3.2)$$

де $Z_{\text{з.к.о.}}$ – оптимальний залишок грошових коштів;

C_n – собівартість реалізованої продукції;

A – сума амортизаційних відрахувань;

O – оборотність оборотних активів.

$$Z_{\text{з.к.о.}} = \frac{210008 - 73343}{1.188} = 115037,88 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, на 2018 рік підприємству необхідні були грошові кошти у сумі 115037,88 тис. грн. Фактично на початок 2018 року вони становили 6666 тис. грн, а залишок на кінець 2018 року склав 2516 тис. грн. Враховуючи прогнозоване скорочення обсягів діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» у 2019 році, та збільшенням у зв'язку з цим собівартості продукції та ціни на товари, підприємство потребуватиме дещо більшу суму грошових коштів.

Управління дебіторською заборгованістю диктує необхідність ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», як і кожному підприємству, виводити природний рівень дебіторської заборгованості (у днях) за кожним видом товарів або послуг, виходячи з власного досвіду і специфічних умов підприємства, враховуючи при цьому особливості кожного виду товару.

У цьому випадку природний рівень дебіторської заборгованості має розраховуватись з тих міркувань, що її рівень не повинен позначатися на нормальному її функціонуванні, бути природним у тому плані, що менший рівень неможливий, а більший – економічно недоцільний:

$$DZ_{np.N} = \frac{P_N}{K \times P_o}, \quad (3.3)$$

де $DZ_{np.N}$ – природний рівень дебіторської заборгованості, грн;

Π_N – валовий прибуток за відвантажену продукцію (протягом будь-якого звітного періоду на кожен вид товарів/послуг);

K – кількість днів у місяці (звітному періоді);

P_ϕ – рівень дебіторської заборгованості (у днях) на кожен вид товарів або послуг.

Якщо ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» реалізує товар на суму 5 тис. грн, валовий прибуток за який становитиме 20 % від його вартості, а термін інкасації дебіторської заборгованості за нього за угодою становитиме 10 днів, то природний рівень дебіторської заборгованості у цьому випадку становитиме:

$$ДЗ_{np.N} = \frac{1000}{30 \cdot 10} = 3,3 \text{ тис. грн.}$$

Таким чином, покращенню фінансової діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» сприятиме побудова більш ефективної системи управління майном підприємства, а саме необоротними та оборотними активами.

Наведені пропозиції щодо побудови більш ефективної системи управління необоротними та оборотними активами підприємства сприятимуть удосконаленню системи управління майном ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».

3.2 Оптимізація джерел формування майна підприємства

В основі механізму фінансування активів підприємства лежить певне

співвідношення між статтями активу і пасиву балансу.

Тому фінансове забезпечення формування активів є одним з основних факторів, що впливає на результати фінансово-господарської діяльності підприємства. Оскільки недостатній рівень фінансування активів може призвести до перебоїв у виробництві, що негативно вплине на ефективність основної діяльності і у підприємства виникнуть проблеми щодо виконання фінансових зобов'язань.

Надлишок джерел фінансування активів сприяє формуванню понаднормативних виробничих запасів, вилученню оборотних коштів із господарського обігу, що також негативно вплине на фінансовий стан підприємства.

Управління джерелами фінансування майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» в першу чергу має передбачати визначення оптимальної їх величини, розробку варіантів фінансування та забезпечення ефективності їх використання.

Для ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» найбільш реальною вважається одна з наступних моделей стратегії управління активами, які передбачають, що для забезпечення ліквідності як мінімум необоротні активи й постійна частина оборотних активів повинні покриватися довгостроковими пасивами.

Агресивна модель означає, що довгострокові зобов'язання й власний капітал є джерелами покриття необоротних активів і постійної частини оборотних активів, тобто того їх мінімального розміру, який є необхідним для здійснення поточної господарської діяльності. Змінна частина оборотних активів фінансується за рахунок короткострокових зобов'язань. Ця модель забезпечує прийнятний рівень фінансової стійкості, але з позиції ліквідності вона вважається ризикованою, тому що в реальних умовах для підприємства неможливо обмежитися лише мінімальним розміром оборотних активів.

Консервативна модель передбачає, що змінна частина оборотних активів також фінансується за рахунок довгострокових пасивів. У цьому випадку

відсутні як короткострокові зобов'язання, так і ризик втрати ліквідності. Ця модель також носить штучний характер.

Компромісна модель передбачає фінансування необоротних активів, постійної частини оборотних активів і половини змінної частини оборотних активів за рахунок довгострокових зобов'язань і власного капіталу. Така модель забезпечує високий рівень фінансової стійкості підприємства в процесі його розвитку.

В окремих випадках підприємство може мати надлишкові оборотні активи, що негативно впливає на прибуток; але це слід розглядати як платню за підтримку ризику втрати ліквідності на певному рівні. Такий підхід до фінансування активів є «обтяжливим» для підприємства через високу вартість.

Таким чином, оптимальна структура капіталу, який фінансує активи підприємства, представляє собою унікальний набір інструментів фінансування діяльності підприємства. Залежно від ставлення до фінансових ризиків підприємства можуть обрати один із варіантів наведених моделей.

Мінімізація рівня фінансових ризиків, пов'язана з процесом диференційованого вибору джерел фінансування різних складових активів підприємства:

а) необоротні активи;

б) постійна частина оборотних активів – це незмінна їх частина, яка не залежить від змін обсягу діяльності і не пов'язана з формуванням запасів сезонного зберігання, довгострокового забезпечення і розглядається як незнижуваний мінімум оборотних активів, необхідний підприємству для здійснення поточної операційної діяльності;

в) змінна частина оборотних активів – варіююча частина оборотних активів, яка пов'язана із збільшенням обсягу випуску продукції відповідно до сезону, необхідністю формування товарних запасів сезонного зберігання, довгострокового завезення і цільового призначення.

Визначимо оптимальну структуру капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за критерієм мінімізації рівня фінансових

ризиків. При цьому вихідна інформація для визначення структури капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» з метою мінімізації фінансового ризику відображена в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Вихідна інформація для визначення структури капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» з метою мінімізації фінансового ризику

Показники	2016 рік		2017 рік		2018 рік	
	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %	сума, тис. грн	питома вага, %
Необоротні активи	50863	29,09	68563	23,41	72251	23,50
Оборотні активи	124011	70,91	224255	76,59	235152	76,50
у тому числі:						
– постійна частина	112765	90,93	201141	89,69	207944	88,43
– змінна частина	11246	9,07	23114	10,31	27208	11,57
Сукупний капітал	174874	100	292818	100	307403	100

Враховуючи інформацію таблиці 3.5, розрахуємо розмір власного та позикового капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» при використанні різних підходів до фінансування окремих груп активів (табл. 3.6).

Таблиця 3.6 – Розмір капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» у 2016 – 2018 роках за мінімізацією рівня фінансового ризику

Показник	2016 р.	2017 р.	2018 р.
1. Загальна сума активів, тис. грн.	174874	292818	307403
2. Необоротні активи, тис. грн.	50863	68563	72251
3. Постійна частина оборотних активів, тис. грн.	112765	201141	207944
4. Власний капітал + довгостроковий позиковий капітал, тис. грн.	163628	269704	280195
5. Короткостроковий позиковий капітал, тис. грн	11246	23114	27208
6. Частка власного капіталу, %	93,57	92,11	91,15
7. Частка позикового капіталу, %	6,43	7,89	8,85

При цьому слід мати на увазі, що постійна частина оборотних активів, як правило, цілком фінансується за рахунок власного капіталу і довгострокових позикових коштів. Фінансують змінну частину оборотних активів звичайно за рахунок короткострокового позикового капіталу, при консервативному підході – частково й за рахунок власного капіталу.

Для визначення нормативного значення коефіцієнтів фінансової автономії, фінансової залежності і фінансового лівериджу необхідно керуватися фактичною структурою активів і підходів до їх фінансування, які наведено у таблиці 3.7.

За умови трьох підходів до фінансування активів підприємства (консервативний, помірний і агресивний) найвища фінансова стійкість, звичайно, забезпечується при консервативному підході, коли за рахунок власного капіталу й довгострокових активів фінансуються необоротні активи, постійна частина оборотних активів і половина змінної частини оборотних активів.

Таблиця 3.7 – Підходи до фінансування активів підприємства [41, с. 98]

Активи	Підходи до фінансування активів		
	консервативний	агресивний	компромісний
Необоротні активи		ВК + ДЗК	
Постійна частина оборотних активів	ВК + ДЗК		ВК + ДЗК
Змінна частина оборотних активів		КЗК	КЗК
	КЗК		

Примітка : *ДЗК* – довгостроковий залучений (позиковий) капітал; *ВК* – власний капітал; *КЗК* – короткостроковий залучений (позиковий) капітал.

В залежності від свого ставлення до фінансових ризиків менеджери або власники підприємства обирають один із зазначених підходів до фінансування різних груп активів.

За оптимальний, з точки зору мінімізації ризиків, можна взяти помірний (компромісний) підхід щодо фінансування активів підприємства. За цим підходом змінна частина оборотних активів фінансується за рахунок короткострокового позикового капіталу, а постійна частина оборотних коштів і необоротні активи – за рахунок власного й довгострокового позикового

капіталу.

Визначимо нормативну величину коефіцієнтів концентрації власного (Квк), концентрації залученого (позикового) капіталу (Кзк) і фінансового левериджу (Кфл) у 2018 році:

а) при агресивній фінансовій політиці:

$$K_{вк} = 23,5 \times 0,6 + 23,2 \times 0,5 + 53,3 \times 0 = 25,7 \quad \%$$

$$K_{зк} = 23,5 \times 0,4 + 23,2 \times 0,5 + 53,3 \times 1 = 74,3 \quad \%$$

$$K_{фл} = \frac{74,3}{25,7} = 2,891 \quad \%$$

б) при помірній фінансовій політиці:

$$K_{вк} = 23,5 \times 0,8 + 23,2 \times 0,75 + 53,3 \times 0 = 36,2 \quad \%$$

$$K_{зк} = 23,5 \times 0,2 + 23,2 \times 0,25 + 53,3 \times 1 = 63,8 \quad \%$$

$$K_{фл} = \frac{36,2}{63,8} = 0,566 \quad \%$$

в) при консервативній фінансовій політиці:

$$K_{вк} = 23,5 \times 0,9 + 23,2 \times 1 + 53,3 \times 0,5 = 71 \quad \%$$

$$K_{зк} = 100 - 71 = 29 \quad \%$$

$$K_{фл} = \frac{29}{71} = 0,408 \quad \%$$

У результаті наведених розрахунків нормативної величини коефіцієнтів концентрації власного та залученого капіталу отримано структуру капіталу підприємства, яка буде сприяти мінімізації рівня фінансового ризику ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за даних умов фінансування.

Судячи з фактичного рівня наведених коефіцієнтів станом на кінець 2018 року (0,165; 0,835), можна зробити висновок, що політика фінансування

підприємства тяжіє до агресивної фінансової політики щодо фінансування різних груп активів, що є виправданим рішенням керівництва під час фінансової кризи, яка має місце протягом досліджуваного періоду. Тому ступінь фінансового ризику перевищує нормативний рівень при сформованій структурі активів підприємства.

Фактично на кінець 2018 року частка власного капіталу становить 16,5 %, що менше від оптимальної за агресивного типу політики (25,7 %). За розрахунками підприємство має реальний розмір власного капіталу в 2018 році менше за потребу на 9,2 %. Позиковий же капітал склав 83,5 %, що вище розрахованої його суми на 9,2 %. Таким чином, підприємство має високий фінансовий ризик у контексті залежності від позикового капіталу та забезпечення фінансової стійкості. Тому ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», за умови розширення обсягів діяльності, може не залучити додатково позиковий капітал.

Доцільність використання банківських кредитів за даних умов на ринку капіталу можна визначити за допомогою ефекту фінансового важеля.

Ефектом фінансового важеля є підвищення рентабельності власного капіталу за рахунок залучення позикового капіталу, якщо загальна рентабельність капіталу перевищує ставку процента за кредит. Він вимірює ефект фінансування діяльності та підвищення рентабельності власного капіталу за рахунок збільшення частки позикового капіталу. Фінансовий леверидж характеризує використання підприємством залучених коштів, яке впливає на зміну коефіцієнта рентабельності власного капіталу.

Розглянемо механізм формування ефекта фінансового левериджу у ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» (табл. 3.8)

Таблиця 3.8 – Ефект фінансового левєриджу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес»

Показник	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	2	3	4
1. Загальна сума капіталу (активів), тис. грн.	174874	292818	307403
2. Власний капітал, тис. грн.	59491	61957	50603
3. Позиковий капітал, тис. грн.	115383	230861	256800
4. Чистий прибуток, тис. грн.	9146	2149	-11354
5. Коефіцієнт чистої рентабельності капіталу	5,23	0,73	-3,69
6. Середній розмір процентів за кредит, %	19	18	20
7. Ставка податку на прибуток	0,18	0,18	0,18
8. Ефект фінансового левєриджу (за чистою рентабельністю капіталу)	-21,90	-52,76	-98,60

Відсотки за використання залученого капіталу у формі банківського кредиту обрані на рівні, що відображає тенденції на ринку капіталу.

Аналізуючи наведені у таблиці 3.8 дані, можна відзначити, що на підприємстві ефект фінансового левєриджу, розрахований за чистою рентабельністю капіталу, має негативне значення. Як видно з даних таблиці 3.8, за рахунок використання позикового капіталу зменшення рентабельності власного капіталу у 2016 році становитиме 21,9 %, у 2017 році – 52,756 %, у 2018 році – 98,597 %.

Таким чином, при незмінному диференціалі коефіцієнт фінансового левєриджу є головним генератором як зростання суми і рівня прибутку на власний капітал, так і фінансового ризику втрати цього прибутку. Аналогічним чином, при незмінному коефіцієнті фінансового левєриджу позитивна або негативна динаміка його диференціалу генерує як зростання суми і рівня прибутку на власний капітал, так і фінансовий ризик його втрати.

Причиною негативного ефекту фінансового важеля для ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» протягом досліджуваного періоду було перевищення вартості кредитних ресурсів над чистою рентабельністю власного капіталу та отримані збитки. Отже, додаткове залучення позикового банківського капіталу підприємством буде дуже

негативним з точки зору підвищення його прибутковості. Тому підприємству недоцільно збільшувати фінансування активів за рахунок кредитів банку.

На основі проведених розрахунків удосконалення структури капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» в контексті фінансування його активів пропонуємо за наступними напрямками:

- покращення співвідношення між власним, позиковим та залученим капіталом у бік збільшення питомої ваги саме власних коштів;
- посилення впливу на дебіторів підприємства з метою погашення дебіторської заборгованості і надходження коштів на банківський рахунок.

Збільшення обсягу генерування власного капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» можливе за рахунок наступних основних заходів:

- скорочення суми постійних витрат (скорочення управлінського персоналу, витрат на поточний ремонт тощо);
- зниження рівня змінних витрат (скорочення виробничого персоналу основних і допоміжних підрозділів; підвищення продуктивності праці тощо);
- здійснення ефективної податкової політики, що забезпечує мінімізацію податкових платежів стосовно суми доходу і прибутку підприємства;
- проведення прискореної амортизації активної частини основних засобів з метою зростання обсягу амортизаційного потоку.

3.3 Напрями підвищення ефективності використання майна підприємства

Резервами підвищення рівня ефективності використання майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» є дві складові: ефективне використання необоротних активів, насамперед, основних засобів, та оборотних активів.

Ефективне використання основних засобів та виробничих потужностей

має велике значення як для підприємства, так і для економіки країни в цілому. Повніше використання основних засобів на підприємстві веде до зменшення потреби у введенні в експлуатацію нових виробничих потужностей, до збільшення випуску обсягів продукції та підвищення рівня її якості (а значить, і прибутку), прискорює їх оборотність, що значною мірою сприяє вирішенню проблеми скорочення розриву в термінах фізичного і морального зносу, прискорює темпи оновлення основних засобів.

Успішне функціонування основних засобів та виробничих потужностей залежить від того, якою мірою реалізуються екстенсивні та інтенсивні фактори кращого їх використання. Екстенсивне поліпшення використання основних засобів і виробничих потужностей означає: по-перше, збільшення часу функціонування основного устаткування і, по-друге, підвищення питомої ваги діючого устаткування в складі всього устаткування, наявного на підприємстві.

Значним резервом збільшення продуктивної роботи виробничого обладнання є максимально можливе скорочення його простоїв. Внутрішньозмінні простої спричиняються: неузгодженістю пропускної спроможності окремих цехів і ділень; незадовільною організацією технічно-профілактичного обслуговування та ремонту обладнання; браком робітників тих чи інших професій; перебоями в забезпеченні робочих місць матеріалами, електроенергією, комплектуючими виробами, оснащенням, пристроями, підйомнотранспортними засобами тощо.

Серед екстенсивних показників використання обладнання та виробничих площ найбільш відомим і широко застосовуваним на практиці є коефіцієнт змінності роботи устаткування.

Ведучим інтенсивним показником використання всіх елементів активних основних засобів є фактична продуктивність одиниці обладнання за одиницю часу і коефіцієнт використання продуктивності обладнання.

Якщо екстенсивне завантаження машин та обладнання обмежується тільки календарним фондом часу, то можливості підвищення інтенсивного навантаження обладнання, його продуктивності практично не є такими

обмеженими.

Здійснення заходів екстенсивного напрямку, як правило, не потребує капітальних витрат, а підвищення рівня інтенсивного використання виробничого апарату пов'язане зі значними інвестиціями; проте останні порівняно швидко окупаються за рахунок одержаного внаслідок інтенсифікації додаткового економічного ефекту.

Вирішальне значення для підвищення рівня інтенсивного використання основних засобів має своєчасна заміна та модернізація фізично спрацьованого й технічно застарілого обладнання. Для підтримання порівняно високого технічного рівня виробництва на підприємствах потрібно щорічно замінювати 4 - 6% і модернізувати 6 - 8% діючого парку машин, обладнання та інших видів знарядь праці.

Покращення техніко-експлуатаційних вимірників роботи машин, механізмів і обладнання на підприємстві прямо чи побічно сприятиме підвищенню загальних показників ефективності використання основних засобів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».

Підсумовуючи викладене щодо підвищення ефективності використання основних засобів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» можна дати наступні рекомендації його керівному складу:

- розробити заходи щодо заміни зношеного обладнання і збільшення активної частини основних засобів;
- підвищити ступінь використання встановленого обладнання за рахунок збільшення кількості фактично діючого обладнання;
- підсилити контроль за раціональним використанням часу роботи обладнання;
- скоротити час простою основних засобів у ремонті;
- розширити ринки збуту продукції та послуг, збільшувати замовлення на продукцію та послуги, що підвищить ефективність використання наявних виробничих потужностей підприємства.

Суттєвим елементом інтенсифікації виробництва є раціональне використання сировинних, паливно-енергетичних та інших матеріальних ресурсів.

Крім оптимізації розмірів і структури оборотного капіталу, умовою ефективної фінансово-господарської діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» є зниження витрат, пов'язаних з іммобілізацією оборотних активів (використання оборотних коштів не за призначенням: відвантажені товари, не оплачені в строк покупцями; понаднормові втрати і витрати від псування товарно-матеріальних цінностей, витрати на капітальні вкладення у розмірах, що перевищують наявні джерела, тощо).

Підвищення ефективності використання оборотних коштів забезпечується прискоренням їх оборотності на всіх стадіях кругообігу. Значні резерви підвищення ефективності використання оборотних коштів закладені безпосередньо в самому підприємстві. Розглянемо ці резерви стосовно запасів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».

Існують три основні причини наявності товарних запасів на підприємстві: операційна, запобіжна, спекулятивна. Операційна причина проявляється тоді, коли є необхідність мати запаси для задоволення поточних потреб реалізації. Створення додаткового запасу для майбутнього періоду, щоб запобігти втрат від їх можливої нестачі при збільшенні попиту на товари, свідчить про наявність запобіжної причини. Бажання зменшити відтік грошових потоків із-за можливого підвищення цін обумовлює збільшення рівня запасів – це пояснює спекулятивну причину. Всі вони посилюють увагу менеджерів до управління матеріальними ресурсами.

Досвід закордонних підприємств показує, що значний інтерес для ефективного управління запасами представляє «Модель економічно обґрунтованого розміру замовлення» (Economic ordering quantity – EOQ model), сутність якої докладно описав І.О.Бланк [7, с. 321]. Вона може бути використана для оптимізації розміру як виробничих запасів, так і запасів

готової продукції. На нашу думку, цю модель доцільно застосувати і у ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».

Розрахунковий механізм моделі EOQ засновано на мінімізації сукупних операційних витрат на закупівлю й утримання запасів на підприємстві. Ці операційні витрати заздалегідь поділяють на дві групи:

- 1) сума витрат на розміщення замовлень запасів;
- 2) сума витрат на утримання запасів на складі.

Зі зростанням середнього розміру однієї партії поставки запасів знижуються операційні витрати на розміщення замовлення і зростають операційні витрати на утримання товарних запасів на складі підприємства (і навпаки). Модель EOQ дозволяє оптимізувати пропорції між цими двома групами операційних витрат так, щоб сукупна їх сума була мінімальною [7, с. 324].

Побудова моделі базується на припущеннях про те, що попит на товар відомий та на певному проміжку часу залишається постійним; ціна закупівлі товарного запасу у постачальника не залежить від обсягу замовлення, що не відповідає реальній діловій практиці; час поставки, тобто час між розміщенням замовлення та надходженням запасів до складу відомий та є постійною величиною; при даному рівні запасів витрати не змінюються у часі; поставка здійснюється однаковими партіями в дискретні проміжки часу.

Розглянемо розрахунковий механізм моделі EOQ, заснований на мінімізації сукупних операційних витрат на закупівлю й утримання запасів на підприємстві та застосування його у ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес».

Так, підприємству для виконання річної програми з виробництва інших машин і устаткування загального призначення необхідно матеріалів на суму 150000 тис. грн. Середня вартість розміщення одного замовлення, включаючи транспортні витрати, підготовку замовлення, становить 2500 грн. Витрати на утримання (зберігання) одиниці маси товарів – 1500 грн. Таким чином, економічно обґрунтований розмір замовлення для ПАТ «Бердичівський

машинобудівний завод «Прогрес» визначимо за формулою:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \times 3 \times C_1}{C_2}}, \quad (3.4)$$

де $EOQ = \sqrt{\frac{2 \times 3 \times C_1}{C_2}}$ – оптимальний розмір партії товару;

3 – обсяг товарообороту ковбасних виробів у даному періоді;

C_1 – середня вартість розміщення одного замовлення;

C_2 – вартість утримання одиниці запасів у даному періоді.

Для ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» він складе:

$$EOQ = \sqrt{\frac{2 \times 150000 \times 2500}{1500}} = 707 \text{ тис. грн.}$$

Оптимальний середній розмір запасу визначається як:

$$EOQ_{\text{сеп}} = \frac{EOQ}{2} \quad (3.5)$$

В умовах підприємства середній розмір товарного запасу ($EOQ_{\text{сеп}}$) складе:

$$EOQ_{\text{сеп}} = \frac{707}{2} = 353.5 \text{ тис. грн}$$

При таких показниках середнього розміру партії поставки і середнього розміру запасу матеріалів операційні витрати підприємства із обслуговування запасу будуть мінімальними.

Розрахуємо загальне число замовлень на рік (ЧЗ). Для цього необхідно розділити річну потребу матеріалів на оптимальний середній розмір партії їх постачання. Одержимо:

$$\text{ЧЗ} = \frac{150000}{100} = 1500 \text{ замовлень}$$

Таким чином, виходячи з наведених розрахунків, розмір замовлення в ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» становитиме в грошовому виразі 353,5 тис. грн. При цьому слід зробити 1500 таких замовлень.

Використання даної моделі дозволить ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» забезпечити безперебійний процес постачання та реалізації запасів при мінімізації поточних витрат на їх обслуговування.

Таким чином, на стадії створення виробничих запасів шляхами прискорення обороту можуть бути:

- впровадження економічно обґрунтованих норм запасу;
- застосовування при формуванні виробничих запасів принципу оптимального співвідношення ціни та якості;
- наближення постачальників сировини, товарів, що комплектують вироби до споживачів;
- поліпшення організації постачання, у тому числі через установа чітких договірних умов та їх виконання, оптимальний вибір постачальників, налагодження роботи транспорту;
- розширення складської системи матеріально-технічного забезпечення;
- комплексна механізація й автоматизація вантажно-розвантажувальних робіт на складах.

Ефективна організація товарних запасів є важливою умовою підвищення ефективності використання оборотних активів. Основні шляхи скорочення запасів зводяться до їх раціонального використання; ліквідації наднормативних товарних запасів; вдосконаленню нормування; поліпшенню організації постачання, зокрема шляхом встановлення чітких договірних умов постачань і забезпечення їх виконання, оптимального вибору постачальників, налагодженої роботи транспорту. Важлива роль належить поліпшенню організації складського господарства.

На стадії обороту товарних запасів шляхами його прискорення можуть бути:

- удосконалення маркетингової діяльності підприємства;
- стимулювання збуту продукції;
- ефективне управління дебіторською заборгованістю;
- пошук оптимальних схем взаємодії з банківськими установами з приводу залучення коштів і здійснення розрахунків;
- своєчасне оформлення документації та прискорення її руху;
- наближення споживачів продукції до її виробників;
- удосконалення системи розрахунків.

З урахуванням того, що дебіторська заборгованість має значну питому вагу в складі оборотних активів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» (20,03 %), а серед її елементів розрахунки із покупцями (7,19 %), можливо зазначити необхідність скорочення кредиторської заборгованості. Дебіторська заборгованість, незважаючи на її зменшення протягом 2018 року, по суті, є відволіканням з господарського обігу оборотних коштів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», що супроводжується непрямыми втратами його доходів:

- чим довший період погашення заборгованості, тим менший доход від коштів, вкладених у дебіторів;
- кошти у заборгованості можуть знецінюватись через інфляцію;
- як і для інших активів, для фінансування заборгованості потрібне відповідне джерело коштів, яке, звичайно, теж має свою ціну.

Щоб підрахувати збитки ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» від невчасної оплати дебіторських рахунків, необхідно від простроченої дебіторської заборгованості відняти її суму, скориговану на індекс інфляції за цей термін.

Можна також підрахувати втрачені вигоди від недовикористання цих коштів в операційному чи інвестиційному процесі. Для цього необхідно провести дисконтування суми простроченого платежу кожного виду за альтернативною ставкою прибутковості і зіставити із сумою простроченого платежу.

Наприклад, якщо досліджуване підприємство буде мати суму простроченого платежу понад 9 місяців 30 тис. грн, а середня річна ставка процента за депозитними вкладками із щоквартальною виплатою процентів становитиме за цей період 18 %, то унаслідок цього втрачені вигоди становитимуть:

$$\frac{35}{(1 + 0,18 : 4)^3} - 35 = -4,330 \text{ тис. грн.}$$

Тому мінімізація дебіторської заборгованості ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» має полягати у здійсненні заходів щодо поточного управління боргами споживачів підприємства з метою їх зменшення. Мінімізації дебіторської заборгованості ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» сприятимуть такі дії:

- аналіз і поділ покупців залежно від обсягів закупівель, історії кредитних відносин і пропонованих умов оплати;
- контроль розрахунків із дебіторами за відстроченими або простроченими заборгованостями;
- визначення прийомів прискорення погашення боргів;
- розробка умов продажу, що забезпечить гарантоване надходження коштів;
- прогноз надходжень коштів від дебіторів на підставі коефіцієнтів інкасації.

Таким чином, основними шляхами прискорення оборотності оборотних активів має бути:

- скорочення тривалості виробничого циклу за рахунок інтенсифікації виробництва (використання новітніх технологій, механізації й автоматизації виробничих процесів, підвищення рівня продуктивності праці, більш повне використання виробничих потужностей підприємства, трудових і матеріальних ресурсів та ін.);
- поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою

безперебійного забезпечення виробництва необхідними матеріальними ресурсами і скорочення часу перебування капіталу в запасах;

- прискорення процесу відвантаження продукції й оформлення розрахункових документів, адже проведений аналіз свідчить, що значну частку в оборотних активах мала готова продукція та товари;

- скорочення часу перебування коштів у дебіторській заборгованості шляхом активізації претензійної роботи і використання факторингу, обліку векселів і т. ін.

Отже, при невиправдано низькому рівні оборотного капіталу господарська діяльність не підтримується на належному рівні, звідси – можлива втрата ліквідності, періодичні збої в роботі і низький прибуток. Політика управління капіталом, вкладеним в оборотні активи, повинна забезпечити пошук компромісу між ризиком втрати ліквідності й ефективністю роботи підприємства.

Кожний етап обороту оборотних коштів розпочинається і закінчується шляхом переходу в інший. Економічна ефективність цього процесу залежить не тільки від правильного прогнозування строків початку кожного з етапів, а й від визначення кількісної, вартісної та якісної характеристик початку, перебігу та закінчення всіх етапів процесу. Для цього потрібно визначитися з тим, скільки зусиль потребує початок, продовження та закінчення етапу, тобто скільки все це коштуватиме підприємству. Крім того, важливо бачити результати використання тих чи інших складових оборотних активів на певному етапі. Тільки досягаючи максимальної віддачі на кожному з етапів, можна сподіватися на позитивний загальний результат.

Висновки за розділом 3

Розглянуто різні способи нарощування майнового потенціалу підприємства на основі розрахунку варіантів альтернативного вкладення капіталу у основні засоби. Так, визначено доцільність для підприємства використовувати лізинг обладнання, що забезпечить введення в дію нових об'єктів та потужностей, дасть можливість за короткий проміжок часу оновити активну частину основних засобів, запобігатиме впровадженню застарілої за своїми конструктивними рішеннями техніки.

Головною умовою ефективної фінансово-господарської діяльності ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» є оптимізація розмірів і структури оборотних активів, а також зниження витрат, пов'язаних з їх іммобілізацією. Для розрахунку потреби в оборотних коштах підприємства, вкладених в оборотні активи, запропоновано застосувати модель оптимізації джерел фінансування оборотних коштів, яка враховує досягнення заданих обмежень на ліквідність і фінансову стійкість підприємства.

Управління джерелами фінансування майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» має передбачати визначення оптимальної їх величини, розробку варіантів фінансування та забезпечення ефективності їх використання. Для підприємства забезпечення ліквідності можливе за дотримання умови, коли необоротні активи й постійна частина оборотних активів покриваються довгостроковими пасивами.

Для визначення нормативного значення коефіцієнтів фінансової автономії, фінансової залежності і фінансового левериджу використано значення фактичної структури активів, яка буде сприяти мінімізації рівня фінансового ризику ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за наявних умов фінансування. Фактичні рівні наведених коефіцієнтів станом на кінець 2018 року (0,165; 0,835) засвідчили політика застосування агресивної фінансової політики щодо фінансування різних груп активів.

Ефектом фінансового важеля вимірює ефект фінансування діяльності та підвищення рентабельності власного капіталу за рахунок збільшення частки позичкового капіталу. Доведено недоцільність використання банківського кредитування через подальші негативні зміни ефективності власного капіталу. У зв'язку з цим, доцільним для підприємства є покращення структури капіталу у напрямі збільшення частки власних коштів; удосконалення політики управління дебіторською заборгованістю.

Резервами підвищення рівня ефективності використання майна ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» є ефективне використання основних засобів та оборотних активів. Керівництву підприємства потрібно оновлювати обладнання і збільшувати активну частину основних засобів; підвищувати ступінь використання встановленого обладнання за рахунок збільшення кількості фактично діючого обладнання; підсилювати контроль за раціональним використанням часу роботи обладнання; скоротувати час простою основних засобів у ремонті.

Суттєвим елементом інтенсифікації виробництва є зниження витрат, пов'язаних з імобілізацією оборотних активів. Резервами ефективності використання оборотних коштів є скорочення тривалості виробничого циклу за рахунок інтенсифікації виробництва, поліпшення організації матеріально-технічного постачання, прискорення процесу відвантаження продукції, а також скорочення часу перебування коштів у дебіторській заборгованості.

ВИСНОВКИ

В процесі проведеного дослідження напрямів підвищення ефективності управління майном підприємства зроблено наступні висновки.

1. Доведено, що майном слід вважати сукупність речей та інших цінностей, які мають вартісне визначення, виробляються чи використовуються у діяльності суб'єктів господарювання та відображаються в їх балансі або враховуються в інших передбачених законом формах обліку майна цих суб'єктів.

Визначено, що майновий стан підприємства характеризується складом, розміщенням, структурою та динамікою активів. При цьому активи балансу містять відомості про розміщення капіталу, що є в розпорядженні підприємства, тобто про вкладення в конкретне майно і матеріальні цінності, про витрати підприємства на виробництво і реалізацію продукції і про залишки вільної готівки.

2. Доведено, що сукупність визначених принципів, підходів, методів щодо формування використання даного потенціалу, а також пріоритетних напрямів його розвитку становить систему управління формування та використання майна підприємства. Механізм формування та використання майна підприємства визначено як систему основних елементів, що регулюють процес розробки і реалізації управлінських рішень. Наведено схему оцінки формування і використання майна підприємства.

3. Розкрито методичний інструментарій оцінювання ефективності управління майном підприємства, метою якого є вчасне виявлення й усунення недоліків цього, пошук резервів підвищення інтенсивності та ефективності їх використання. Визначено типову процедуру оцінки управління майном підприємства, яка повинна містити певні послідовні етапи. Формалізація аналітичного процесу щодо активів підприємства на основі побудови організаційно-інформаційної моделі аналізу ґрунтується на визначенні мети і

завдань, суб'єктів і об'єктів дослідження, системи показників, інформаційного та методичного забезпечення аналізу.

4. Механізм формування та використання майна підприємства досліджено на матеріалах ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес». Підприємство є збитковим. Відсутність достатнього рівня власного капіталу зумовлює фінансову залежність підприємства, дефіцит робочого капіталу та високий ризик втрати підприємством у найближчий період фінансової самостійності. Визначено показники термінової та загальної ліквідності, які свідчать про часткову спроможність підприємства погасити свої зобов'язання як за рахунок власних грошових коштів, так і за рахунок оборотних активів. При цьому підприємство зменшило капітал, що спричинило звуження його майнового потенціалу.

Сильними сторонами підприємства можна вважати збільшення майнових можливостей та розширення обсягів діяльності підприємства. Слабкими сторонами є збитковість діяльності, фінансова залежність від зовнішніх кредиторів, зношеність основних засобів, яка перевищила 60 %, достатньо невисокий реальний виробничий потенціал підприємства.

5. Здійснено аналіз складу, динаміки і структури майна. Структура майна оцінена як мобільна, адже переважає частка оборотних активів. Разом з тим, необоротні активи також збільшилися за три досліджувані роки за рахунок збільшення вартості основних засобів, при цьому оборотні активи також зросли. Реальний виробничий потенціал підприємства є не достатньо високим, але відзначається значна зношеність основних засобів, яка перевищила 50 %, що потребує уваги керівників підприємства.

Використання матричного методу дало можливість дослідити зв'язок статей активів і пасивів балансу та визначити якість активів балансу та достатність джерел їх фінансування. Оцінка статей активів і пасивів балансу балансу визначила його неліквідність.

Підвищення ефективності використання капіталу, вкладеного в основні засоби підприємства, показало збільшення коефіцієнта фондівіддачі. За

рахунок зменшення фондомісткості ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» у 2018 році отримав відносну економію капіталу, вкладеного в основні засоби.

Погіршення використання оборотного капіталу знайшло своє відображення в уповільненні оборотності та подовженні тривалості одного обороту, за рахунок чого в оборот додатково залучено оборотний капітал, а підприємство у звітному році отримало збиток.

6. Здійснено структурний аналіз капіталу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес», що дало можливість визначити у його складі суттєве перевищення частки позикових коштів над власним капіталом.

На основі даних балансу ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» розраховано агрегований баланс, який носить статичний характер і показує джерела формування майна станом на кінець року. Визначено, що підприємство здійснювало фінансування необоротних активів за рахунок позикового капіталу, при цьому позиковий капітал фінансував і значну частку оборотних активів, чому сприяла наявність значної частки позикового капіталу, та відповідно дефіцит власного оборотного капіталу.

7. Запропоновано заходи щодо удосконалення системи управління майном підприємства, для чого оглянуто різні варіанти фінансового механізму відтворення основних засобів підприємства. Важливим важелем вважаємо підвищення технічного рівня виробництва та оновлення основних засобів.

Важливим завданням та етапом управління оборотними активами вважаємо визначення оптимальної їх потреби, для чого побудовано структурно-логічна модель процесу оптимізації оборотних активів. Розглянуто моделі управління оборотними активами, які підприємствам дозволяють розрахувати оптимальний розмір відповідного активу, доцільніше використовувати свої засоби у виробничій і господарській діяльності

8. З метою забезпечення ліквідності підприємства для ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» запропоновано моделі оптимізації капіталу, які передбачають фінансування необоротних активів за

рахунок власного й довгострокового позикового капіталів. Усі оборотні активи повинні фінансуватися за рахунок короткострокових зобов'язань.

У результаті розрахованих нормативних величин коефіцієнтів концентрації власного та залученого капіталу отримано структуру капіталу підприємства, яка буде сприяти мінімізації рівня фінансового ризику ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» за даних умов фінансування.

Відзначено тяжіння політики щодо фінансування різних груп активів підприємства до агресивної фінансової політики, що вважаємо виправданим рішенням керівництва під час фінансової кризи. За розрахунками підприємство має розмір власного капіталу в 2018 році дещо нижчий за потребу. Позиковий же капітал є переважно розраховану його суму.

Визначений рівень ефекту фінансового важеля для ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» протягом досліджуваного періоду визначив недоцільність підвищувати частку джерел фінансування майна підприємства за рахунок позикового капіталу у вигляді банківських кредитів, на що вказує перевищення вартості кредитних ресурсів над чистою рентабельністю власного капіталу.

При цьому, зважаючи на агресивну фінансову політику підприємства, (частка власного капіталу становить 16,5 %), підприємству пропонується збільшити частку позикового капіталу за рахунок «дешевої» товарної кредиторської заборгованості, що дасть можливість збільшити обсяги діяльності та отримати додатковий прибуток.

9. Для підвищення ефективності використання основних засобів ПАТ «Бердичівський машинобудівний завод «Прогрес» пропонується: розробити заходи щодо заміни зношеного обладнання і збільшення активної частини основних засобів; підвищити ступінь використання встановленого обладнання за рахунок збільшення кількості фактично діючого обладнання; підсилити контроль за раціональним використанням часу роботи обладнання; скоротити час простою основних засобів у ремонті.

З метою покращення ефективності використання оборотних активів, визначено шляхи прискорення їх оборотності, а саме: скорочення тривалості виробничого циклу за рахунок інтенсифікації виробництва; поліпшення організації матеріально-технічного постачання з метою безперебійного забезпечення виробництва необхідними матеріальними ресурсами; прискорення процесу відвантаження продукції; скорочення часу перебування коштів у дебіторській заборгованості.

Покращення формування та використання необоротних та оборотних активів сприятиме підвищенню ефективності використання майна підприємства в цілому, адже, дає змогу збільшити обсяг виробництва; зменшити витрати у розрахунку на одиницю виробленої продукції, що забезпечить підвищення прибутковості підприємства.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Активізація інноваційної діяльності підприємств : монографія / Кол. авторів, за наук. ред. Т. В. Калінеску. – Луганськ : вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. – 224 с.
2. Алфьорова І. Є. Розробка політики фінансування майна за допомогою ефекту фінансового важеля / І. Є. Алфьорова, А. С. Кувічко // Економічний форум. – 2013. – № 3. – С. 105 – 110.
3. Анісімова Г. С. Вплив структури капіталу на фінансово-економічний стан промислового підприємства / Г. С. Анісімова // Економічний вісник Донбасу. – 2010. – № 1(19). – С. 96 – 102.
4. Артеменко В. О. Характеристика чинників впливу на ефективність функціонування оборотних активів підприємств аграрного сектора / В. О. Артеменко // Фінансовий простір. – 2014. – № 1. – С. 19–24.
5. Архієреєв С. І. Визначення економічної сутності оборотних коштів та джерел їх формування / С. І. Архієреєв, Л. А. Жмілька // Вісник НТУ ХП. Серія: Технічний прогрес і ефективність виробництва. – Харків : НТУ ХП. – 2013. – № 21 (994). – С. 171 – 178.
6. Бачевський Б. Є. Потенціал і розвиток підприємства : навч. посібник / Б. Є. Бачевський, І. В. Заблудська, О. О. Решетняк – Київ : Центр навчальної літератури, 2009. – 400 с.
7. Бланк И.А. Управление активами. – Київ: Ника-Центр, Эльга, 2002. – 720 с.
8. Бланк И. А. Основы финансового менеджмента / И. А. Бланк; 3-е изд., перераб. и доп. – Москва : ОМЕГА-Л, 2012. – 656 с.
9. Богданова О. В. Економічна суть, класифікація та джерела формування оборотних активів / О. В. Богданова // Наукові праці Кіровоградського національного технічного університету. Економічні науки. – 2013. – Вип. 24. – С. 212 – 216.
10. Бичкова Н. В. Оптимізація структури капіталу вітчизняних

підприємств у контексті підвищення ефективності фінансової діяльності / Н. В. Бичкова // Вісник соціально–економічних досліджень. – 2013. – Вип. 1 (48). – С. 16 – 23.

11. Буткевич С. А. Фінансовий моніторинг : зарубіжний досвід та українська модель: монографія / С. А. Буткевич; МВС України, Одес. держ. ун-т внутр. справ. – Сімферополь : Кримнавчпеддержвидав, 2012. – 314 с.

12. Ващенко Н. В. Створення ефективної системи управління оборотними активами підприємства на основі діагностичного інструментарію / Н. В. Ващенко // Сталий розвиток економіки. – 2013. – № 3 (20). – С. 260 – 265.

13. Велкова І. Ю. Сучасні методики розрахунку показників ефективності використання оборотних активів підприємств АПК / І. Ю. Велкова // Вісник соціально-економічних. – 2013. – Випуск 1 (48). – С. 46 – 51.

14. Висоцька І. Б. Оптимізація структури капіталу підприємства з метою підвищення його фінансової безпеки / І. Б. Висоцька, В. В. Комаричина // Науковий вісник Національного Львівського технічного університету. – 2013. – № 23. – С. 225 – 230.

15. Власова Н. О. Управління оборотними активами на підприємствах роздрібної торгівлі : монографія / Н. О.Власова, М. В. Чорна, В. А. Гросул та ін. – Харків : ХДУХТ. – 2014. – 259 с.

16. Гаврилюк Я. Підвищення ефективності управління активами підприємств залізничного транспорту / Я. Гаврилюк // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія: Економіка і управління. – 2012. – Вип. 21 – 22, Ч. 1. – С. 295 – 299.

17. Ганущак Т. В. Майновий стан як чинник забезпечення фінансової безпеки підприємств / Т. В. Ганущак // Науковий вісник Волинського нац. ун-ту ім. Лесі Українки. Економічні науки. – 2012. – № 5. – С. 100 – 104.

18. Гонтарева І. В. Оцінювання системної ефективності функціонування і розвитку промислових підприємств : монографія / І. В. Гонтарева. – Харків : ВД ІНЖЕК, 2011. – 480 с.

19. Горовий Д.А. Управління рухом оборотного капіталу підприємства: монографія / М.С. Вороніна, Л.С. Мартюшева, Д.А. Горовий. – Харків:

ХНАДУ, 2009. – 196 с.

20. Городня Т. А. Обґрунтування стратегії підвищення ефективності відтворення та використання основних виробничих засобів підприємства / Т. А. Городня, М. В. Михайло // Науковий вісник НЛТУ України. – 2013. – Вип. 18.5. – С. 287 – 290.

21. Господарський кодекс України [Електронний ресурс] : Кодекс від 16 січ. 2003р. № 436-IV : станом на 09.11.2019 р. / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/436-15>.

22. Грачев А. В. Анализ и управление финансовой устойчивостью предприятия : учеб.-практ. пособ. / А. В. Грачев. – Москва : Изд-во «Дело и Сервис», 2002. – 208 с.

23. Гришова І. Ю. Аналітичне забезпечення управління структурою оборотних активів молокопереробних підприємств / І. Ю. Гришова, М. Ю. Щербата // Економічний вісник Донбасу. – 2013. – №2 (32). – С. 101 – 106.

24. Денисюк О. Г. Система управління майновим потенціалом підприємства / О. Г. Денисюк // Вісник ЖДТУ. – 2008. – № 1 (43). – С. 162 – 170.

25. Дехтяр Н. А. Фінансовий механізм діяльності суб'єктів господарювання : монографія / Н. А. Дехтяр. – Київ : Ліра-К, 2015. – 182 с.

26. Должанський А. М. Теоретичні аспекти та класифікація дебіторської заборгованості / А. М. Должанський, А. М. Когутич // Науковий вісник НЛТУ України. – 2014. – Вип. 24.2. – С. 222 – 226.

27. Дядюк М. А. Оборотні активи як об'єкт управління у процесі розробки та прийняття господарських рішень / М. А. Дядюк, В. В. Васильєва // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2012. – Вип. 1(1). – С. 263 – 271.

28. Завора Т. М. Теоретико-методичні засади ефективності використання основних засобів підприємства / Т. М. Завора, О. І. Григоришина // Сталий розвиток економіки. Міжнародний науково-виробничий журнал. – 2014. – № 24. – С. 54 – 58.

29. Єпіфанова І. М. Проблеми формування системи управління основним капіталом на виробничих підприємствах країни / І. М. Єпіфанова, О. М. Малікова // Наука й економіка. – 2014. – № 1 (33). – С. 135 – 139.

30. Ефективність політики формування оборотних активів підприємств роздрібної торгівлі [Електронний ресурс] : монографія / [Н. О. Власова, М. В. Чорна, О. В. Михайлова та ін.]. – Електронні дані. – Харків : ХДУХТ, 2015. – 191 с.

31. Карачіна Н. П. Економічне моделювання формування та використання обігових коштів промислових підприємств / Н. П. Карачіна, Н. М. Філатова, А.І. Кочура // Економічний простір. – 2013. – № 74. – С. 223 – 231.

32. Кірдіна О. Г. Управління оборотними активами підприємств / О. Г. Кірдіна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 43. – С. 133 – 137.

33. Кизим М. О. Оцінка і діагностика фінансової стійкості підприємства: монографія / М. О. Кизим, В. А. Забродський, В. А. Зінченко, Ю. С. Копчак. – Харків: ВД «ІНЖЕК», 2009. – 144 с.

34. Ковалев В. В. Финансовый менеджмент: конспект лекций с задачами и тестами : учебное пособие / В. В. Ковалев, Вит. В. Ковалев – Москва : Проспект, 2010. – 504 с.

35. Коваленко Л. О. Фінансовий менеджмент: навч. посіб. / Л. О.Коваленко, Л.М. Ремньова. – 3-тє вид. випр. і доп. – Київ: Знання, 2008. – 483 с.

36. Ковальчук Н. О. Особливості управління оборотними активами на вітчизняних підприємствах / Н. О. Ковальчук // Науковий вісник ЧДІЕУ. – 2012. - № 1. – С. 200-205.

37. Ковальчук Н. О. Фінансовий механізм управління активами підприємств / Н. О. Ковальчук // Вісник Чернівецького торговельно-економічного інституту. Економічні науки. – 2012. – Вип. 4. – С. 190 – 197.

38. Колумбет О. П. Визначення сутності оборотних активів : сучасні науково-методологічні підходи / О. П. Колумбет, Ю. П. Зозуля // Збірник

наукових праць ДЕТУТ. Серія : Економіка і управління. – 2013. – Вип. 23 – 24. – С. 231 – 236.

39. Колумбет О. Оборотні активи : сутність, класифікація та структура у вітчизняній та зарубіжній практиці / О. Колумбет // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія : Економіка і управління. – 2013. – Вип. 23 – 24. – С. 324 – 332.

40. Кочкодан В. Б. Теоретичні аспекти прогнозування структурних характеристик капіталу підприємства / В. Б. Кочкодан // Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал. – 2014. – № 2. – С. 48 – 53.

41. Курінна О. В. Теоретичні аспекти оптимізації структури капіталу підприємства / О. В. Курінна // Науковий вісник Академії муніципального управління. Серія : Економіка. – 2012. – № 2. – С. 94 – 100.

42. Кучерява А. С. Прибутковість підприємства та шляхи її підвищення / А. С. Кучерява // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2015. – №40. – С. 38 – 44.

43. Лебедева А. М. Методичні аспекти аналізу ефективності використання активів підприємства / Лебедева А. М. // Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право. Серія. Економічні науки. Науковий журнал. – 2015. – №1 (78). – С. 67 – 76.

44. Майдуда Г. С. Аналіз та оптимізація структури фінансових ресурсів для відтворення основних засобів сільськогосподарських підприємств / Г. С. Майдуда // Облік і фінанси. – 2015. – № 4 (70). – С. 105 – 111.

45. Майдуда Г. С. Лізинг як джерело відтворення основних засобів підприємства / Г. С. Майдуда // Вісник Житомирського національного агроекологічного університету. – 2011. – № 2(2). – С. 416 – 426.

46. Майстро Р. Г. Прискорення обігу оборотних коштів на підприємстві / Р. Г. Майстро, Н. О. Данько // Вісник НТУ ХПІ. – 2014. – № 34 (1077). – С. 41–44.

47. Масловська А. Ю. Розвиток методики економічного аналізу оборотного капіталу / А. Ю. Масловська // Вісник ЖДТУ. Серія : Економічні науки. – 2013. – № 1 (63). – С. 139 – 143.

48. Матукова Г. І. Управління оборотним капіталом підприємства в умовах кризи / Г. І. Матукова, Д. В. Костюченко // Економіка Крима. – 2010. –

№ 1 (30). – С. 204 – 208.

49. Миргородська А. П. Розкриття сутності поняття «підприємницький потенціал» та його роль в потенціалі підприємства / А. П. Миргородська // Економіка і управління. – 2011. – № 5. – С. 144 – 149.

50. Нагорний Є. О. Система управління активами як релевантний чинник ефективного розвитку підприємства / Є. О. Нагорний // Економічні науки. Серія: Економіка та менеджмент. – 2014. – Вип. 11. – С. 223 – 233.

51. Неміш Ю. В. Удосконалення механізму управління основними засобами на м'ясопереробних підприємствах / Ю. В. Неміш // Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал. – 2014. – № 5 (54). – С. 311 – 319.

52. Нечаєва І. А. Уосконалення методики аналізу системи управління відтворюванням оборотного капіталу підприємства / І. А. Нечаєва, Є. В. Горлов // Держава та регіони. Серія: Економіка та підприємництво. – 2014. – № 6 (81). – С. 61 – 65.

53. Нусінов В. Я. Проблеми питання аналізу стану, ефективності придбання та використання основних засобів підприємства / В. Я. Нусінов, К. Г. Рябікіна // Вісник КТУ. – 2011. – № 28. – С. 260 – 263.

54. Олійник Є. В. Аналіз впливу амортизації на динаміку процесів відтворення основних засобів / Є. В. Олійник // Науковий вісник Ужгородського університету. Серія : Економіка. – 2015. – Випуск 1 (45). Т.2. – С. 252 – 255.

55. Олійник Є. В. Управління основними засобами підприємства через призму класичних та сучасних теорій / Є. В. Олійник // Актуальні проблеми економіки. – 2015. – № 6(168). – С. 47 – 53.

56. Олійник О. В. Систематизація методичних підходів і методів нормування оборотних активів підприємств торгівлі / О. В. Олійник, Н. М. Смольнякова, О. В. Михайлова // Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг. – 2014. – Вип. 2. – С. 110 – 120.

57. Омельченко Л. С. Збалансована система управління активами промислових підприємств / Л. С. Омельченко, І. В. Піскульова // Економічний простір. – 2015. – № 93. – С. 241 – 249.

58. Пельтек Л.В. Методологічні аспекти формування системи управління оборотними активами підприємства / Л.В. Пельтек, С.М. Писаренко // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 1 (5). – С. 43 – 49.

59. Петрук Н. В. Класифікація активів підприємств з урахуванням міжнародних стандартів фінансової звітності / Н. В. Петрук // Збірник наукових праць Національного університету державної податкової служби України. – 2010. – № 1. – С. 235 – 242.

60. Податковий кодекс України [Електронний ресурс] : Закон України від 02 груд. 2010 № 2755-VI : станом на 09 верес. 2019 р. / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.

61. Поддєрьогін А. М. Фінансова стійкість підприємств у економіці України : монографія / А. М. Поддєрьогін, Л. Ю. Наумова; ДВНЗ КНЕУ ім. В. Гетьмана. – Київ, 2011. – 184 с.

62. Поддєрьогін А. М. Фінансове забезпечення відтворення основних засобів промислових підприємств : монографія / А. М. Поддєрьогін, Н. А. Марченко; Черніг. держ. ін-т економіки і упр. – Чернігів : Десна, 2013. – 287 с.

63. Поддєрьогін А. М. Фінансування інноваційного розвитку харчової промисловості України : монографія / А. М. Поддєрьогін, А. В. Корнилюк; ДВНЗ Київ. нац. екон. ун-т ім. В. Гетьмана. – Київ : КНЕУ, 2014. – 196 с.

64. Полуянова О. І. Завдання підсистеми управління відтворення основних засобів на підприємстві в сучасних умовах господарювання / О. І. Полуянова // Економіка розвитку. – 2014. – №1(69). – С. 83 – 88.

65. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [Електронний ресурс] : Положення від 07 лют. 2013 р. № 73 станом на 12 жовт. 2019р. / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13>.

66. Про оцінку майна, майнових прав та професійну оціночну діяльність в Україні [Електронний ресурс]: Закон України від 12.07.2001 № 2658-III : станом на 19 лист. 2019 р. / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради

України]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2658-14>.

67. Про фінансовий лізинг [Електронний ресурс]: Закон України від 16 груд. 1997р. № 723/97-ВР : станом на 16 січ. 2004р. / Законодавство України : [веб-сайт Верховної Ради України]. – Текст. дані. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/723/97-вр>.

68. Рєпіна І. М. Активи підприємства: категоріальний аналіз та систематологія / І. М. Рєпіна // Формування ринкової економіки: Спец. вип.: Економіка підприємства: теорія і практика. – Київ : Вид-во КНЕУ, 2008. – Ч. II. – С. 548-553.

69. Рєпіна І. М. Варіації моделей управління активами підприємства та їх оцінювання / І. М. Рєпіна // Управління розвитком. – 2015. – № 3 (181). – С. 126 – 130.

70. Рєпіна І. М. Стратегічна матриця моделі управління активами підприємства / І. М. Рєпіна // Стратегія економічного розвитку України. – 2014. – № 35. – С. 114 – 123.

71. Роганова А. А. Стратегія фінансування оборотних активів : позиція персоналістів / А. А. Роганова // Економічний часопис-XXI. – 2013. – № 3-4 (1). – С. 82 – 85.

72. Рябенко Г. М. Інституційний підхід щодо формування оборотних активів сільськогосподарських підприємств / Г. М. Рябенко, Н. П. Лисай // Економічний форум. – 2015. – № 1. – С. 1 – 7.

73. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посібник / Г. В. Савицька. – Київ : Знання, 2007. – 668 с.

74. Саленко О. В. Теоретичне обґрунтування взаємозв'язку категорій фінансового стану, економічного потенціалу і ефективності діяльності підприємства / О. В. Саленко // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2013. – № 44. – С. 175 – 179.

75. Смирнова Н. В. Стратегічне управління активами як складова менеджменту організації / Н. В. Смирнова // Аграрний вісник Причорномор'я. Економічні науки. – 2013. – Вип. 69. – С. 88 – 98.

76. Соколова Е. О. Вдосконалення політики управління необоротними активами підприємства / Е. О. Соколова, Г. В. Скляр // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія : Економіка і управління. – 2016. – Вип. 35. – С. 320 – 329.

77. Соколова Е. Напрями підвищення ефективності управління оборотними активами підприємства / Е. Соколова, Г. Козак // Збірник наукових праць ДЕТУТ. Серія : Економіка і управління. – 2012. – Вип. 21-22, Ч. 2. – С.216 – 221.

78. Сольська В. В. Сутність та класифікаційні ознаки майна підприємства / В. В. Сольська // Економіка. Управління. Інновації. – 2016. – Випуск № 1 (16). – С. 1 – 13.

79. Соляник Л. Г. Оборотні засоби промислового підприємства: оптимізація управління : монографія / Л. Г. Соляник; за ред. О. С. Галушко. – Донецьк : Національний гірничий університет, 2009. – 239 с.

80. Стеценко Н. А. Система управління оборотним капіталом підприємства / Н. А. Стеценко // Вісник Хмельницького національного університету. – 2015. – № 3, Т. 3. – С. 258 – 262.

81. Сукач О. Підходи щодо управління оборотними активами підприємства / О. Сукач // Збірник наукових праць Черкаського державного технологічного університету. Серія : Економічні науки. – 2014. – Вип. 36(2.1). – С. 69 – 75.

82. Тарасюк Г. М. Планування діяльності підприємства : навч. посібник / Г. М Тарасюк, Л. І. Шваб. – 3-е вид. – Київ : Каравела, 2008. – 352 с.

83. Хаустова К. М. Методика моделювання інвестиційно-інноваційної стратегії підприємства / К. М. Хаустова / Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал. – 2013. – № 9 (47). – С. 62 – 69.

84. Хрімлі Т. К. Удосконалення управління оборотними активами підприємства на підставі використання економіко-математичних моделей / Т. К. Хрімлі, А.А. Боженко // Інноваційна економіка. Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2013. – 5 (43). – С. 96 – 100.

85. Фаріон С. Я. Місце майнового потенціалу у структурі сукупного потенціалу підприємства / С. Я. Фаріон // Вісник Чернівецького торгівельно-

економічного інституту. Серія : Економічні науки. – 2013. – №4(2). – С.150–154.

86. Федорова В. А. Оцінка ефективності управління необоротними активами підприємства / В. А. Федорова, О. К. Булигіна // Економічний простір. – 2016. – № 112. – С. 177 – 185.

87. Фінанси підприємств: підручник / А. М. Поддєрьогін, М.Д. Білик, Л.Д. Буряк та ін. / кер. кол. авт. і наук. ред. проф. А.М. Поддєрьогін. – 7-ме вид., без змін. – Київ: Вид-во КНЕУ, 2008. – 552 с.

88. Фінансовий менеджмент: навч. посібник / Д. І. Дема, Л. М. Дорохова, О. М. Віленчук [та ін.]. – Житомир: ЖНАЕУ, 2014. – 478 с

89. Цал-Цалко Ю. С. Фінансовий аналіз : підручник / Ю. С. Цал-Цалко – Київ : Центр навчальної літератури, 2008. – 566 с.

90. Шаперенков А. В. Грошовий механізм формування інноваційного потенціалу : монографія / А. В. Шапернков. – Київ : Ліра-К, 2013. – 456 с.

91. Шаховалова Є. О. Економічна сутність, форми, методи і джерела фінансового забезпечення відтворення основних засобів підприємств / Є. О. Шаховалова / Вісник економічної науки України. – 2015. – № 2. – С. 138 – 142.

92. Шеремета М. Майно підприємства: Сутність, класифікація та принципи його формування / М. Шеремета, М. Шеремета // Економічний аналіз. – 2008. - № 2(18). – С. 295 – 297.

93. Шипіцина Г. А. Особливості та механізм проведення процесу оптимізації структури капіталу машинобудівного заводу / Г. А. Шипіцина // Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. – 2012. – Випуск 2, Том 1. – С. 142 – 146.

94. Шифріна Н.І. Класифікація активів підприємства за рівнем ліквідності / Н.І. Шифріна // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2011. – № 34. – С. 348 – 350.

95. Шкробот М. В. Сутність та основи функціонування системи управління фінансовими ресурсами підприємств / М. В. Шкробот // Маркетинг і менеджмент інновацій. – 2015. – №3, Т. 2. – С. 236 – 240.

96. Шумейко О. Ю. Дослідження економічної сутності категорій : основні фонди, основні засоби, основний капітал підприємства / О. Ю. Шумейко, Т. В. Семено // Вісник Хмельницького національного університету. – 2014. – № 4, Т. 1. – С. 45 – 48.

97. Щепіна Т. Г. Особливості ефективного формування і використання капіталу підприємства / Т. Г. Щепіна, У. В. Люлько // Проблеми підвищення ефективності інфраструктури. – 2015. – № 40. – С. 91 – 95.

98. Юрчишена Л. В. Застосування матричного підходу до оцінки фінансової стійкості підприємства / Л. В. Юрчишена, Н. В. Цимбал // Інноваційна економіка. Науково-виробничий журнал. – 2013. – 10. – С. 147 – 151.

99. Яременко Л. М. Бухгалтерський баланс як джерело економічної інформації для прийняття управлінських рішень / Л. М. Яременко // Вісник Київського національного університету технологій та дизайну. – 2014. – № 2. – С. 65 – 68.

100. Ящук Д. Л. Дослідження методології управління оборотними активами машинобудівних підприємств в умовах кризи / Д. Л. Ящук // Вісник економічного транспорту і промисловості. – 2010. – № 32. – С. 252 – 257.